

Mezinárodní politika

ROČNÍK XXXIV

1/2010

CENA 59 Kč

Drogová problematika v současném světě

Drogy v zahraniční politice USA
vůči Latinské Americe

Mexiko
a problematika
obchodu
s drogami

Drogová Hedvábná stezka

„Na drogovou problematiku
nelze pohlížet jako na něco,
co je jednou provždy řešitelné“

Velká Británie očima Michala Mravinače

ISSN 0543-7962

07

9 770543 796005

ČESKÉ
MEZINÁRODNÍ VZTAHY
PRÁHA

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Knihovna Ústavu mezinárodních vztahů

<http://knihovna.iir.cz>

Tel.: +420 251 108 405 studovna
Fax: +420 251 108 222
E-mail: studovna@iir.cz (objednávání materiálů do studovny a MVS)
Adresa: Nerudova 3, 118 50, Praha 1

Otevírací doba
úterý, čtvrtek 9:00 - 16:00
středa 9:00 - 18:00

Knihovna

- disponuje více než 72 000 svazky **monografií, sborníků, ročenek, materiálů z konferencí, výzkumných a analytických studií** výzkumných ústavů a mezinárodních organizací vydaných převážně od 2. poloviny 20. století do současnosti
- součástí fondu je více než 450 titulů **odborných časopisů**, nejrozsáhlejší komplety archivovaných titulů zahrnují více než 70 ročníků
- **elektronický archiv**, který v současné době obsahuje více než 1 000 dokumentů, je přístupný z počítačů v budově ústavu
- fond knihovny je budován převážně z cizojazyčných zdrojů (angl., něm., ruš., fran., atd.)

On-line katalog knihovny – www.iir.cz/clavius

- obsahuje 50 000 záznamů monografií, sborníků, ročenek, titulů časopisů, dokumentačních materiálů a elektronických zdrojů
- více než 1 300 záznamů u vybraných cizojazyčných knih je doplněno anotacemi
- do záznamů jsou také doplňovány údaje o recenzích ve sledovaných periodikách
- dále obsahuje více než 16 200 záznamů článků v odborných časopisech a statí ve sbornících

Průkaz čtenáře Knihovny ÚMV

- registrační poplatek (student 50 Kč/rok; ostatní čtenáři 100 Kč/rok)
- jedna průkazová fotografie

Studovna

- je vybavena 7 počítači s napojením na internet, u 12 míst je po dohodě s pracovníci knihovny možné používat vlastní notebook k dispozici jsou 4 kopírky a scanner

Ve studovně jsou volně přístupné:

- publikace vydané v ÚMV od roku 1990 a kompletní ročníky časopisů *Mezinárodní politika*, *Mezinárodní vztahy* a *Perspectives*
- odborné příručky, nejnovější ročenky, knižní novinky, nejnovější ročníky devadesáti vybraných titulů časopisů a výtisky novin za běžný týden

Výpůjčky publikací:

- **interní** – monografie, ročenky, starší čísla časopisů, novin a dokumentační materiály je možné objednat do studovny
- **externí** – mimo knihovnu jsou možné výpůjčky knih, ročenek a drobných tisků (kromě fondu **Příruční knihovny**) na dobu jednoho týdne po složení vratné kauce v *ceně publikace*

Objednávání publikací a dokumentačních materiálů:

- Všechny objednávky jsou vyřizovány do druhého dne.
- Uživatel s Průkazem čtenáře Knihovny ÚMV může objednávat přímo on-line z katalogu **Clavius** (<http://www.iir.cz/clavius>)

- Uživatel, který ještě nemá vystaven průkaz, může – poslat objednávku e-mailem **již před první návštěvou studovny** (studovna@iir.cz)
 - ve studovně vyplnit žádanku.
- Do e-mailu je třeba stejně jako na žádanku uvést základní informace: **signaturu titulu, název / autora, u periodik dále ročník, číslo a rok.**

On-line objednávky:

1. uživatel vyhledá požadovaný titul v katalogu **Clavius** (<http://www.iir.cz/clavius>)
2. pod záznamem v tabulce „**LOKACE EXEMPLÁŘŮ**“ je uvedeno místo uložení
 - **Příruční knihovna** – dokument je trvale k dispozici ve studovně bez objednávání
 - **ÚMV-sklad** – dokument je nutno objednat minimálně jeden den před příchodem do studovny
3. po kliknutí na nápis „**objednej**“ zadá uživatel své identifikační údaje (číslo průkazu a PIN-zkrácená forma data narození)
4. v případě, že je dokument vypůjčený, je možná rezervace po kliknutí na tlačítko „**Rezervuj**“.

LOKACE EXEMPLÁŘŮ	Průkaz	Průkaz čtenáře	Průkaz čtenáře
Materiál knihovny	1	0	0
Ústav	3	0	0
Ve výstavbě	3	0	0

SESTAVENÍ OBJEDNÁVKY

Uživatel: Průkaz:

1. 11.11.11 11.11.11 11.11.11 11.11.11 11.11.11 11.11.11 11.11.11 11.11.11 11.11.11 11.11.11

Číslo objednávky: PIN:

Světozor • 1

Pavel Máša | Bojovný držitel ceny míru • 2

Drogy a mezinárodní politika | -zz- • 3

DROGY A POLITIKAOldřich Krulík | Drogová problematika v současném světě:
Nejenom předmět studia politické geografie • 4Kryštof Kozák | Permanentní válka? Drogy v zahraniční politice USA
vůči Latinské Americe • 7

Slavomír Horák | Drogová Hedvábná stezka • 10

Martin Hrabálek | Mexiko a problematika obchodu s drogami • 13

Filip Tesař | Jdou, jdou tou balkánskou cestou • 16

Jakub Frydrych, Aleš Borovička | „Na drogovou problematiku nelze pohlížet
jako na něco, co by bylo jednou provždy řešitelné“ • 19**DVA POHLEDY**

Jan Doležal, Miroslav Ševčík | Klimatická konference v Kodani • 24

KDO JE HERMAN ACHILLE VAN ROMPUY

Michal Mocek | „Haiku Herman“ v čele Evropy • 25

VZTAHY A PROBLÉMYLukáš Tichý | Energetické vztahy mezi EU a Ruskem: stagnace,
nebo na cestě ke zlepšení? • 26Filip Moravec | Český rekonstrukční tým aneb
Jak postavit Lógar na vlastní nohy • 28

Petr Kaiser | Má reforma Rady bezpečnosti OSN naděje na úspěch? • 31

VELKÁ BRITÁNIE OČIMA MICHALA MRAVINAČE

Michal Mravinač | Evropská politika Davida Camerona • 35

VOLNÁ TRIBUNAMiroslav Tůma | Jaký bude odstrašující charakter nové
Strategické koncepce NATO? • 37**RECENZE**

Daniel Putík | Česko a Rakousko po konci studené války • 39

POSLEDNÍ STRANA**Foto na titulní straně****Afghánské makovicové pole pod dohledem příslušníka americké námořní
pěchoty.**

Goran Tomasevic, Globe Media/Reuters

Tiráž

Ročník XXXIV • Vydává: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i. • Šéfredaktor: Robert Schuster • Úvodníky, komentáře: Zdeněk Zbořil • Odpovědná redaktorka: Milena Strejčková • Sekretářka redakce: Irena Krejčová • Grafický návrh: Jakub Tayari • Distribuce: Dagmar Cervinková • Redakční rada: Veronika Bilková (předsedkyně), Vojtěch Beling, Miloš Calda, Martin Ehl, Jiří Fárek, Václav Hubinger, Kai-Olaf Lang, Kristina Larischová, Pavel Máša, Jaroslav Olša jr., Miloš Pojar, Pavel Pšejja, Michael Romancov, Jiří Schneider, Jiří Štěpanovský, Filip Tesař, Tomáš Veselý, Zdeněk Zbořil • Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli vydavatele. Nevyžádané rukopisy redakce nevrací.

All rights reserved. Copyright under the International Copyright Convention. No part of this publication may be reproduced, stored in retrieval systems or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the International Politics editorial office. Reprints are available upon request. Reprints and permissions: Write to International Politics, Nerudova 3, 118 50 Praha 1.

Redakce a administrace: Nerudova 3, 118 50 Praha 1 • telefon 251 108 107 • fax 251 108 222 • e-mailová adresa umvedo@iir.cz • Objednávky a předplatné přijímá administrace redakce. Vychází měsíčně. Cena výtisku 59 Kč. Předplatné na rok činí 590 Kč, ve Slovenské republice 29,28 €. Registrováno MK ČR E 5210.

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Jeřábková 1302, 263 01 Dobruška. Rozšiřuje redakce a další distributoři v drobném prodeji. Ve Slovenské republice rozšiřuje L.K. Permanent, s.r.o. P.P.4., 834 14 Bratislava 34 • telefon +421 244 453 711 • fax +421 244 373 311 • e-mailová adresa Herslova@lkpermanent.sk • www.predplatne.cz. Informace o MP a ediční činnosti ÚMV na www.iir.cz • Podávání tiskoviny povolené SsRP Banská Bystrica č.j. Opč-3215/B-96 ze dne 12. 9. 1996. ISSN 0543-7962 • INDEX 46911

16. listopad až 15. prosinec 2009

Světozor

16. Byl zahájen summit Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství. Zaměřil se na zvýšení globální zemědělské produkce po krizi, za které se z různých příčin ceny potravin až zdvojnásobily.

17. Americký prezident Barack Obama jednal v Pekingu s čínským prezidentem Chi Ťin-tchao o ekonomických vztazích, o pomoci v boji proti klimatickým změnám, o otázkách kolem KLDŘ a Íránu. Prezidenti se shodli v otázce KLDŘ a ochraně životního prostředí, nikoli v oblastech ekonomiky a otázce lidských práv.

17. Slovenský premiér Robert Fico v Londýně prohlásil, že Slovensko výrazně zvýší počet svých vojáků v Afghánistánu a změní jejich mandát tak, aby mohli působit ve více oblastech.

19. Účastníci summitu EU v Bruselu se dohodli, že prvním předsedou Evropské rady bude dosavadní belgický premiér Herman Van Rompuy. Nynější britská eurokomisařka Catherine Ashtonová se stane první ministryní zahraničí EU.

19. Ruský Ústavní soud rozhodl, že trest smrti se v Rusku nadále vykonávat nebude. V zemi se nepopravuje od roku 1996.

20. Ruský premiér Vladimir Putin po jednání s ukrajinskou premiérkou Julijí Tymošenkou sdělil, že stávající rusko-ukrajinské smlouvy o dodávkách plynu zaručují stále dodávky této komodity na Ukrajinu a do Evropy.

21. NATO převzalo velení výcviku afghánské armády a policie.

22. Konalo se první kolo prezidentských voleb v Rumunsku. Zvítězil odstupující prezident Traian Basescu, druhým byl předseda Senátu Mircea Geoană.

23. Indická armáda vyzkoušela raketu středního doletu Agni, která může nést jadernou nálož.

24. Mluvčí íránského ministerstva zahraničí řekl, že Írán je připraven vyvézt svůj málo obohacený uran do zahraničí, pokud výměnou okamžitě dostane hodnotné palivo pro svůj výzkumný reaktor.

25. Evropský parlament schválil zvýšení svých členů v důsledku Lisabonské smlouvy o 18, tj. na 754.

25. Generální tajemník OSN Pan Ki-mun oficiálně zahájil celosvětovou kampaň, jejímž cílem je ukončit násilí páchané na ženách.

25. Vlám Yves Leterme se vrátil do čela belgické vlády poté, co dosavadní premiér Herman Van Rompuy byl jmenován prezidentem EU.
26. Peking oznámil, že do roku 2020 hodlá zredukovat své exhalace CO₂ na jednotku HDP o 40 až 45 procent.
27. Prezidenti Ruska, Kazachstánu a Běloruska podepsali dohodu o vytvoření nové celní unie. Začne platit od 1. července 2010.
29. Íránská vláda schválila výstavbu deseti nových zařízení na obohacování uranu.
29. Švýcaři se v referendu 57,5 procenty hlasů vyslovili pro zákaz výstavby nových minaretů.
29. Po druhém kole krajských voleb na Slovensku získala vládní strana Smer sedm z osmi županů. Opozice zvítězila jen v Bratislavském kraji.
30. Ministři vnitra EU rozhodli, že Srbové, Makedonci a Černohorci nebudou od 19. prosince potřebovat k pobytu v zemích Unie kratšímu než 90 dní víza.
30. Americký prezident Barack Obama seznámil generály s novou vojenskou strategií v Afghánistánu.
1. 12. Lisabonská smlouva vstoupila v platnost.
1. Americký prezident Barack Obama rozhodl o urychleném posílení amerického kontingentu v Afghánistánu o 30 000 mužů.
2. Ministři financí EU se dohodli na reformě dohledu nad finančními institucemi EU.
3. Afghánský prezident Hamid Karzái řekl, že chce vyjednávat se šéfem Tálibánu Muhammadem Umarem o míru.
6. V Bolívii se konaly prezidentské a parlamentní volby. Prezidentem byl znovu zvolen Evo Morales z Hnutí k socialismu.

6. V druhém kole prezidentských voleb v Rumunsku byl zvolen s rozdílem necelého procenta odstupující prezident Traian Basescu. Protikandidát Mircea Geoanu odmítl prohru akceptovat.
7. V Kodani byla zahájena konference OSN o klimatických změnách za účasti 192 členských zemí a 155 prezidentů nebo předsedů vlád.
7. Ministři zahraničí EU odblokovali prozatímní obchodní dohodu mezi Srbskem a Unií.
8. Vláda USA se uvolila zaplatit Indiánům za to, jak USA nakládaly s jejich zemí. Indiáni dostanou 1,4 mld dolarů odškodného a možná i půdu za další dvě mld dolarů.
10. Americký prezident Barack Obama převzal v Oslu Nobelovu cenu míru.
10. V Bruselu byl zahájen dvoudenní summit EU. Schválil příspěvek chudým státům na boj s klimatickými změnami ve výši 7,2 mld. eur.
11. Turecký ústavní soud zakázal největší prokurdskou politickou formaci v zemi Stranu pro demokratickou společnost pro její údajné svazky se Stranou kurdských pracujících.
12. Sněmovna reprezentantů Kongresu USA schválila zákon, který zavádí v USA dosud nevidanou regulaci finančních trhů. Smyslem zákona je zabránit nové krizi.
12. USA a Polsko podepsaly smlouvu o pobytu amerických vojsk na polském území v souvislosti s plánovanou instalací protiraketové baterie Patriot na polském území, případně i možnému umístění raket SM-3.
13. První kolo prezidentských voleb v Chile vyhrál pravicový politik Sebastián Piñera se ziskem 44 procenta hlasů. Kandidáta vládní koalice levého středu Eduarda Freie podpořilo 30 procent voličů.

14. Rumunská ústřední volební komise a ústavní soud rozhodly, že prezidentské volby definitivně vyhrál Traian Basescu. Protikandidát Mircea Geoanu poté porážku uznal.

Česko a svět

16. Náměstkyně amerického ministerstva zahraničních věcí Ellen Tauscherová jednala v Praze o novém systému americké protiraketové obrany. Česko by v něm mělo hrát významnou roli. Podrobnosti neuvedla.
20. Prezident Václav Klaus jednal v Limě s peruánským prezidentem Alanem Garciou. Podepsali mj. Program spolupráce v oblasti kultury, vzdělávání, vědy a sportu a Memorandum o společném postupu při potírání nelegálního obchodu s drogami.
25. Český ministr zahraničí Jan Kohout jednal s iráckým premiérem Núríem Malikím o hospodářské a politické spolupráci. Kohout slíbil Iráku volební pozorovatele.
27. Předseda Evropské komise José Barroso oznámil, že český kandidát na eurokomisaře Štefan Füle má zastávat post komisaře pro rozšiřování EU.
1. 12. Irácký velvyslanec v Česku Zia Hádí Mahmúd Dabás se omluvil za přípravu útoku iráckých agentů na sídlo Svobodné Evropy v Praze.
2. Ministři zahraničních věcí Česka a Německa Jan Kohout a Guido Westerwelle se dohodli na pravidelných schůzkách dvakrát do roka k řešení otázek společných zájmů obou zemí.
7. V Praze byl zahájen kongres Strany evropských socialistů. Do čela byl opět zvolen Poul Nyrup Rasmussen.

Glosa

Bojovný držitel ceny míru

Komentátoři krouťící hlavou nad tím, že Nobelovu cenu míru obdržel Barack Obama, se povětšinou shodli na dvou závěrech. Nobelův výbor ušetřil políček jeho předchůdci Georgi W. Bushovi a současně si „předplatil“ Obamovy kýžené činy.

Americký laureát dal při převzetí ceny najevo, že snítka míru a naděje, kterou podle výboru přináší, je křehká. Promluvil jako vůdce válčícího státu, který se v této roli cítí komfortně. Svět se podle něj bez silových zásahů, „spravedlivé války“, neobejde. Leccos, co řekl, znělo jako citace George W. O tom, že se shlí-

ží v odkazu předchůdců, „studenoválečnické“ nevyjímaje, nebylo ostatně pochyb ani dříve. V něčem se ale přece jen liší – svým kyjem se nerozhání bez rozmyslu, raději by si ho ponechal jen jako skutečně poslední řešení.

Nemá to snadné. Bojovnost bude muset projevit i doma, kde jsou takové překážky nerušeného zbrojení, jako je smlouva o zákazu jaderných zkoušek, mnohým proti srsti. Současně je nejisté, nakolik se při úsilí o novou dohodu o omezení jaderných zbraní vypořádá s chystaným dábelským trylkem ruských „ještěřů“, kteří v ní vidí šanci na omezení kon-

troly a prostor pro nasazení moderních bojových hlavíc místo zastaralých. Nemluvě o iránských ajatollázích, kteří si říkají o to, aby kyj, který Obama drží za zády, použil.

I v případě, že tento boj na mnoha frontách Obama zvládne, zůstane kuriózním „mírotvůrcem“. Svým kritikům by nicméně dokázal, že otupit ostří hrozících konfliktů dokáže i muž, kterého označují za „laureáta ceny války“.

Pavel Máša je členem redakční rady časopisu Mezinárodní politika.

Drogy a mezinárodní politika

O drogové závislosti a o úsilí ji nějakým způsobem překonat, se pořádají konference, piší odborné statí a zkoumají se nejrůznější komunity. Pozornost se zaměřuje i na politické reprezentanty, jejichž závislost na konzumaci drog může ovlivňovat nejen je, ale i mezinárodní politiku. Je téměř prokázané, že i ti nejpobulárnější světoví politici *jedou v drogách*, tedy ve *stavu opojení*, a i když konzumují své potřebné dávky pod dozorem, přece jen je často tento jejich stav trvalý.

Alkoholicko-nikotinový jídelníček Winston Churchila, který začínal sklenkou bílého, pokračoval lahvi šampaňského u oběda, následován řetězcem whisky and soda, obohacován až dvěma desítkami silných doutníků, je stejně populární jako věčně dýmající Stalinova dýmka a láhve gruzínského vína. *Na drogách* byli i němečtí nacističtí pohlaváři, a také vojáci na všech frontách válek 20. století. Tam, kde k nim byl snadný přístup, staly se dokonce příčinou excesů, mezi kterými vraždění v My-lai (Son-my) je jen jedním příkladem za všechny.

Efektivita politických institucí ve většině zemí světa je na rozdíl od válečných situací na takové úrovni, že dokáží politiku nebo mezinárodní politiku ochránit před činy osoby, která je právě v rauti. Stejně úřady jsou však bezbranné, stane-li se výroba, přeprava, distribuce a konzumace drog masovou záležitostí, navíc často samotnými vládami a státy zneužívanou k vytváření mezinárodněpolitických problémů. Nejsme příliš vzdáleni době, kdy se *demokratické země* obávaly tajných akcí zpravodajských služeb *komunistických států*, jejichž cílem měla být devastace mladé a nejmladší generace jejich zemí. Naopak v komunistických a socialistických státech se jejich vladaři domnívali, že dlouhé prsty americké CIA zasahují i k nim, a že se opět orientují zejména na mládež, které nabízejí drogové vytržení, jež se změní ve skupinovou závislost. Ale to, že se jejich spoluobčané dokážou upít bez dodávek drog od zločinných imperialistů, věděli,

jak o tom svědčí Zpráva Akademie věd SSSR ze začátku osmdesátých let 20. stol.

Nedělejme si iluze, ony *zločinné* zpravodajské služby se drogovou problematikou skutečně zabývaly. Jistě už od sedmdesátých let, ale možná, pokud je pravdivá pololegendární zpráva Johna F. Dullesse, již od roku 1947, kdy se jim zdálo, že drogy skutečně mohou být jejich cílům nějak prospěšné. Tyto cíle byly nejméně dva: jedním byly operace v *neprátelském prostoru*, které měly, když ne porazit, tak alespoň oslabit protivníka. Tím druhým bylo získat někde, když ne ze státního rozpočtu, peníze.

O tom, že tyto dva cíle byly a jsou spojené nádoby, se nemusíme přesvědčovat. Téměř školními příklady jsou tři opiové války, které pomohly Velké Británii a Francii v 19. století *otevřít Čínu*. Známa je výroba *rychlých peněz* prostřednictvím drog, pojmenovaná *Iran-gate*, a také v posledních několika letech se zdá, že angažmá některých zemí při instalaci politických režimů ochotných neohlížet se na mezinárodní dohody omezující výrobu, přepravu a distribuci drog, je součástí stydlivě zkoumané části mezinárodní politiky.

Dnes jsme trochu zapomněli na drogový trojúhelník v jihovýchodní Asii, a nevíme, zda existuje generálská kontrola trhu s narkotiky. Minulostí jsou i nejvykřičenější krize v Panamě a Kolumbii, kde se vše organizovalo na úrovni prezidentů a vlád. Ale snad bychom se mohli alespoň ujistit, že ani opakované demonstrativní použití napalmu nebo únos prezidenta nedaly celému problému zmizet ze světa. Jen díky selektivnímu zájmu médií dnes víme, drogová závislost režimů v Afghánistánu nebo v Kosovu se nás bezprostředně dotýká, ale už mnohem méně víme o zemích bývalé sovětské Střední Asie, kde se drogy nejen produkují, ale odkud se vyvážejí. A to dokonce, jak v tomto čísle Mezinárodní politiky popisuje Slavomír Horák, po historické Hedvábné cestě, která se někde střetává nebo mívá s Cestou balkánskou, které věnuje pozornost Filip Tesař.

Pro politické režimy v těchto zemích, a připojme k nim, jak zde opět činí Martin Hrabálek, také Mexiko, podstatné, že jim přinášejí rychlý zisk (za drogy se *platí na dřevo* a banky peníze jen *čistí*) pro národní ekonomiku.

Odpadky a drogy smrdí, říká jeden ze sloganů protidrogových fundamentalistů, ale je-li tomu tak, pak *smrdí* i významná část mezinárodních vztahů. Jestliže se drogám dokáží bránit odborníci na protidrogovou problematiku, neznamena to ještě, že na úrovni mezinárodněpolitické je tomu také tak. Navíc hranice mezi drogou a lékem je nezřetelná, a to už od prvních záznamů v císařských čínských kronikách, dnes starých více než tři a půl tisíce let. Hasiš, kif, marihuana, hemp, ganja či ruské zeljo, což jsou regionální jména pro všude se objevující konopí, stejně jako alkohol, opium nebo *vino duše* a *vino smrti*, byly nejen známé, ale čas od času tolerované jako léky nebo jako užitečné halucinogeny. Hasiš byl dokonce tolerován, na rozdíl od zakazovaného alkoholu i v radách a naučeních Proroka Muhammada.

Dnes nahradily náboženská tabu mezinárodní úmluvy, na jejichž plnění dohlíží OSN a s ní spolupracující agentury, mezinárodní a regionální organizace, včetně Evropské unie, a na úrovni národní má být vše pod kontrolou vlád. Protože jde však také o záležitost globální, setkáme se s touto problematikou i v *Černé knize globalizace* Moisése Naima, který se zamýšlí nad tím, zda prodej zbraní a drog je ještě kontrolovatelný vládami a státy, zda spojení organizovaného zločinu a politiky již dávno není *politikou an sich*.

Mezinárodní politika se zabývala problémem drog a politiky od roku 1993 už několikrát. Připomínat si tyto články z posledních patnácti let je neveselé čtení. Vypadá to, že svět se nezměnil, že existuje veřejný prostor mezinárodní politiky stejně jako její zákulisí a že se sice mění aktéři a jejich kostýmy, ale divadlo veškerenstva věci zůstává stejné.

-ZZ-

Drogová problematika v současném světě:

Nejenom předmět studia politické geografie

Oldřich Krulík

Drogová problematika (přesněji řečeno otázky související s potíráním nelegálního obchodu s omamnými a psychotropními látkami) patří mezi de facto trvalé výzvy pro politické, justiční, bezpečnostní, zdravotnické či sociální komunity řady zemí světa. Jedná se přitom ze své podstaty o agendu, kterou není možné řešit na úrovni jednotlivých států, ale jen a pouze v mezinárodním kontextu, za využití co možná největšího počtu kanálů pro mezinárodní komunikaci a spolupráci.

Omamné a psychotropní látky jako téma mezinárodní politiky

Problematika potírání či kontroly drog se do hledáčku mezinárodní politiky ve větší míře dostala na přelomu 19. a 20. století, zejména v souvislosti s tzv. „opiovými vál-

kami“ mezi Čínou a Spojeným královstvím. Ve stejné době vláda Spojených států usilovala o přijetí zákona proti kouření opia na svém území a proti pašování opia z Filipín (obsazených roku 1898).

V únoru 1909 se v Šanghaji poprvé sešla Mezinárodní opiová komise. Její doporučení se stala základem Mezinárodní opiové úmluvy, podepsané v Haagu 23. ledna 1912. Strany Úmluvy se zavázaly kontrolovat výrobu a distribuci opia a přijmout omezení výroby a distribuce některých léků. V souvislosti s vypuknutím světové války dokument efektivně vstoupil v platnost až roku 1919, kdy se tento krok stal součástí ratifikačního procesu Versailleské mírové smlouvy.

V roce 1920 se téma mezinárodní kontroly narkotik stalo předmětem činnosti Společnosti národů. V této souvislosti byla přijata řada mezinárodních instrumentů, jako zejména:

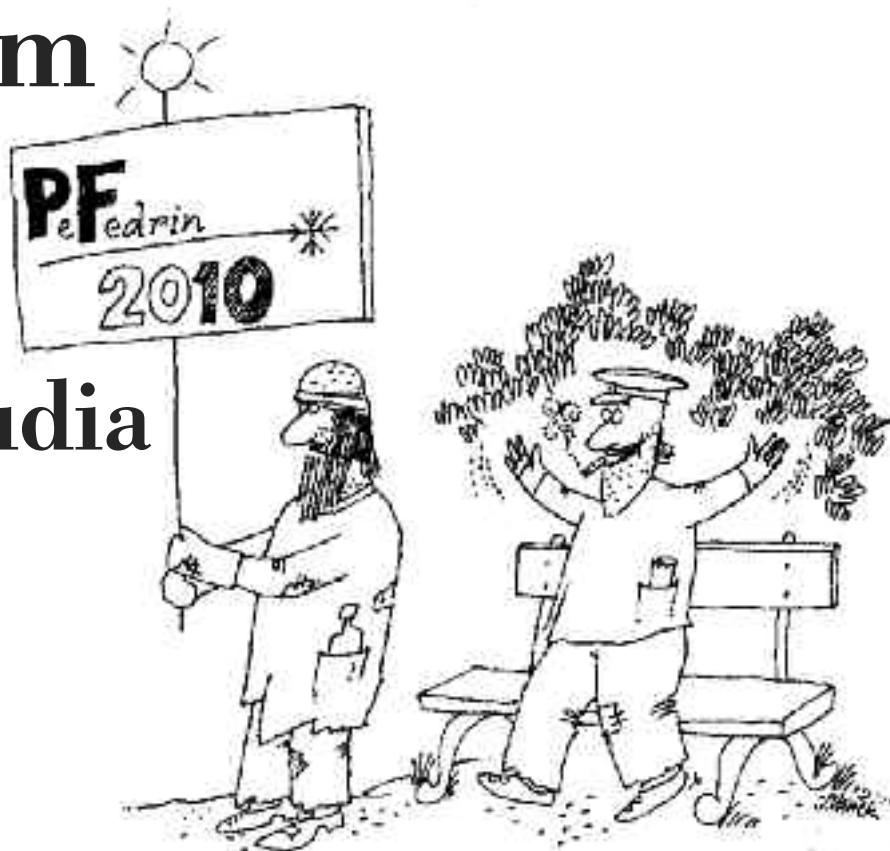
Mezinárodní opiová úmluva podepsaná v Ženevě 19. února 1925. Mnoho je-

jích ustanovení bylo později vtěleno do Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1961.

Úmluva o omezení výroby a regulování distribuce omamných látek, podepsaná v Ženevě 13. července 1931, omezovala světovou výrobu omamných látek pouze pro lékařské a vědecké účely.

Po druhé světové válce se dalším milníkem ve smluvní agendě stal Protokol o omezení a regulaci výroby, velkoobchodu a mezinárodního obchodu a používání opia, podepsaný v New Yorku 23. června 1953. Ten požadoval přísná ustanovení týkající se spotřeby, výroby, vývozu a skladování surového opia. Dokument však nikdy nevstoupil v platnost.

V této době se však již nejednalo jen o opium. V druhé polovině 19. století a první polovině 20. století se poprvé objevily syntetické, chemicky čisté látky jako kokain (1860), heroin (1898) atd. „Experimentování“ s drogami se co nevidět rozšířilo mezi široké vrstvy obyvatelstva,

a to vedlo k vytvoření rozvinutého černého trhu s narkotiky. Od padesátých let 20. století se stal nepřehlédnutelným fenomén zneužívání amfetaminu, barbiturátů, sedativ a halucinogenů (LSD bylo objeveno roku 1943).

Základ současného systému mezinárodní kontroly drog tvoří tyto dokumenty Organizace spojených národů:

Jednotná úmluva o omamných látkách (1961). V této úmluvě byly sloučeny všechny dosavadní mnohostranné dohody v této oblasti. Došlo k rozšíření stávajícího kontrolního systému pro pěstování rostlin, které jsou zdrojem omamných látek.

Protokol k Jednotné úmluvě o omamných látkách (1972). Dokument vyzývá ke zvýšení úsilí o zamezení nedovolené výroby, dopravy a užívání omamných látek, stejně jako k poskytování léčby a rehabilitačních služeb pro uživatele drog.

Úmluva o psychotropních látkách (1971). Úmluva se zabývá více různorodou škálou látek než dokument z roku 1961.

Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami (1988). Úmluva reaguje na rostoucí mezinárodní organizovaný obchod s drogami a na obtíže, které přinášejí snahy o jeho po-

tírání. Cílem úmluvy je sladit definice a rozsah drogové trestné činnosti na globální úrovni, zlepšit a posílit mezinárodní spolupráci a koordinaci mezi příslušnými orgány a poskytovat jim právní prostředky k efektivnějšímu boji proti mezinárodnímu obchodu s drogami. Na mimořádnou nebezpečnost nedovoleného obchodu s drogami reagoval původní návrh článku 2 (Povaha zločinu) označením za mezinárodní zločin proti lidskosti. Pro rozhodný nesouhlas států byl však jakýkoliv odkaz na tento pojem, jakož i zobecnující pojem zločinu podle mezinárodního práva vypuštěn. Text dokumentu poprvé vymezil novou skutkovou podstatu, označovanou zpravidla jako „praní špinavých peněz“. Úmluva obsahuje i skutkové podstaty týkající se neoprávněného nabývání i jiných forem zisků z organizované trestné činnosti, než jsou peníze. Účinným prostředkem boje proti organizovanému zločinu jsou též sledované dodávky, které

umožňují odhalit nejen osoby drogy převážející, ale celou mezinárodní síť. Lze konstatovat, že úmluva uznala souvislost obchodu s drogami s jinými druhy organizované kriminality a je považována za první

závazný mezinárodní instrument proti organizovanému transnacionálnímu zločinu vůbec.

Mezinárodní systémem kontroly omamných a psychotropních látek může být považován za jeden z největších úspěchů, pokud jde o mezinárodní spolupráci vůbec. Přes 95 procent členských států Organizace spojených národů (tedy 99 procent světové

populace) je stranou výše uvedených úmluv.

Počet mezinárodně regulovaných látek postupně roste. V současné době se z celkového počtu 119 známých omamných a psychotropních látek 116 nachází pod mezinárodní kontrolou. Klasifikace těchto látek však není vždy zcela ideální. Mezi omamné látky (kde je kontrola přísnější) se počítá konopí a konopné pryskyřice, koka a kokain, kdežto v praxi neméně nebezpečné látky na bázi amfetaminu spadají do kategorie psychotropních látek (kde je kontrola mírnější).

Mladí lidé se snadno stávají současně oběťmi i pachateli. Drogy nezřídka velmi rychle penetrují do lokálních komunit, narušují jemné předivo sociálních vztahů, a nakonec úplně rozvracejí integritu konkrétních místních společenství.

Tabulka: Odhady, týkající se užívání drog v Evropské unii, Norsku, Turecku a Chorvatsku u populace ve věku 15–64 let:

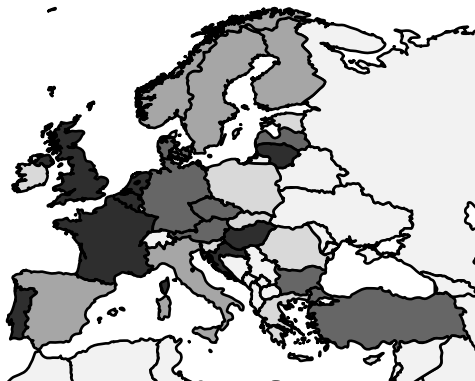
droga	rámcový trend	odhad počtu uživatelů (alespoň jednou za život)	odhad počtu uživatelů v posledním roce
konopí	po nárůstu oblíbenosti v 90. letech 20. století je nyní zaznamenáván relativní pokles	74 milionů osob (22 % populace sledovaných zemí)	cca 22,5 milionu osob
kokain	setrvalý či mírně vzestupný stav počtu uživatelů, ale snižující se objem užívané drogy, klesá i čistota zachycených drog; kokain proniká i do regionů Evropy, kde donedávna nefiguroval	13 milionů osob (3,9 %)	4 miliony osob
extáze	setrvalý či mírně vzestupný stav	10 milionů osob (3,1 %)	2,5 milionu osob
amfetaminy	setrvalý či mírně vzestupný stav	12 milionů osob (3,5 %)	2 miliony osob

Zdroj: Stav drogové problematiky v Evropě: Výroční zpráva 2009.

Drogy a dnešní svět

Pokud situaci v dnešním světě značně zjednodušíme, pak za tradiční „globální“ drogy jsou považovány tyto tři:

- opiáty (opium, heroin atd.), produkováné v regionu „Zlatého půlměsíce“ (*Golden Crescent*: Afghánistán – Pákistán – Írán), „Zlatého trojúhelníku“ (*Golden Triangle*: Barma/Myanmar – Laos – Thajsko) a v rostoucí míře i v Latinské Americe
- koka (kokain), produkováný naprosto dominantně v Latinské Americe
- kanabis (konopí), pěstované de facto celosvětově.

Mapa: Spotřebitelské ceny extáze**Průměrná cena (eur za tabletu):**

- menší než 6 ■ 6 až 10 □ větší než 10
□ údaje nejsou dostupné

Stav drogové problematiky v Evropě: Výroční zpráva, Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA), Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk 2009, str. 52.

<http://www.emcdda.europa.eu>

Vedle toho existuje řada drog „syntetických“ či „moderních“ (například na bázi amfetaminu, vyráběných většinou na tzv. „vyspělém severu“ a distribuované i směrem do „rozvojového světa“) či lokálních (typických pro určitý region nebo – v éře globální migrace – pro určitou komunitu: jako je betel typický pro jižní a jihovýchodní Asii či Oceánii, kat v prostoru Afrického rohu a v Jemenu, peyotl v Latinské Americe či halucinogenní houby).

Nejvýraznějším posunem na drogové scéně se staly bojové operace na území Afghánistánu v letech 2001–2002. Ty zapříčinily dočasný pokles rozlohy pěstování opia o desítky procent. V současnosti však drogová ekonomika této země ukazatele z doby před rokem 2001 překonala.

Novým teritoriím pro pěstování a tranzit drog je Afrika. Růst rozlohy ploch s konopím na úkor ploch užívaných pro pěstování potravinářských plodin jen dále prohlubuje nedostatek potravin na kontinentu. Existuje i potenciál pro přesun části produkce opia z Afghánistánu do Iráku. Fenoménem je mohutný nárůst produkce i spotřeby stimulantů amfetaminového typu (ATS) v západní Evropě, jihovýchodní Asii, Austrálii i Oceánii.

Evropa je (podobně jako Severní Amerika) jak cílovou stanicí pro mezinárodní obchod s „tradičními“ drogami, tak místem, kde setrvale stoupá konzumace zde vyráběných syntetických narkotik (extáze, LSD). Mnoho mladých lidí odmítá klasické drogy (zejména pokud by měly být aplikovány nitrožilně) jako „špinavé“. Syntetické drogy však „berou na milost“ a chápou je jako „kulturní“ či „rekreační“ záležitost. Pro evropskou drogovou scénu je rovněž typické „kombinování“ různých druhů drog navzájem, respektive s alkoholem.

Přes 1 500 000 obyvatel členských zemí Evropské unie patří mezi tzv. „problémové“ uživatele drog. Úmrtí vyvolaná či alespoň výrazně spoluzapříčiněná drogami (zejména opiáty) činí asi 4 procenta všech úmrtí v zemích Evropské unie (u osob ve věku 15–39 let). Přes 660 000 osob v zemích Evropské unie se z drogové závislosti každý rok pokouší vyléčit.

Mezinárodní drogové kartely, organizující přísun omamných látek na evropský trh, využívají v poslední době ve vzrůstající míře evropské námořní přístavy, včetně přístavů v nových členských státech, kde není předpokládána tak vysoká míra kontroly (pro transporty z Latinské Ameriky je údajně v oblibě Konstancie v Rumunsku).

Řada kroků, které si kladou za cíl usnadnit pohyb osob a legálního zboží, se odráží i na obchodě nelegálním. Jak Schengenský prostor, tak Severoamerická zóna volného obchodu nebo Společný jihoamerický trh (MERCOSUR) mají zneškodnit monitoring pohybu chemikálií, které se používají v celé řadě legitimních odvětví – ale také při nedovolené výrobě drog.

Technologický vývoj napomáhá nahrazovat přírodní kontrolované látky nově vytvářenými (*designed drugs*), a obcházet tak mezinárodní kontrolní mechanismy. Tímto způsobem se ve světě objevuje celá škála údajně „legálních“ alternativ ke kontrolovaným psychoaktivním látkám.

Zmínit je třeba roli internetu při prodeji a distribuci kontrolovaných látek. Řada „internetových lékáren“ nabízí problematická léčiva bez předpisu, případně je zpřístupňuje i osobám nezletilým. A to nemluvě o nemalém podílu padělaných

léčiv (nebo i anabolik), které jsou tímto způsobem distribuovány.

Stále těsnější je celosvětové propojení obchodu s drogami s dalšími formami mezinárodního organizovaného zločinu (praní špinavých peněz, obchod se zbraněmi atd.). Pachatelé těchto forem závažné trestné činnosti přitom zpravidla využívají zavedených tras a kanálů. To, co se osvědčilo při pašování osob, zbraní či kradených vozidel, je zpravidla využito i při pašování drog.

Sledovaným tématem je i příčinná souvislost mezi drogami, zločinností a násilím na úrovni komunit (což je dokladováno na konkrétních statistických údajích, například s ohledem na Brazílii a Spojené království). Mladí lidé se snadno stávají současně oběťmi i pachatelí. Drogy nezřídka velmi rychle penetrují do lokálních komunit, narušují jemné předivo sociálních vztahů, a nakonec úplně rozvracejí integritu konkrétních místních společenství.

Česká republika není výjimkou

Přes všechna dosud realizovaná opatření je problematika užívání drog v České re-

Zdroje:

- Zpráva o bezpečnostní situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky (roky 2004, 2005, 2006, 2007, 2009 – <http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-situace-dokumenty.aspx>)
- Výroční zpráva Národní protidrogové centrály (rok 2008 – <http://www.policie.cz/clanek/narodni-protidrogova-centrala-skpv-prezentace-utvaru.aspx>)
- Glassner, M., I., Political Geography, John Wiley and Sons, Inc., New York; Chichester; Brisbane; Toronto; Singapore 1993
- Nožina, M., Drogový problém v jihovýchodní Asii a postkomunistická Evropa; Mezinárodní vztahy, 2/1994
- Směja, F., Drogová problematika v kontextu organizovaného transnárodního zločinu; Mezinárodní politika, 3/1999
- Štablová, R.; Černíková, V., Budina, Z., Některé aspekty vývoje drogové scény v České republice po roce 1993; in: Kriminalistika, 1/1997

publice závažným celospolečenským problémem.

V době reálného socialismu se do prostoru dnešní České republiky „tradiční“ globální drogy téměř nedistribuovaly. O to více se zde etablovalo zneužívání různých léků, těkavých látek (toluen), halucinogenů (lysohlávky, v omezené míře LSD), konopných produktů (marihuana) a metamfetaminu, vyráběného z efedrinu. Do roku 2002 se efedrin vyráběl přímo v České republice (tehdy jako v jedné z mála zemí světa). Roku 2002 však byla továrna ICN Roztoky u Prahy („efedrínka“) vyplavena a její provoz byl přerušen. V polovině roku 2003 se výroba definitivně zastavila. Výroba efedrinu v České republice skončila, nemohla konkurovat daleko levnějšímu efedrinu, vyráběnému na Dálném východě. Pro místní drogovou sféru se tak zdrojem efedrinu (obsahujícího účinnou látku pseudoefedrin) stávají volně prodejné léky (Modafen, Paralen plus atd.).

Po změnách v letech 1989–1990 se Československo stalo zprvu tranzitní, od roku 1993 ale čím dál více i cílovou zemí pro mezinárodní obchod s drogami. Vedle heroinu sem našel v menší míře cestu i jihoamerický kokain, severoafrický hašiš nebo extáze a LSD z Nizozemska. Heroin do České republiky putuje zejména po tzv. Balkánské cestě (z Afghánistánu přes Írán, Turecko a země Balkánu dále na západ). Druhá, tzv. Severní cesta (z Afghánistánu přes středoasijské republiky, Ruskou federaci, Ukrajinu a Polsko) se České republiky a priori netýká.

Do organizované výroby a distribuce omamných a psychotropních látek jsou v České republice aktivně zapojeny osoby původem z Kosova (domi-

nantní v obchodu s heroinem), arabských zemí a Nigérie. Etnická sounáležitost značně komplikuje proniknutí do jejich organizací. Členové zločineckých organizací komunikují v jazycích, které ve střední Evropě ovládá jen omezený okruh odborníků (kosovská albánština, lokální jazyky z Nigérie, arabština), a využívají vysoce konspirativní komunikační metody. Mezinárodní provázanost a spolupráce těchto skupin je spíše pravidlem než výjimkou.

Česká republika je signatářem všech globálních protidrogových instrumentů. Země se zapojuje do Světové zdravotnické organizace, Světové celní organizace, Interpolu, Evropské unie, a Rady Evropy. Co se týče specializované bilaterální spolupráce, byla navázána se všemi sousedními zeměmi a řadou dalších států.

Z nejnovějších snah o navázání mezinárodní spolupráce je možné jmenovat podepsání memoranda o společném postupu při potírání nelegálního obchodu s drogami mezi Českou republikou a Peru (listopad 2009). Peru totiž není tak daleko, jak se může jevit, celkem 24 občanů České republiky tam v současnosti tráví čas za mřížemi kvůli odhalené snaze o zapojení se do drogových obchodů.

Článek byl připraven v kontextu výzkumného projektu „A New Agenda for European Security Economics“ (EUSECON, No. SEC-2007-6.4-01).

Oldřich Krulík je pracovník katedry krizového řízení Policejní akademie České republiky.

krulik@polac.cz

Kryštof Kozák

Permanentní válka?

Drogy v zahraniční politice USA vůči Latinské Americe

Válka proti drogám se stala jedním z klíčových faktorů při vytváření zahraniční politiky Spojených států, zejména pak ve vztahu k vybraným státům Latinské Ameriky. Tento článek shrnuje, jak došlo ke vzniku této situace, jaké jsou její hlavní důsledky a jaký lze v této souvislosti očekávat další vývoj. Závěrečná interpretace pak nabízí především kritickou analýzu současného přístupu Spojených států.

Opiové války a prohibice

Boj proti zneužívání omamných látek nebyl až do 19. století předmětem systematického zájmu státních orgánů, neovlivňoval tedy ani mezinárodní vztahy. Poprvé došlo k výraznému propojení těchto jevů ve formě dvou tzv. opiových válek mezi Velkou Británií a Čínou (1839–1842, 1856–1860), kdy vítězná Velká Británie donutila poraženou Čínu tolerovat dovoz

a užívání opia z Britské Indie. Z dnešního pohledu jde o poměrně paradoxní konflikty, neboť vojenskou mocí byly zlomeny snahy čínské vlády zamezit užívání této nebezpečné drogy.

Spolu s rozšířením užívání opia i v samotné Velké Británii a USA začaly být zřejmé negativní sociální dopady jeho užívání, ve Spojených státech se proti obchodu s opiem vytvořil široký odpor. Předsudky vůči čínským imigrantům v tomto postoji hrály důležitou roli, stejně jako pozdější propojování marihuany především s přistěhovalci z Mexika. Výsledkem politického tlaku na restriktivní přístup bylo, že už v roce 1909 Spojené státy svolávají mezinárodní konferenci, v jejímž důsledku dochází v roce 1912 k podpisu Mezinárodní opiové konvence. Hlavním cílem tohoto dokumentu bylo zavést přísné kontrolní mechanismy pro výrobu a obchod s opiem. Nepřímým důsledkem se však stalo vytvoření rozsáhlého černého trhu s touto komoditou.

Z hlediska konceptuálních souvislostí boje proti drogám a zahraniční politiky je důležité zmínit i éru prohibice v USA (1919–1933), kdy byl alkohol úřední mocí *de facto* prohlášen za nebezpečnou drogu. Sice došlo k masivnímu nasazení pořádkových sil uvnitř Spojených států na vynucování prohibičních zákonů, ale tento přístup se nepřenesl na mezinárodní úroveň. I přesto, že se z Kanady, Kuby i Mexika pašovalo obrovské množství alkoholu, nepoužily Spojené státy obchodní sankce ani jiné prostředky, kterými by i okolní státy donutily také zavést prohibici, případně alespoň aktivně bojovat proti ilegálnímu obchodu.

Ani skončení prohibice vládu Spojených států nepřimělo změnit svůj restriktivní postoj k problematice narkotik, naopak USA aktivně působily na mezinárodním poli směrem k podepsání dalších úmluv, které by zakotvovaly povinnost signatářských států bojovat proti výrobě a obchodu s drogami. Důležitým krokem v tomto směru bylo zejména podepsání Jednotné úmluvy o omamných látkách na půdě OSN v roce 1961, která poprvé obsahovala i mezinárodní závazek kriminalizace pěstování marihuany.

Vyhlášení války proti drogám

V průběhu 60. let dochází v rámci kulturního vzdoru vůči převažujícím konzervativním sociálním normám k dramatickému nárůstu užívání drog. Ze strany uživatelů sílí hlasy po dekriminizaci, souběžně se ale ozývají i hlasy po daleko tvrdším přístupu ze strany státu. Vítězství Richarda Nixona v prezidentských volbách v roce 1968 se stává z tohoto hlediska přelomovým, neboť právě on vyhlásí dodnes trvající „válku proti drogám“ za jednu z priorit své administrativy. Drogy pak označí za veřejného nepřítele číslo jedna.

V zahraniční politice se tento přístup začne projevovat zvyšováním nátlaku na okolní země, aby vystupňovaly své snahy o vymýcení pěstování drog. Konkrétním příkladem byla operace *Intercept* z roku 1969, v jejímž rámci začala být intenzivně prohledávána každá osoba a každé vozidlo přijíždějící z Mexika. Tím se fakticky zablokoval pro Mexiko důležitý přeshraniční obchodní styk. Operace měla být odvolána poté, co mexická vláda učiní kroky ke zlepšení vzájemné spolupráce ve „válce proti drogám“. Tento nátlakový přístup Mexiko i další země odsoudily jako nepřipustné vydírání. Operace *Intercept* byla tedy přerušena, nicméně Nixonova administrativa vyslala jasný signál, jak daleko je ochotna při prosazování své verze protidrogové politiky jít.

Postoj zemí produkujících drogy

I přes svou účast na mezinárodních protidrogových konvencích, nepovažovaly vlády v Mexiku ani dalších státech Latinské Ameriky aktivní boj proti pěstování či pašování drog za svoji hlavní prioritu, zvláště v situaci omezených rozpočtových prostředků. Za hlavní problém považovaly především poptávku po drogách uvnitř Spojených států a na jeho vyřešení měla podle nich vláda ve Washingtonu zaměřit svou pozornost. Protože však nechtěly zbytečně riskovat hněv a sankce Spojených států, přistoupily vlády v Latinské Americe k určitým opatřením na omezení pěstování (v Mexiku například operace

Condor). S odkazem na zachování suverenity však rezolutně odmítaly přímé zapojení či dohled USA.

V 80. letech dochází ve Spojených státech k výraznému rozšíření cracku jako levnější formy kokainu, což vede jednak ke zvýšení zisků překupníků, tak i k vyhrocení války proti drogám za vlády vysoce konzervativního Ronalda Reagana. V rámci boje proti komunismu však CIA paradoxně zároveň spolupracuje s překupníky, kteří financují hnutí *contras* v Nikaragui. Do boje proti drogám na mezinárodní úrovni vstoupil i americký Kongres, když v roce 1986 zavedl každoroční proces certifikace zemí podle jejich spolupráce s USA v boji proti drogám. Pokud daná země certifikaci nezískala, nemohly ji být poskytnuty žádné půjčky ani dotace. Američtí zástupci navíc měli za povinnost blokovat poskytování půjček i v rámci mezinárodních finančních institucí.

Z hlediska latinskoamerických zemí představoval proces certifikace potvrzení pokryteckého a povýšeneckého přístupu USA k řešení drogového problému. Ony samy totiž neměly možnost hodnotit snahy Spojených států snižovat poptávku po drogách, natož pak kvůli tomu hrozit sankcemi. Členové Kongresu navíc využívali proces certifikace pro vlastní zviditelnění, čehož dosahovali především dramatickým očerňováním zdrojových a tranzitních zemí, aniž by brali ohledy na širší zájmy Spojených států v oblasti. Hrozba decertifikace však byla natolik reálná, že se vlády potenciálně postižených zemí intenzivně snažily vytvářet dojem úspěšného postupu v boji proti drogám. Nebylo tedy neobvyklé, že například v Mexiku byly nejhledanější překupníci slavně zadrženi místní policií těsně před hlasováním v Kongresu.

Protidrogová politika po skončení studené války

Po skončení studené války získala v Latinské Americe válka proti drogám vyšší prioritu. Po dobu jejího trvání totiž bylo zdaleka nejdůležitější, aby se nějaká země nedostala do sovětské sféry vlivu. Pokud byla vláda obecně nakloněna Washingtonu, nebyl tlak na důraznou protidrogovou

politiku tak výrazný (obdobně to bylo i s důrazem na dodržování lidských práv). V devadesátých letech ale přicházelo zmírnění amerických požadavků v úvahu pouze v případě jasných ekonomických zájmů – například při přijímání dohody NAFTA byla problematika protidrogové spolupráce s Mexikem ze strany USA zatlačena do pozadí.

Nejvýraznější dopad měla válka proti drogám na zahraniční politiku Spojených států vůči Kolumbii, ze které pochází většina kokainu pro americký trh. Kolumbijský prezident Andrés Pastrana (v úřadu 1998–2002) chápal souvislost obchodu s narkotiky s celkově neутěšenou socioekonomickou situací v zemi. Chtěl proto využít ochoty Spojených států řešit drogový problém k prosazení jakéhosi Marshallova plánu pro Kolumbii, jehož podstatou by byla ekonomická a rozvojová pomoc. V průběhu vyjednávání s USA však převážil důraz na vojenské aspekty pomoci a nutnost především agresivně zakročit vůči pěstitelům a překupníkům. Tyto aspekty byly ještě posíleny nástupem konzervativních prezidentů v obou státech, Álvaro Uribeho a George W. Bushe. Výsledkem je, že Kolumbie dnes patří mezi největší příjemce vojenské pomoci, Spojené státy od počátku programu utratily v Kolumbii cca 6 miliard dolarů. V rámci tzv. Plánu Kolumbie dochází také k nepopulárnímu práškování velkých území, které zasahuje jak pěstitele koky, tak kvůli velkému rozptýlu i pole s dalšími plodinami. Kolumbijská vláda se v důsledku programu stala závislou na finanční i vojenské podpoře Washingtonu. To se projevuje i na mezinárodní scéně, kde Kolumbie podporovala většinu iniciativ USA, včetně například invaze do Iráku v roce 2003, která byla v ostatních zemích Latinské Ameriky spíše kritizována.

Násilí spojené s obchodem s drogami se v posledních letech přeneslo i do Mexika, kde zejména vláda prezidenta Felipe Calderóna, zvoleného v roce 2006, prosazuje v boji proti překupníkům agresivní militaristickou taktiku za podpory Spojených států. Spolupráce mezi oběma zeměmi byla formalizována v roce 2008 podepsáním tzv. Iniciativy z Méridy, která spočívá ve vojenské pomoci Mexiku

**Ještě
znepokojivější
je samotné přiznání
autorů americké represivní
strategie, že válku proti
drogám nelze sice nikdy
úplně vyhrát, ale je třeba ji
přesto nepřetržitě agresivně
vést. Tento postoj je obzvlášť
cynický s ohledem na to, že
se Spojeným státům úspěšně
daří tuto válku exportovat
mimo své hranice.**

určené specificky na boj proti drogám v celkové výši přesahující miliardu dolarů.

Zejména v Kolumbii a Mexiku se tedy Spojeným státům podařilo prosadit svou verzi protidrogové politiky, jež klade důraz především na silové řešení problému. Důsledky tohoto přístupu jsou však bohužel velmi problematické. V obou zemích se sice podařilo oslabit největší kartely, které hrozily proniknout i do nejvyšší politiky, nicméně za situace stabilní poptávky v USA došlo pouze k rozdrobení obchodu s drogami do menších organizací. V Mexiku tak alarmujícím způsobem stoupla míra násilí, kdy spolu nově vznikající skupiny soupeří o vliv, navíc v prostředí silného tlaku státu, který situaci dále destabilizuje. Výsledkem je, že za tři roky Calderónovy administrativy bylo podle odhadů v Mexiku zastřeleno v přímé souvislosti s obchodem s drogami přes patnáct tisíc lidí.

Důsledky přístupu USA

Ještě znepokojivější je samotné přiznání autorů americké represivní strategie, že válku proti drogám nelze sice nikdy úplně vyhrát, ale je třeba ji přesto nepřetržitě agresivně vést. Tento postoj je obzvlášť cynický s ohledem na to, že se Spojeným státům úspěšně daří tuto válku exportovat mimo své hranice. Ex-

trémní chudoba a velké sociální nerovnosti v Mexiku i v Kolumbii totiž znamenají, že pašerácké organizace do svých řad snadno získávají nové rekruty. V místní populární kultuře jsou navíc pašeráci často opěvováni jako hrdinní zbojníci, kteří bojují proti zkorumpované policii a pokryteckým Američanům (osobní zkušenosti George W. Bushe i Baracka Obamy s kokainem tento postoj dokreslují).

Z hlediska dopadů na zahraniční politiku je důležité zmínit též tzv. balónkový efekt. Ten spočívá v tom, že důraz na protidrogové operace v jednom místě se neprojeví celkovým omezením produkce, ale přenesením do jiných oblastí (stejně jako stisknutím balónku na jednom místě dojde k jeho vypoulení jinde). V případě ztížených operací v Kolumbii tedy dochází k přesunu pěstování koky do Ekvádoru, Venezuely, Peru či Bolívie. V těchto zemích je pozice Spojených států daleko

slabší a prosazování americké militarizované strategie nereálné. Současný ekvádorský prezident Rafael Correa navíc v roce 2008 vypověděl Spojeným státům pronájem letecké základny Manta, která byla využívána právě jako základna k protidrogovým operacím. V reakci na to přišla Kolumbie s nabídkou rozšířené spolupráce včetně širšího využívání základen. Rozdílné přístupy vlád k válce proti drogám podporované Spojenými státy proto vytvářejí zvýšené napětí v celé Jižní Americe.

Tento vývoj určitě nepomáhá důrazu na lidská práva, která jsou v průběhu války proti drogám porušována často a výrazně například při výsleších zadržovaných. Negativně ovlivněn je i demokratický proces – v nejbližší době by se mělo v Kolumbii konat referendum, které umožní Álvaro Uribe změnit ústavu tak, aby mohl kandidovat potřetí. Ve vyhocené atmosféře permanentní války podporované Spojenými státy se mu to zřejmě podaří.

Kryštof

Kozák působí na katedře Amerických studií Institutu mezinárodních vztahů Fakulty sociálních věd UK. krystofkozak@yahoo.com

Poprvé ve druhé polovině 20. století přitáhl pozornost ke drogové problematice ve Střední Asii nedávno zemřelý kyrgyzský spisovatel Čingiz Ajtmatov, který v jednom ze svých vrcholných románů Placha (česky Popraviště) vykreslil obrázek lidí, kteří se sjíždějí do Střední Asie na sběr „anaši“. Anaša (jinak řečeno konopi) byla tradiční rostlina sbíraná či pěstovaná pro domácí použití v regionu, zejména u starší generace.

Domácí kouření opia, domácí i afghánské produkce bylo ve Střední Asii poměrně tradičním prvkem, zejména u starších lidí. Obraz kuřáků opia se vyskytuje u ruských výzkumníků i západních cestovatelů ve Střední Asii 19. století. Válka v Afghánistánu v osmdesátých letech 20. století přinesla do Sovětského svazu novou importní položku – se sovětskými vojáky putovalo přes řeku Amudarju i „zeljo“ (zelené drogy) z Afghánistánu.

S rozpadem Sovětského svazu a růstem významu pěstování opia ve válkou zmitaném Afghánistánu se pro nové nezávislé státy Střední Asie stal tranzit drog jednou z největších hrozeb. Pro nové elitní vrstvy i pro některé radikální opoziční strany se narkotika naopak stala výnosným obchodem pro vlastní obohacení,

případně pro boj proti stávajícím režimům v regionu. Vojenský velitel radikálního Islámského hnutí Uzbekistánu Džuma Namangání patřil do své smrti na podzim 2001 k nejvýznamnějším drogovým narkobaronům na cestě mezi Afghánistánem, Tádžikistánem a jižním Kyrgyzstánem. Tzv. batkenské války v letech 1999–2000, kdy útočníci Islámského hnutí Uzbekistánu vyvolali ozbrojené střety v jižním Kyrgyzstánu a Uzbekistánu, se vedly mj. i pro zajištění drogových cest a byly financovány z drogových příjmů. Z podobných zdrojů pravděpodobně získává prostředky i současné radikální křídlo tohoto hnutí, jež působí na pákistánsko-afghánském pomezí.

Není pochyb, že drogová „Hedvábná stezka“ se stává jedním z klíčových směrů afghánského opiového exportu. Odhaduje se, že z Afghánistánu k severním sousedům putuje od 25–60 procent celkové afghánské produk-

ce. Značný rozptýl je přitom dán velmi různorodými daty. Ty serióznější se přitom kloní prozatím k nižšímu podílu Střední Asie a zdůrazňují „dominanci“ iránského a pákistánského směru.

Jaká je ovšem situace s narkotiky v roce 2009? Do jaké míry je Afghánistán spojen se Střední Asií drogovými nitkami či přímo řekami? Kdo je do celého tranzitu zapojen a kudy vedou hlavní trasy narkotik z Afghánistánu do Střední Asie? A jaké má „opiové pouto“ mezi Afghánistánem a Střední Asií důsledky na místní populaci?

Afghánistán

Na úvod několik čísel. V roce 2009 stál kilogram surového opia v době sklizně v afghánském Badachšanu okolo 75 USD. Z 10 kg opia lze vyrobit přibližně 1 kg heroinu, který v Dušanbe již koupíte za 4500–5000 USD/kg, v Kazachstánu za podobnou dávku zaplatíte již 10–15 000 USD, v Rusku průměrně 25–40 000 USD a v České republice potom asi 42 000 USD za nižší jakost. Tato čísla ukazují na dynamiku šíření narkotik na tzv. Hedvábné stezce z Afghánistánu přes Střední Asii do Ruska a do Evropy.

Hlavním zdrojem problémů je však především Afghánistán, kde se pěstuje okolo 90 procent světové produkce opia. Číslo ze zpráv OSN hovoří přece jenom poněkud méně chmurně než v minulých letech. V letech 2008–2009 se podařilo snížit produkci surového opia (z 8200 t v roce 2007 na cca 6900 t v roce 2009 při celkové světové spotřebě okolo 5000 t) a osevních ploch (193 000 ha, resp. 123 000 ha). Zároveň se zvýšil počet provincií bez pěstování máku. Tato optimistická čísla však nesevředly o výraznějším snížení produkce v zemi, či dokonce o efektivitě afghánské protidrogové politiky. Problém se pouze mírně zmenšil, nepřešel však z kategorie „hroživý“. Jenom pro srovnání – v devadesátých letech 20. století se v Afghánistánu vypěstovaly pouze asi 2 až 3 tisíce tuny surového opia ročně, přičemž produkce začala prudce stoupat až na konci osmdesátých let. Přestože se například snižují osevní plochy v zemi, výnos z hektaru v roce 2009 naopak rostl (56 kg/ha), což svědčí o zkvalitnění metod pěstování. Jakkoli se zdá, že zejména

v severních provinciích je patrný výrazný úbytek pěstování opia, místní vojenští velitelé přesunuli svůj zájem od pěstování drog k jejich tranzitu přes „své“ území. S ohledem na snížení výkupních cen v důsledku produktivních let 2006–2007 přestal obchod s opiem přinášet takové zisky jako v nejučtějších letech a vzhledem ke zvýšení výkupních cen pšenice se některým farmářům dokonce přestalo pěstování máku vyplácet. Odhaduje se, že sklady s opiem či heroinem v Afghánistánu jsou ještě plné zboží nerealizovaného kvůli nízkým cenám a obchodníci čekají na příznivější období. To však neznamena, že tato „opiová krize“ nemůže během několika let skončit a produkce i obchod se opět nemohou vrátit na růstovou křivku. Kromě toho je Af-

ghánistán, bez ohledu na pokles v minulých dvou letech, jednoznačně nejvýznamnějším producentem opia s podílem okolo 90 procent světové produkce. Zdá se tak, že přes dílčí úspěchy se v Afghánistánu spíše do rovnává nabídka na světových trzích s poptávkou. Z tohoto důvodu lze očekávat, že řada farmářů se vzdá pěstování opia, nicméně produkce se ustálí v souladu s poptávkou. Pozice Afghánistánu jako hlavního dodavatele opia se však jen těžko změní, a proto středoasijské státy budou muset tomuto nebezpečí čelit v dlouhodobé perspektivě.

Středoasijské propustné hranice

Problémem středoasijských států jsou především propustné hranice. Cesta afghánských narkotik v severním směru míří především na turkmenské a tádžické území. Na afghánsko-turkmenské hranici také chybí výraznější reliéfní překážky a špatně strážovaná hranice vede pouštním a stepním prostorem. Tádžická hranice vede vesměs

Vzhledem ke snížení cen heroinu v posledních letech a také zvýšení kupní síly u určité části středoasijské populace (zejména v Kazachstánu) se zvýšil podíl narkotik, které ve Střední Asii již zůstávají. Alarmující je v tomto směru situace v Turkmenistánu.

podél řeky Pjandž/Amudarja a zvláště po odchodu ruských pohraničních vojsk v roce 2006 se zvýšil počet pokusů o ilegální přechod hranic. Narkokurýři využívají tuto trasu celkem bez problémů s ohledem na dále uvedené korupční praktiky

Uzbekistán rovněž disponuje hranicí s Afghánistánem, jedná se o relativně menší a mnohem lépe kontrolovatelný úsek. Obě hranice zde odděluje tok Amudarji, která protéká snadno kontrolovatelnou polopouštní oblastí s relativně dobrou organizací ostrahy hranice ještě ze sovětských dob.

Americká vláda se snaží vybavit a zajistit turkmenskou, tádžickou i uzbeckou pohraniční a celní stráž novým materiálně-technickým vybavením. Přesto však do-

sud přetrvává značná průchodnost hranic těchto zemí s Afghánistánem a v turkmenském případě i s Íránem, přičemž problém je hlavně v lidském faktoru.

Heroinová Hedvábná stezka

Z výše uvedených důvodů prochází trasa narkotik zejména ve dvou směrech. Do Turkmenistánu se drogy dostávají z Afghánistánu, ale také přes Írán. To vede poněkud k podcenění významu Turkmenistánu pro tranzit narkotik, neboť ten se započítává do statistik pro Írán. Z výše uvedených důvodů potom podíl Turkmenistánu na přepravě drog po Hedvábné stezce činí podle různých údajů 60–80 procent. Surové opium a častěji heroin odtud pokračuje dále přes Kaspické moře do Baku a dále do Ruska (menší část) či do Turecka a Evropy. Export z Turkmenistánu jde rovněž přímo do Ruska přes přístav v Astrachani nebo do Spojených arabských emirátů

Přes Tádžikistán putuje přibližně 15 až 30 procent afghánských narkotik, které se

provázejí po Hedvábné stezce. Narkokurýři se snaží dostat z Tádžikistánu drogu především na klíčový ruský trh. Afghánsko-tádžická hranice měří přes 1300 km a je propustná na několika hlavních místech. Značné „ulehčení“ pro kamióny s drogami představuje nově postavený most přes řeku Pjandž v jižním Tádžikistánu u městečka Nižnij Pjandž. Z jižního Tádžikistánu cestuje heroin obvykle na sever Tádžikistánu a dále do Kyrgyzstánu či Uzbekistánu, či letecky nebo vlaky do Ruska. Nikoli náhodou se vlakům Dušanbe–Moskva a Kuljób–Moskva přezdívá „narkoexpresy“.

Jinou cestou je Pamírský trakt, který se v oboru přepravy narkotik proslavil v době občanské války v Tádžikistánu, kdy byla východní část země, tzv. Autonomní oblast Horský Badachšán prakticky izolována frontou a zásobování se vedlo pouze po silnici z badachšánského Chorogu do kyrgyzského Oše. V době všeobecného úpadku představovala pro mnohé místní obyvatele doprava několika balíčků s drogou často jedinou záchranu od smrti hladem.

Hornatý reliéf jižního Kyrgyzstánu, špatně hlídaná hranice mezi Tádžikistánem a Kyrgyzstánem a korupce na hranicích vedly v letech 2008–2009 k opětovnému zvýšení atraktivity přechodů mezi oblastí Garmu v centrálním-východním Tádžikistánu a Batkenskou a Ošskou oblastí na jihu a jihozápadě Kyrgyzstánu. Bazar v Oši, centru jižního Kyrgyzstánu, zůstává nadále významným středoasijským překladištěm narkotik, které odtud směřují do Uzbekistánu, do Ruska a do severního Kyrgyzstánu a dále do Kazachstánu. Kazachstán je potom tranzitní zemí, kam se stékají všechny kanály přepravy z Tádžikistánu přes Uzbekistán nebo Kyrgyzstán. Odhaduje se, že přibližně 80 procent heroinu z Ruska je převáženo přes rusko-kazachstánskou hranici.

Korupce, středoasijské elity a narkotika

Středoasijské země zaujímají na celosvětovém žebříčku vnímání korupce Transparency International jedny z posledních míst. Narkokurýři proto využívají nízkých platů státních zaměstnanců (celníků, po-

hraniční strážce, řadových policistů i úředníků) pro zjednodušení převozu svého zboží. Relativního úspěchu se dočkal americký projekt podpory národních protidrogových centrál, jejichž zaměstnanci v Kyrgyzstánu i Tádžikistánu jsou placeni přímo z amerických fondů, čímž se tyto instituce stávají poměrně výkonnými a méně zkorumpovanými.

Klíčovou roli při krytí obchodu s drogami však ve všech zemích hrají nejvyšší politické a ekonomické elity místních režimů, často (zejména v případě Tádžikistánu a Turkmenistánu) z nejbližšího okruhu okolo prezidentů.

Podle neoficiálních zpráv byl do tohoto procesu zapojen i bývalý prezident Turkmenbaši a zisky z narkotik jsou v rámci turkmenské politické elity tradičně jedním z významných nezákonných příjmů. V Tádžikistánu se obchod s narkotiky etabloval zejména za občanské války v letech 1992–1997. Přestože od konce bojů uplynulo již více než deset let, kontakty navázané vojenskými veliteli na obou stranách konfliktu zůstávají. Podle neoficiálního zdroje mají lidé z nejbližšího okolí prezidenta Rahmóna rozdělené části hranice, které jsou pod „jejich“ kontrolou. Zejména na území jižního Tádžikistánu také dnes působí řada laboratoří na zpracování surového opia, které sem byly v posledních letech přemístěny ze severovýchodního Afghánistánu. Podle některých informací několik z nich pracuje v Dangaře, rodišti tádžického prezidenta Emómali Rahmóna, odkud se etabluje větší část současné vládnoucí elity v zemi. Mezi poslední příklady vyřizování účtů mezi prezidentem a jeho bývalými spojenci, mj. i o výnosné drogové cesty, lze zařadit boj v jihotádžickém Kuljóbu v květnu 2008, při které byl po několika-hodinovém obléhání dobyt dům rodiny bývalého polního velitele Langari Langar-gijeva.

Podobně v Uzbekistánu bylo nepřímo prokázáno propojení některých příslušníků uzbecké elity (zejména samarkandské) s afghánskými Uzbeky. V devadesátých letech fungoval vzájemný obchod mezi samarkandskými Uzbeky (pod vedením bývalého vůdce klanu Ismoila Džurabekova) a generálem Dostúmem. Uzbecké ma-

fie přepravovaly pro Dostúma drogy do Kazachstánu a do Ruska a zároveň mu platily dolary a zbraněmi „privatizovanými“ ze skladů bývalé sovětské armády.

Systém vzájemně propletené korupce a klientelismu a také omezený počet lidí z politické elity zabývající se obchodem s narkotiky vede ke vzájemné znalosti o těchto skutečnostech, což se stává předmětem vnitroelitních bojů. Navíc jsou všechny kroky politické a ekonomické elity sledovány bezpečnostním aparátem příslušných zemí, které se ve svodkách dostávají na stůl vůdcům jednotlivých režimů ve Střední Asii. Ti mohou tyto kompromitující materiály kdykoli použít proti té skupině elit, kterou je zapotřebí odstranit. Tento systém dobře funguje v Turkmenistánu a Tádžikistánu, slábnoucí kontrola uzbeckého prezidenta nad klany v posledním roce již však nedovoluje radikální změny v uzbeckých kádrech, což ve svém důsledku vede k zesílení klanového boje v zemi, mj. i o příjmy z narkotik.

Důsledky změn

Ve středoasijských společnostech se začínají projevovat důsledky tranzitu narkotik z Afghánistánu a jeho radikální zvýšení po konfliktu v Afghánistánu v roce 2001. Vzhledem ke snížení cen heroinu v posledních letech a také zvýšení kupní síly u určité části středoasijské populace (zejména v Kazachstánu) se zvýšil podíl narkotik, které ve Střední Asii již zůstávají. Alarmující je v tomto směru situace v Turkmenistánu, v němž u značného procenta rodin je někdo z nejbližších drogově závislý. Možnosti léčby jsou prakticky nulové, neboť několik léčebných zařízení zdaleka nestačí pokrýt kapacitu, jejich léčebné metody jsou více než sporné, a navíc někdy tyto léčebny slouží pro potrestání politických odpůrců režimu. To ovšem není zdaleka pouze vynález turkmenského režimu. Při námluvách a spojení rodin se velmi pečlivě začíná zkoumat, zda někdo z rodiny je drogově závislý, a zejména počet ženichů se takto výrazně snižuje. Značná nezaměstnanost (neoficiálně okolo 50 procent) také stojí za zapojením řady lidí do převozu narkotik. Zároveň opiáty z Afghánistánu slouží někdy k (pouze však dočasněmu) zvýšení pra-

covní schopnosti u té části obyvatelstva, která má nějakou práci. V ostatních středoasijských zemích nejsou důsledky tranzitu tak masové, nicméně problémy vyplývající z konzumace drog jsou podobného charakteru.

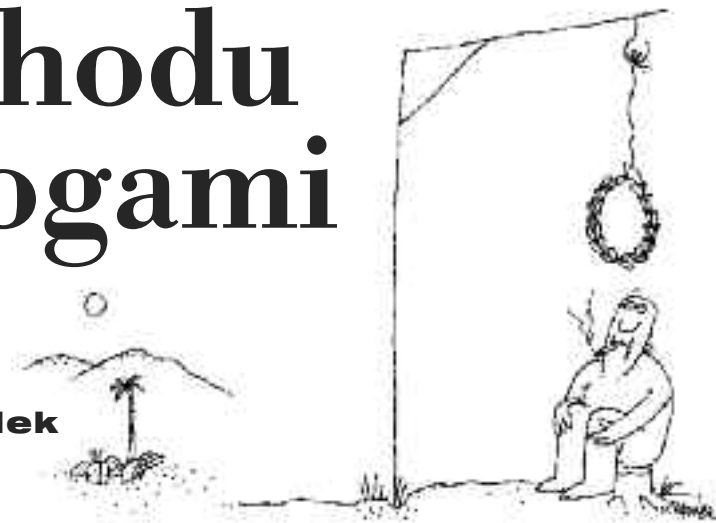
Absence jednotného postupu

Pokud máme hovořit o tématu drogy a středoasijské režimy, ocitáme se ve značně schizofrenní situaci. Na jedné straně stojí mezinárodní struktury podporované Moskvou (Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti), Pekingem (Šanghajská organizace spolupráce) či USA (dvoustranné dohody o podpoře národních protidrogových centrál), které se snaží potírat obchod s narkotiky, což veřejně deklarují prezidenti jednotlivých států v regionu. Na straně druhé stojí všeobecně rozšířená korupce a klientelismus, které rozšířily narkoobchod do politických elit, ba dokonce do struktur, jež mají tento obchod potírat. Nedůslednost nejrůznějších složek bezpečnostních orgánů, jejich častá rivalita, klanové rozepře či antagonismus mezi jednotlivými zeměmi a jejich nejvyššími představiteli potom neumožňují vytvoření jednotné fronty jak na vnitropolitické, tak i na vnitroregionální úrovni. Na pozadí stále tvrdšího přístupu Íránu vůči drogám se nesourodá Střední Asie zdá být patrně nejperspektivnější tranzitní destinací afghánských narkotik, přičemž místní režimy si s rostoucím přílivem narkotik nedovedou poradit samy.

Slavomír Horák je vědeckým pracovníkem FSV UK. slavomir.horak@post.cz

Mexiko a problematika obchodu s drogami

Martin Hrabálek

Obchod s drogami je činnost zpravidla nadnárodního charakteru, kdy drogy ilegálním způsobem putují přes hranice států. Vzhledem k nutnosti vytvářet distribuční cesty je nemalá část zisků uchována v tranzitních zemích, kde vede k posilování tamních skupin organizovaného zločinu. Patrně nejmarkantnější je tento nárůst v případě Mexika, kde tamější drogové kartely především za poslední dvě dekády značně posílily a mexická vláda dnes čelí problémům s potíráním všudypřítomné narkomafie. Situace tak dospěla do bodu, který velmi dobře vystihuje často užívané spojení „válka proti drogám“.

Růst moci mexických kartelů

Obchod s drogami nebyl v Mexiku dlouhodobě ničím neznámým, země sama byla producentem opia a marihuany. Pravý rozvoj nastal však až od sedmdesátých let dvacátého století, kdy se Mexiko stalo tranzitní zemí pro část kokainu putujícího na ose Kolumbie-Spojené státy. Část obrovských zisků z prodeje kokainu zůstávala v Mexiku, kde díky tomu posilovaly tamní skupiny organizovaného zločinu.

Za zlomový bod pak lze považovat první polovinu devadesátých let, kdy byly eliminovány dva velké kolumbijské kartely, které v té době ovládaly většinu obchodu s kokainem – Medel-

línský kartel, v jehož čele stál známý Pablo Escobar (podle časopisu *Forbes* v roce 1989 sedmý nejbohatší člověk planety) a kartel z Cali bratrů Orejelových. Tyto kartely byly rozsáhlými organizacemi, které byly schopny pokrýt celý proces výroby, transportu a poté též distribuce na území Spojených států, přestože její značnou část v pozdějším období vzhledem k rostoucím objemům „outsourcovaly“ Mexičanům. Po jejich pádu se již na kolumbijském území neetabloval nový kartel, který by měl srovnatelnou sílu a moc (ačkoli v určitých momentech se mohl takto jevit kartel Norte del Valle) a výsledkem byla výrazná fragmentace kolumbijské drogové scény.

Tato fragmentace vede k tomu, že v současné chvíli jsou kolumbijské skupiny zabývající se obchodem s drogami v zásadě malé, jedná se spíše o buňky, které se zabývají jednotlivými částmi výrobně-tranzitně-prodejního procesu a navzájem se potřebují. Stejně tak potřebují silné partnery v zahraničí, především pak právě v Mexiku. Mexičané se tak stali výraznými hráči v oblasti tranzitu a prakticky dominantními v samotné distribuci drog ve Spojených státech. Soustředí se přitom na „velkoobchodní“ aktivity, samotný koncový článek nechávají na pouličních ganzích, kterým drogy dodávají. Americká administrativa odhaduje, že mexické kartely stojí celkem za devadesáti procenty veškerého pašování kokainu do USA. Americký drogový trh přitom představuje řádově desítky miliard dolarů.

Současná podoba mexické drogové scény

Na území Mexika dnes působí hned několik kartelů, z nichž většina se etablovala již v sedmdesátých letech a svou moc získala za pomoci spolupráce s kolumbijskými kartely. Hlavní trojici v současné době tvoří kartel ze Sinaloa, Zálivový kartel a kartel z Tijuany, přičemž poslední jmenovaný je co do rozsahu menší než první dva. Tuto trojici pak doplňují menší organizace.

Vztahy mezi jednotlivými kartely jsou výrazně vyhraněné a jejich vzájemné střety představují značné riziko pro mexickou bezpečnostní situaci. Jednotlivé organizace mezi sebou tvoří aliance různě dlouhého trvání a otevřeně spolu soupeří, což má za následek úmrtí členů skupin, policistů, příslušníků armády či civilistů.

Největší kartely si vydrží rozsáhlé soukromé armády, které stojí za většinou násilí spojeného s drogami. Zálivový kartel stál za vznikem *Los Zetas*, původně polovojenské skupiny, dnes po osamostatnění a zapojení se přímo do obchodu s drogami dle názoru amerického Úřadu pro potírání drog (*DEA - Drug Enforcement Agency*) patrně nejnebezpečnějším drogovým kartelem v Mexiku. Stejně tak kartel ze Sinaloa stál za vznikem *Los Negros*,

vlastní paramilitární organizace, která byla vytvořena za účelem boje proti *Los Zetas*.

Reakce vlády

Většina dosavadních mexických vlád se v rektorické rovině snažila bojovat proti obchodu s narkotiky, přesto však efekt těchto snah byl minimální. Je to evidentní na snahách vlád vedených prezidenty z Institucionální revoluční strany (*PRI - Partido Revolucionario Institucional*), ale též vlády Vicente Foxe v letech 2000–2006, která přes poměrně ambiciózní start nezaznamenala větší úspěchy.

V roce 2006 zvolená administrativa Felipe Calderóna sáhla k doposud nejrazantnějšímu nasazení bezpečnostních složek v boji proti narkomafii. Dochází tak ke stupňující se militarizaci konfliktu. Výsledkem je eskalace násilí v zemi, kterou vláda připisuje tomu, že se jí podařilo zmenšit prostor, v němž mohou operovat, což je vede ke stupňování násilí.

Přesto však i pověst Calderónova boje proti drogám značně utrpěla v okamžiku, kdy vyšlo najevo, že tzv. protidrogový car Noé Ramírez Mandujano pobíral měsíčně takřka půl milionu dolarů od kartelu Sinaloa za předávání zásadních informací. Korupce představuje v rámci boje proti drogám výrazný problém. Vzhledem k relativně nízkým platům úředníků či policistů je pro narkomafii poměrně snadné korumpovat velké množství osob, často například celé policejní útvary v oblastech, v nichž působí. Tato korupce často směřuje do vysokých pater jak byrokracie, tak politiky. Poměrně varovnou kauzou byla například výrazná účast bratra bývalého prezidenta Carlose Salinase, Raúla, na pašování drog za bratrovy vlády.

Spolupráce s USA

Vzhledem k tomu, že Spojené státy tvoří koncový trh pro naprostou většinu drog, které Mexikem protečou, je jejich dlouhodobou snahou Mexiko v boji proti drogám podporovat. Postoj americké administrativy je takový, že je třeba tvrdě zasahovat v Mexiku jako tranzitní zemi, jelikož to povede

ke snížení dodávek do USA, nárůstu cen a odklonu od užívání drog. Značná část odborníků s touto pozicí nesouhlasí a upozorňuje na fakt, že pašování drog je taženo poptávkou a cestu si vždy najde. Vzhledem k výrazným disproporcím ceny kokainu v Mexiku a koncové ceny na ulici v USA pak ani zabavení poměrně velkých zásilek nepředstavuje pro mexické kartely nějakou výraznou ztrátu.

Nástroje, které mexické kartely při pašování využívají, jsou s ohledem na tvrdou ostrahu hranic ze strany USA

Mexiko se po Kolumbii stalo druhou prioritní zemí, ve které Spojené státy chtějí bojovat proti přílivu drog. Svědčí o tom i rozsah finanční pomoci, která je Mexiku poskytována v rámci tzv. Iniciativy z Meridy, což je tříletý plán, zaměřený právě na oblast boje proti narkomafii.

stále sofistikovanější. V nedávné době se mexickým pohraničním strážím podařilo zadržet dokonce miniponorku, která na palubě vezla 5,8 tuny kokainu, jehož cena na americkém trhu by se pohybovala okolo 100 milionů dolarů. Narcos též užívají nejmodernější technologie ke komunikaci.

Mexiko se po Kolumbii stalo druhou prioritní zemí, ve které Spojené státy chtějí bojovat proti přílivu drog. Svědčí o tom i rozsah finanční pomoci, která je Mexiku poskytována v rámci tzv. Iniciativy z Meridy, což je tříletý plán, který je zaměřen právě na oblast boje proti narkomafii. V roce 2009 Mexiko obdrželo celkem 400 milionů dolarů, z velké části investovaných do výbavy armády, především helikoptér. Část prostředků však byla vyčleněna též na posilování demokra-

Zbraně zabavené během zátahu proti mexickému drogovému kartelu známému jako „La Familia“ z října loňského roku.

Daniel Aguilar, Globe Media/Reuters

tických institucí či ochrany lidských práv.

Kritici amerického angažmá v mexickém boji proti drogám srovnávají vývoj v Mexiku s Kolumbií, kde podle jejich názoru Spojené státy přispěly k zintenzivnění konfliktu a výsledky prý nejsou valné. V tomto ohledu je však možné jim oponovat, protože za vlády prezidenta Uribeho došlo ke zlepšení bezpečnostní situa-

ce, což lze ilustrovat na mnoha ukazatelích.

Slabost ústředních institucí

Mexické postavení je značně specifické tím, že v případě kokainu jako nejlukrativnějšího drogového artiklu Mexiko představuje pouze mezičlánek mezi produkční zemí, již je Kolumbie, a Spojenými státy, kde jsou drogy konzumovány. Faktorů, proč *narcos* dosáhli v Mexiku tak silného postavení, je několik. Především je to geografická blízkost ke Spojeným státům a neutuchající tamní poptávka po drogách. Sama americká ministryně zahraničí Hillary Clintonová v letošním roce uznala, že USA v ohledu na svou poptávku nesou svůj díl viny na mexické situaci.

Jako další faktor je možno hodnotit relativní slabost centrálních institucí především v určitých částech země a vysoká míra korupce v zemi, která sahá i do vysokých pater politiky i státní správy. Toto bylo pravdou především za vlády Institu-

cionální revoluční strany, přesto však ani vláda Vicente Foxe, ani vláda Felipe Calderóna doposud nezaznamenaly kýžené úspěchy. Naopak byla nedávno opět odhalena korupce na vysokých místech.

Současná mexická situace je velmi těžko řešitelná právě z toho ohledu, že se jedná o tranzitní zemi, která na svém území nemůže bránit produkci drogy, stejně tak jako neovlivní poptávku ve Spojených státech. Je tak evidentní, že drogovou problematiku bude do budoucna čím dál více řešit v nadnárodním rámci, jelikož to je pravděpodobně jediná možná cesta k úspěchu. Vnitřní problémy, se kterými se Mexiko v současnosti potýká, však budou pravděpodobně přetrvávat ještě poměrně dlouho.

Martin Hrabálek je

doktorandem na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií Masarykovy univerzity v Brně. martin.hrabalek@gmail.com

Zdroje:

- Cook, Collin: Mexico's Drug Cartels, CRS Report, October 2007, k dispozici online na: www.fas.org/sgp/crs/row/RL34215.pdf
- Kozák, Kryštof: Sérii vítězství k porážce? Asymetrický boj proti drogám v Mexiku a USA, Studia Territoria, s. 10, k dispozici online na: institute.fsv.cuni.cz/~kozak/publications/Kozak-Serii-vitezstvi-k-porazce.pdf
- news.bbc.co.uk

Filip Tesař

Jdou, jdou tou balkánskou cestou

Balkánská drogová cesta je zavedeným pojmem, občas i strašákem. Můžeme zaslechnout, že balkánská trasa zásobuje 70 procent evropského trhu s drogami, případně dokonce, že za těmi sedmdesáti procenty stojí pouze Albánci. Balkánská trasa je z hlediska západní Evropy velmi významná, ale nelze ji přece jen takto přeceňovat.

Část 1: Pašování

Balkánskou cestou prochází největší část heroinu na trase mezi nejdůležitějším producentem – Afghánistánem, a nejdůležitějším odběratelem – západní Evropou. Třebaže uživatelů v zemích obklopujících Afghánistán může být kolem pěti milionů, zatímco ve střední a západní Evropě jen asi 1,4 milionu, jde o neskonale lukrativnější tržiště. Kilogram heroinu má v západní Evropě hodnotu v průměru kolem třiceti tisíc dolarů. Turecko spolu s Balkánem jako oblasti s velmi živými obchodními, pracovními i turistickými vztahy se západní Evropou, navíc s početnými komunitami vystěhovalců v západní Evropě, jsou z ekonomického hlediska nejlepší

možnou spojnici k nejvýnosnějšímu produci.

Balkán je nejdůležitější jako heroinovú spojnici, ačkoli jím prochází i kokain, opium, hašiš, marihuana či syntetické drogy. Pro kokain je však Balkán jen doplňkovou trasou, hlavní přísun jde přes evropský západ, hlavně přes Španělsko. Význam Balkánu pro pašování kokainu roste, stále však zůstává záložní trasou, a kokain tudy nezřídka putuje opačným směrem než heroin: tedy ze západní Evropy na východ. Nelze však spouštět ze zřetele klesající význam heroinu v západní Evropě oproti kokainu, což může vést ke stále rostoucímu významu kokainu v balkánském drogovém

byznysu – jak v distribuci, tak v pašování. Opium má ve spotřebě celkově malý význam, hašiš jde hlavně ze zemí Maghrebu, syntetické drogy se hodně produkuje přímo uvnitř Evropské unie. Balkánská marihuana měla význam v nedávné minulosti, kdy její hlavní exportní devizou byla láce. To se však změnilo. Něco je zachyceno při průchodu Pákistánem, Íránem a Tureckem, stále však zbývá dost. Balkánem putuje odhadem 70 procent afghánského heroinu. Něco bude zachyceno i zde, něco málo zde přidá z jiných směrů, připočteme další produkci z Barmy a Laosu. V posledních letech přitéká z regionu do střední a západní Evropy ročně kolem 80 tun heroinu (kolem 10 tun bývá zachyceno), což činí průběžně kolem tří čtvrtin prodeje. Počet konzumentů i celková spotřeba se v průběhu let příliš nemění.

Pašování drog je pravděpodobně nejdůležitějším zdrojem příjmů balkánského organizovaného zločinu. Část peněz je sváděna prostřednictvím úplatků do státní správy a policie. Pašování tak oslabuje vládu zákona v balkánských zemích, včetně těch, jež jsou součástí Evropské unie, v prvé řadě v Bulharsku. Bulharsko má dvojí smůlu: politický systém zdědil po komunistech strukturu rozdělenou na příbuzenské skupiny, rozhodování v zákulisí a podřízení moci peněz. Kromě toho stojí Bulharsko na prahu Balkánu: je přední stráží boje proti drogám či jejich vstupní branou, záleží na úhlu pohledu. Vstupem do EU význam Bulharska ještě vzrostl. V Bulharsku bývá průběžně zabaveno nejvíce heroinu na jednoho obyvatele, v roce 2008 přes tunu (obvykle se pracuje s tím, že zachycena bývá zhruba desetina drog). Jinak na balkánské země nemá pašování heroinu dopad srovnatelný se zeměmi Blízkého východu, kudy prochází: není zde příliš vysoký podíl závislých, procento vražd je nízké apod. Je to právě tím, že pašování bývá velmi dobře organizované, opřené o korupci na vysoké úrovni, a díky tomu rychlé, směřující bez zastávek k cílovým zemím. Ty můžeme posoudit podle počtu uživatelů: balkánskou cestou putuje heroin hlavně do Velké Británie (přes 400 tisíc), Itálie (přes 300 tisíc), Francie (přes 200 tisíc),

Německa (až 160 tisíc) a Španělska (až 120 tisíc). Hlavními uzly v západní Evropě jsou Itálie a Německo.

Balkánská cesta byla původně opravdu cestou. Z Bulharska vedla do Jugoslávie (Srbsko-Chorvatsko-Slovensko), odtud do Rakouska a do Itálie, důležitou cílovou stanicí bylo Německo. Zde žily početné komunity jugoslávských emigrantů podílejících se na distribuci. Hlavní slovo měly srbské gangy. Rozpadem Jugoslávie a vypuknutím srbsko-chorvatské války se situace změnila. Západoevropský trh s heroinem byl náhle omezen asi o 60 procent dodávek.

Vznikla tzv. severní trasa, vedoucí z Bulharska do Rumunska, odtud do Maďarska nebo na Ukrajinu, na Slovensko či do Polska a pak dál na západ. Přesto bývalá Jugoslávie (tzv. střední cesta) neztratila význam zcela: měsíčně tudy stále procházely až dvě tuny heroinu. Podpořeno to bylo i státním zájmem, či přesněji řečeno, zájmem politickým, u něhož těžko říci, kde končil veřejný a začínal

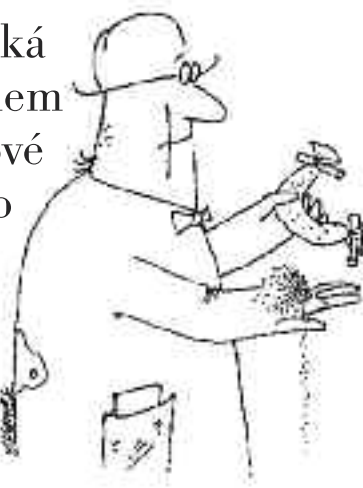
soukromý. V Srbsku se na pašování přímo podílelo ministerstvo vnitra a tajná služba, v Chorvatsku ministerstvo obrany. Tyto vazby, spojené s érou prezidentů Slobodana Miloševiče, resp. Franjo Tuđmana, doznávaly ještě po roce 2000, kdy tato éra skončila.

Kromě toho však vznikla ještě třetí větev, zvaná jižní, vedoucí z Bulharska do Makedonie (sice mimo válku, ale postižené sankcemi a prudkým poklesem životní úrovně, díky čemuž se rozmáhala pašeráctví) a pak s možnou odbočkou přes Kosovo, případně Řecko do Albánie, v novější době také do Černé Hory, kde se zboží překládalo do člunů a vydávalo se do Itálie, případně do Chorvatska. Vznik jižní trasy byl provázen stoupajícím významem albánských gangů. Ten měl několik příčin: za prvé to byl pád komunismu v Albánii, který drogovému obchodu poskytl výtečnou příležitost dopravy na malých člunech, mimo hraniční

přechody a přístavy. Kromě toho se bezprostředně po pádu komunismu v Albánii rozmáhala zločinnost a policejní uniforma byla přitom stále ještě vnímána jako symbol totalitního režimu. Pád komunismu umožnil jugoslávským Albáncům, zkušenějším než jejich krajané z Albánie a vybaveným kontakty v západních zemích, začít podnikat v Albánii, a to včetně drogového obchodu. Souběžně přitom jugoslávské Albánce zasáhla masová nezaměstnanost, hlavně ty v Kosovu, ale i v Makedonii a v jižním Srbsku, následovaná masovou emigrací – obchodníci

namísto je dnes hovořit spíše o balkánské síti, neboť započítáme-li všechny využívané odbočky od tří zmíněných tras, drogy mohou putovat mezi kterýmikoli dvěma sousedními zeměmi. Popularita se řídí podle aktuálních podmínek, a tak pašování drog na Balkáně a boj proti němu připomíná závody ve zbrojení – když více zesílí tlak na jednom místě, pašerácké trasy se přesunou jinam (pouze Bulharsko zůstává, jak bylo řečeno, vstupní branou), a tak stále dokola. Pro boj s pašováním drog na Balkáně je proto klíčová úzká spolupráce všech zemí.

Dnes tvoří albánská marihuana odhadem tři procenta světové produkce. Není to zanedbatelné číslo, avšak produkce jde, jak již bylo řečeno, hlavně na místní trhy. Ostatní balkánské země se na produkci podílejí odhadem dvěma procenty.

s drogami díky tomu získali zásobu „pěšáků“. Konečně ve Spojených státech započala FBI roku 1986 rozsáhlou akci proti italské maffii, která vedla k rozbití jejich struktur na východním pobřeží, díky čemuž se otevřel prostor pro tamní Albánce, dosud neorganizované a často pracující právě pro italské kriminální rodiny. Díky tomu všemu mohlo dojít k propojení albánských společenství na Balkáně, v západní Evropě i v USA. Omezené prodloužení balkánské heroinové trasy tudíž končí v New Yorku a New Jersey (opačným směrem zase putuje kokain).

Válka v Kosovu v letech 1998–1999 posílila význam severnějších tras. Načas se stala důležitou tranzitní zemí Bosna a Hercegovina, kde až do roku 2003 neexistovala účinná centrální ochrana hranic. Dnes jsou využívány všechny tři popsané trasy s proměnlivou popularitou. Ačkoli se stále hovoří o balkánské cestě,

Černou dírou ve spolupráci byla dlouhou dobu hranice Srbska a Kosova, a i když se ostraha hranice z obou stran zefektivnila, potřebná spolupráce a výměna informací stále chybí. Kosovo ovšem, navzdory vžitému mínění, příliš využívanou tranzitní oblastí není. I kdybychom běžný pracovní odhad o tom, že zachycené drogy tvoří desetinu objemu procházejícího danou zemí, ještě desetkrát snížili, stále půjde o několik tun ročně, objem drog převážených přes Kosovo není velký, jde o několik tun ročně.

Intermezzo: Produkce

Balkán je převážně oblastí tranzitní, není zde ani velká spotřeba drog, ani velká produkce. Nelze však produkci zcela pominout. Jednak se zde vyrábějí syntetické drogy, hlavně v Bulharsku a v Srbsku, přičemž motivace má stejné kořeny jako je-

jich výroba v Česku. Jsou určeny hlavně místním uživatelům, pro které jsou heroin či kokain drahé. Syntetické drogy jsou levnější, suroviny (léciva) lze získat na místním trhu. Také tyto drogy překračují hranice, cirkulují však hlavně po Balkáně, třebaže část směřuje i do západní Evropy. Existují náznaky toho, že se na Balkáně rozvíjí i rafinace opia a koky, výroba heroinu a ještě spíše kokainu. Ta je spojena s albánským prostředím a dá se to nejspíš přičíst vazbám mezi americkými a evropskými albánskými komunitami.

Pěstování máku nestojí na Balkáně za řeč. Třebaže svého času byl mák poměrně rozsáhle pěstován v Makedonii, nikdy nedošlo ani k vážnějšímu podezření ze zneužití. Jinou věcí je ovšem pěstování marihuany. Marihuana se ve velkém začala pěstovat v Albánii po pádu komunismu, a kolaps státu v roce 1997, kdy policii trvalo několik let, než dostala pod kontrolu zapadlá území státu, byl dalším impulsem. Albánská marihuana byla vítaná ne pro svou kvalitu, ale pro nízkou cenu. Vyvážela se hlavně do Itálie, do Řecka a dalších balkánských zemí. Počátkem desetiletí však stát začal pěstitelům tvrdě šlapat na paty a produkce se snížila údajně až o 70 procent. Úměrně tomu se zvýšila cena exportované marihuany až trojnásobně, a poptávka klesla. Ve válčících zemích (Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Kosovo) se během války zvýšila konzumace marihuany, což rovněž posilovalo poptávku po albánské marihuaně. Konec konfliktů přinesl postupný pokles poptávky. V případě Kosova fungovala ještě specifická vazba: zbraně se pašovaly z Albánie, bojovníci přenášeli občas i marihuanu, a po válce se nové

pašerácké stezky využívaly po určitou dobu namísto pro zbraně pro „trávu“. Kosovští Albánci pak pomohli přenést konflikt do sousedního jižního Srbska a Makedonie, zbraně bojovníkům putovaly hlavně přes Kosovo a spolu s nimi opět „tráva“. Dnes tvoří albánská marihuana odhadem tři procenta světové produkce. Není to zanedbatelné číslo, avšak produkce jde, jak již bylo řečeno, hlavně na místní trhy. Ostatní balkánské země se na produkci podílejí odhadem dvěma procenty.

Část 2: Distribuce

Gram heroinu na ulici stojí v západní Evropě padesát až sto, ve Skandinávii dokonce přes dvě dolarů. Distribuce je tedy ještě výnosnější než pašování. Spojí-li se v jedné rukách pašování i distribuce, je obchod nejvýnosnější. Z tohoto pohledu hrají na evropském trhu s heroinem významnou roli zejména Turci, Kurdové a Albánci. V jejich stínu, s velkým odstupem, stojí ještě Srbové. Tyto národnosti žijí jak na trase, tak v cílových zemích.

Turci a Kurdové hrají z hlavních cílových zemí zásadní roli zejména ve Velké Británii a v Německu, z menších zemí ve Švýcarsku, Rakousku či skandinávských zemích. Během 90. let je ve Švýcarsku, Rakousku a v Německu zastínili Albánci, kteří hrají důležitou roli také v Itálii, z menších zemí zásadní v Řecku, velký význam mají v Rakousku a ve střední Evropě. Albánci dokázali překonat zavedenou tureckou konkurenci mj. díky tomu, že v jejich případě šlo o nové struktury. Turci a Kurdové začali být ve větším počtu sami závislí, což nahlovalo pevnost organizace. Také albánský vliv v Německu, Švýcarsku a Itálii se nicméně od přelomu století snížil. V Německu postupně opět převládly zavedenější, turecké struktury. Ve Švýcarsku, v Rakousku, Itálii a Řecku je významné postavení Albánců (v prvních dvou uvedených zemích hlavně jugoslávských Albánců, ve druhých dvou Albánců z Albánie) v distribuci dáno tím, že v těchto zemích tvoří právě Albánci velkou část imigrantů. Podobný obrázek platí ostatně pro Turky, Kurdy a konečně i Srby. To, co bylo zpočátku komparativní

výhodou Albánců: silné příbuzenské vazby a sklon k násilí, se postupně stalo spíše nevýhodou. Příbuzenské vztahy vedly i ke sporům uvnitř albánských drogových sítí, sklon k násilí zase příliš přitahoval (na rozdíl například od imigrantů ze západní Afriky, kteří se násilí vyhýbají) pozornost policie a koneckonců i veřejnosti a politiků. V současné době jsou Albánci po několik let, po vzestupu v 90. letech minulého století, spíše na ústupu. S drogovým obchodem bývá spojena i Osvobozenická armáda Kosova (UÇK), jež byla celkem mylně spojována i s marxismem, což ji dávalo punc levicové bojůvky latinskoamerického typu. Kdyby však UÇK skutečně byla významně spjata s drogovým zločinem, případně si drogami i sama vydělávala, není jasné, co se s těmi penězi stalo. Do výbroje totiž určitě nešly. Celá výzbroj UÇK se dala pořídit za nějakých 60 milionů dolarů, což zní jako pohádková suma, ale směšná v porovnání s obratem drogového byznysu. Daly se za to pořídit nanejvýš lehké zbraně, ale například ne dělostřelectvo (několik 75mm kanónů ze 30. let dělostřelectvem nejsou), takže není divu, že poměr ztrát UÇK v boji proti policii a armádě byl nejméně 5 : 1 v její neprospěch.

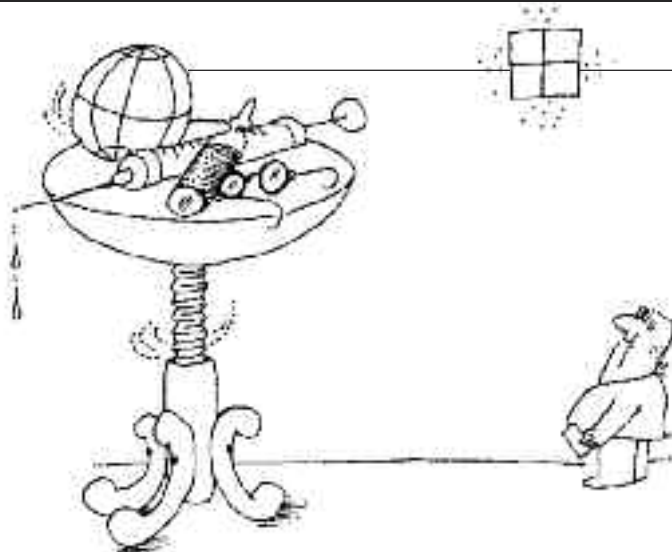
Z významnějších, dosud nezmiňovaných evropských zemí nehrají balkánští obchodníci roli ve Francii, Španělsku, v Polsku či Belgii. Jestliže téměř 80 procent heroinového trhu v západní a střední Evropě činí dohromady Velká Británie, Itálie, Španělsko, Francie a Německo, je zřejmé, že navzdory svému významu v dopravě heroinu do Evropy nemají balkánské kriminální struktury srovnatelné postavení v distribuci. Nejvýznamnější národnost, Albánci – pokud Turky nepočítáme mezi Balkánce – zajišťují dnes odhadem 10–20 procent potřeb evropského trhu s heroinem. Balkánské kriminální skupiny nedistribují ani polovinu heroinu, který přiteče balkánskou cestou, a celkově necelou třetinu. Ještě menší postavení mají v distribuci jiných drog.

Filip Tesař je výzkumný pracovník Ústavu mezinárodních vztahů v Praze.

tesar@iir.cz

Zdroje:

- Crime and its impact on the Balkans and affected countries, UN Office on Drugs and Crime, March 2008
- www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Balkan-study.pdf
- World Drug Report 2009, UN Office on Drugs and Crime, 2009
- www.unodc.org/documents/wdr/WDR-2009/WDR2009-eng-web.pdf

„Na drogovou problematiku nelze pohlížet jako na něco, co by bylo jednou provždy řešitelné,“

říká ředitel Národní protidrogové centrály (NPC) České republiky, plukovník **Jakub Frydrych** v rozhovoru pro Mezinárodní politiku. Spolu s koordinátorem zahraniční spolupráce podplukovníkem **Alešem Borovičkou** hovořil o globalizaci drogového trhu, který se neodehrává podle klasické obchodní logiky, o českém pervitinu, z něhož se stala mezinárodní droga, úspěšně konkurující kokainu, ale také o významu prohlubující se mezinárodní spolupráce, díky níž se svět zmenšil. Rozhovor vedl Robert Schuster.

V minulých týdnech se v souvislosti s výročním změny režimu v roce 1989 v mnoha oblastech bilancovalo. Jak výrazně se za posledních dvacet let změnila situace v oblasti drog?

Frydrych: Obecně je třeba říct, že za dvacet let došlo k mnoha změnám. V případě tak zlomového okamžiku, jakým byla revoluce, se drogový byznys snažil získat pozice na nově vzniklých trzích, zaplavovat je drogami za dumpingové ceny a rovněž novými drogami. Za tu do-

bu jsme si prošli u všech drog různými výkyvy, což nás zde v Česku možná do jisté míry odlišuje od některých států západní Evropy. Je třeba zmínit i změny, které přinesla evropská integrace. Jsme součástí Schengenského prostoru volného pohybu osob a zboží, což také nelze pominout. Mezi jednotlivými nelegálními látkami je třeba rozlišovat. Jsou látky, které se v našich zemích tradičně produkovaly, a naopak ty, které jsou úplně nové.

Kdybychom měli vyzdvihnout nějaké trendy a srovnat začátek devadesátých let a současnou dobu, museli bychom asi konstatovat, že přímá provázanost mezi některými zločineckými skupinami, které vnímáme na nějakém etnickém základě a jež byly tradičně navázány na konkrétní drogy, se až na některé výjimky úplně potřela a za své vzala i tradiční schémata zločineckých uskupení mafiánského typu. Drogový trh se stal polydrogový, což znamená, že obchodníci nabízejí širší paletu drog a poptávka po drogách v Evropě, zejména konopných, stimulantů a heroinu je v některých případech setrvalá, u jiných narůstá, či dokonce klesá. Takže jednoznačnou odpověď dát úplně nelze.

Borovička: Chtěl bych podotknout, že tady určitý obchod s drogami nebo tok drog přes naše území existoval už před rokem 1989, stejně tak jako před tímto rokem existovala na našem území nezanedbatelná výroba drog, zejména tradičního metamfetaminu (pervitinu).

V bilanci je důležité, že došlo ke zlomu v celkovém charakteru zacházení s drogami. Metamfetamin se před rokem 1989 vyráběl typicky v komunitách závislých osob a většinou to vypadalo tak, že její členové se víceméně skládali na zakoupení léčiv pro jejich výrobu a „vařič“ zase vyráběl pro úzkou skupinu lidí, které osobně znal, takže se v podstatě nedalo hovořit o komerci. Po roce 1989 došlo z našeho hlediska k zásadnímu obratu v podobě komercializace, stává se z toho záležitost regulérního obchodu v mezinárodním měřítku. V důsledku popsaných změn se otevřel náš trh pro pří-
suvn drog ze zahraničí a náš drogový trh se stává postupně součástí mezinárodního drogového trhu.

U jednotlivých drog probíhal vývoj různě. Například v případě metamfetaminu vyráběného u nás před rokem 1989 všichni očekávali, že jakmile se zdejší trh otevře, neobstojí v konkurenci drog ze zahraničí. Kupodivu se ukázalo, že nejenomže obstál, ale sám se změnil na mezinárodní drogu. Pervitin nejenomže konkuruje úspěšně všem drogám, ale stal se velmi populárním i v sousedním Německu nebo Rakousku a intenzivně se tam

Jakub Frydrych

vyváží. Má to dvojí charakter: buď se jedná o „drogovou turistiku“, tzn., že uživatelé drog většinou vyjíždějí do oblastí, kde vědí, že jsou zdroje, a protože se většinou jedná o malé „domácí laboratoře“, podobné těm před rokem 1989, zakoupí zde většinou menší množství pro vlastní potřebu. Dalším případem ale jsou už větší laboratoře v příhraničí, které jsou vybaveny moderní technikou. Investorem zde bývá právě osoba ze zahraničí, jež investuje přímo do nákupu chemických látek, vybavení a na objednávku se to vyrobí a posléze převezve například do Německa, kde už funguje distribuční síť. Existuje snaha eliminovat tento transfer drog mj. také při policejních kontrolách za německými hranicemi. Tomu se

ovšem snaží výrobci drog vyhnout tím, že se vyváží know-how. Jinými slovy, český vaříč dostane objednávku od německého zákazníka, zajede na příslušné místo, kde dostane k dispozici objekt s vybavením a látkami, vyrobí drogu a dostane za ni hotovost, s níž pak cestuje zpátky, což snižuje pravděpodobnost dopadení na minimum.

Objevil se pervitin i ve vzdálenějších destinacích než v Německu nebo Rakousku?

Borovička: Víme o Velké Británii, což má ale zase určitou souvislost se společenskými jevy, protože víme, že v určitém období devadesátých let existovala vlna emigrace českých Romů do

Velké Británie. Platí přitom obecné pravidlo, že čím víc na západ, tím lépe se syntetika prodává, a tím roste také jejich cena.

Frydrych: Pervitin se dá charakterizovat jako velmi levná alternativa kokainu, tzn. i jako věc závislá na kupní síle. Tím, jak se u nás postupně zvyšovala kupní síla obyvatel, zaznamenali jsme poněkud opožděnější nástup kokainu, čímž mám na mysli pouliční prodej. Kromě toho je třeba připomenout, že výroba a užívání pervitinu má u nás docela dlouhou historii a jeho uživatelé i výrobci jsou poměrně konzervativní.

Zmínili jste se o tom, že je třeba o každé droze pojednávat samostatně, protože každá má svůj vlastní vývoj. Jak je to například s rozšířením kokainu, heroinu nebo konopných drog?

Borovička: Zastoupení kokainu za posledních dvacet let se také vyvíjelo. Poměrně hluboko do komunistické éry procházel přes naše území kokain a nevěděli jsme o tom, protože nikdo ani nepředpokládal, že by to mohlo uniknout. Má to svou logiku, neboť Československo mělo velmi slušnou síť přímých letů do Jižní Ameriky, což bylo motivováno politicky. Ale nejenom to. Je třeba zmínit, že v důsledku relativně silné československé emigrace v zemích Jižní Ameriky existovaly také osobní vazby do Československa, které při transferu kokainu hrály velkou roli. To byla cesta, jak se dostávaly v komerčním leteckém nákladu zásilky kokainu, nicméně nic z toho nesměřovalo na náš vnitřní trh.

Frydrych: Dá se říct, že u nás je velmi vysoká poptávka po konopných drogách, po pervitinu a zvyšující se poptávka po kokainu, naopak stagnující poptávka po heroinu a extázi, kde si je ale zase třeba uvědomit, kdo jsou její konzumenti, že to jsou lidé s úplně jiným sociálním statusem. Konzumenti heroinu a pervitinu jsou lidé, kteří, aby saturovali svou potřebu, páchají sekundární trestnou činností, a jsou to také lidé, kteří žijí z trestné činnosti, nejsou schopni vydělat si na to legálním způsobem, protože droga je devastuje. U extáze je latence o to vyšší, že model, kdy

člověk celý týden velmi intenzivně pracuje, aby se z pátku na sobotu dostal ze stresu všedního dne, a to se velmi těžko odhaluje, protože u těchto lidí to může být po mnoho let bez vlivu na jejich výkon v práci, a navíc oni sami to ani nevnímají jako trestnou činnost. Jsou sporařadányi občany a toto je forma jejich relaxace.

V Evropě je ve většině zemí velmi vysoká poptávka po konopných drogách, ale v převážné většině států západní Evropy křivka už přesáhla kulminační bod a po krátké stagnaci mírně klesá. My jsme ovšem stále na vzestupné křivce a platí, že čím dál na východ, tím je to výraznější.

Borovička: U konopných drog nastal velký boom po roce 1989, přičemž existovaly dva hlavní zdroje, což souviselo s rozvojem turistických a hospodářských styků: Nizozemsko a Španělsko, kam přicházela marihuana ze severní Afriky, která je typickou oblastí jejího pěstování. V naší společnosti se navíc vytvořila i vlivem médií atmosféra příznivá ve vztahu ke konopným drogám, že se přece nejedná o nic nebezpečného. To ovšem není pravda, zejména s ohledem na obsah účinné látky, jež se postupem času velmi zvýšila. Původně, v dobách hippies obsahovala marihuana do pěti procent účinné látky tetrahydrocannabinolu (THC). Dnes ovšem máme k dispozici marihuanu, která sahá k dvaceti procentům obsahu účinné látky. Zvýšení koncentrace souvisí s jevem, který je dán vysokou komercializací drogy. Začaly se proto rozvíjet metody tzv. „indoor cultivation“ neboli pěstování v uzavřených prostorách a využití umělého osvětlení, umělé ventilace, přihnojování, což všechno umožňuje oproti klasickému způsobu až tři nebo čtyři sklizně za rok. Zároveň došlo k vyšlechtění odrůd vysoce kva-

litního konopí, jehož vrcholky dosahují až do dvaceti procent účinné látky.

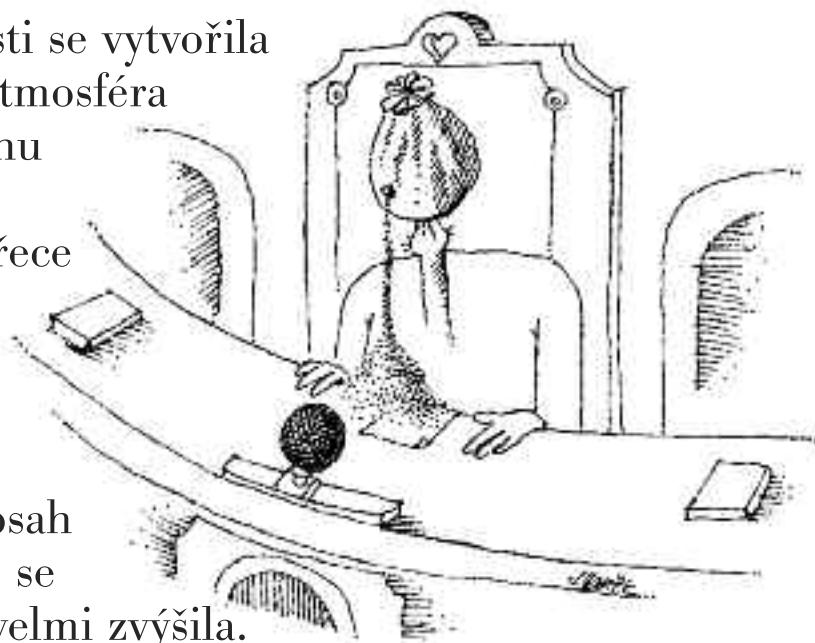
Marihuana, která se u nás pěstuje indoorovou metodou, jde z podstatné části na export. Vybíží se naprosto běžně do Německa a zřejmě i do Nizozemska. Dnes jinými slovy dochází k jevu, který by se dal nazvat globalizací drogového trhu, kdy existují toky drog nezávisle na hranicích a někdy i bez nějaké jasné logiky.

Frydrych: Drogový obchod je sice o nabídce a poptávce, ale na straně poptávky existuje závislost, která představuje nenápadný půvab obchodu, a další věcí je, že se neodehrává podle klasické obchodní logiky, protože z některých míst se stejné drogy vyvážejí a tytéž se tam zase dovážejí. Struktury nejsou mezi sebou propojené a pracují pouze na základě osobních vztahů, takže když někdo potře-

Frydrych: Tak se to nedá říct. Jedinou příčinnou souvislost, kterou jsme v našich zemích registrovali, bylo, když jsme v letech 2000 a 2001 cítili velmi jasně nedostatek heroinu na našem trhu, což byl obecný evropský jev, jenž souvisel s válkou v Afghánistánu a dohledem nad tamní produkcí.

Borovička: V této souvislosti je třeba zmínit ruský drogový trh, který podle mého názoru zásadním způsobem ovlivňuje dění v Afghánistánu, protože ruský drogový trh absorbuje podstatnou část heroinu vyrobeného v Afghánistánu. Jednak je to neobyčejně početný trh, ale pak je to i otázka geografické blízkosti vhodných dopravních cest a historických a kulturních vazeb mezi etniky Střední Asie, které se podílejí na převozu drog mezi Afghánistánem a Ruskem. Typicky se jedná o obchodníky, kteří dovážejí do

V naší společnosti se vytvořila i vlivem médií atmosféra příznivá ve vztahu ke konopným drogám, že se přece nejedná o nic nebezpečného. To ovšem není pravda, zejména s ohledem na obsah účinné látky, jež se postupem času velmi zvýšila.

buje nějakou drogu, tak třeba ani neví, že v tomtéž městě mu ji někdo může nabídnout. Logika, že by se z některé země jenom vyváželo a do jiné zase jenom dováželo, nefunguje, protože je to o vztazích mezi skupinami, které mohou mít buď celulární, nebo jiný charakter, a tam se pak dostaneme i k otázce technologií.

Je například vzhledem k válce v Afghánistánu oblast Střední Asie, pokud jde o výrobu a distribuci drog, větším problémem než před deseti nebo patnácti lety?

velkých ruských měst ovoce a zeleninu. Ruský trh je jako obrovská houba, jež nasaje velké množství drog, a zejména afghánského heroinu. Potom ovšem část heroinu putuje dál po Severní trase, přes Ukrajinu nebo Bělorusko zpravidla do Polska, kde se to už různě větví – buď do Skandinávie, nebo západním směrem do Velké Británie, Nizozemska atd.

Je-li problematika výroby a distribuce drog globálním problémem, pak by se mu mělo také globálně čelit. Je něco takového vůbec

možné? Stále totiž slyšíme, že hlavní práci v této souvislosti odvádějí policejní sbory jednotlivých států...

Frydrych: Ano, globální problém to je, ale existují různé koncepce ve světě na boj proti drogám. Jeden pól jde výrazně represivní cestou, a to až do extrémů, kdy se můžeme bavit o Saúdské Arábii, Číně, Vietnamu, kde jsou v souvislosti s drogami udělovány a veřejně prováděny tresty smrti, aby to mělo ten správný odstrašující efekt. Pak jsou státy, které sice za to neudělují trest smrti, ale mají velmi přísnou legislativu. Jsou ale také země, které se snaží o vyváženost mezi přístupem k uživatelům drog a lidem, kteří s nimi nakládají, a snaží se té situaci zejména předcházet snižováním nabídky, potlačováním poptávky a řešit následky užívání drog. A nakonec máme skupinu zemí, které se vydaly liberální cestou a experimentují například s částečnou legalizací některých drog. Libe-

ralizaci v oblasti konopných drog provedlo před 35 lety Nizozemsko a činilo tak s bohuželou myšlenkou oddělit konopi od ostatních drog s tím, že liberalizací se omezí kriminální podstata. Dnes oni sami říkají, že k tomu nejenom nedošlo, ale obrat nelegálního obchodu s marihuanou v Nizozemsku, který na sebe navázala kriminální subkultura, dosáhl loni výše tří milionů eur. A k tomu se váží další druhy trestné činnosti. Nizozemsko již deklarovalo, že do roku 2013 tuto cestu opustí. My se řadíme k zemím, jež se snaží najít nějakou vyváženou cestu mezi jednotlivými přístupy, a jsme jednoznačně země, která pohlíží na uživatele drog jako na lidi, kteří za to nebudou postižitelní.

Borovička: Institucionální stránka spočívá jednak v Komisi OSN pro narkotika a jednak v jejím výkonném orgánu, kterým je Úřad OSN pro drogy a zločin

se sídlem ve Vídni, jenž se podílí na některých globálních protidrogových programech. Ale neznamená to, že by tato instituce prosazovala nějaké unifikované přístupy, protože i v rámci programů úřadu, které nabízí, existují velice rozdílné přístupy. My se třeba zúčastňujeme práce Komise pro narkotika a vidíme tam, že přístupy jednotlivých členských zemí jsou velmi odlišné a že přitom dochází na diplomatickém poli ke střetům. Ale ke střetům dochází i v rámci Evropské unie, kde

nenty. Svět se zmenšil. Dnes jsou naprosto běžné aspekty mezinárodní policejní spolupráce, kdy policejní orgány spolupracují přes Atlantik, čímž se snažíme dohnat náskok zločineckých organizací, protože oni využívají nejmodernější komunikační technologie jak na svou konspiraci, tak na realizaci obchodu. Celosvětovou výhodou policie je, že tyto organizace mají kriminální podstatu, že jsou tam lidé, kteří k tomu nepřistupují odpovědně, v jejich strukturách tak dochází k šumům,

Statistiky říkají, že u nás máme přibližně 32 000 problémových uživatelů drog, kteří si drogu aplikují nitrožilně; z toho asi

21 000 je na metamfetaminu, zbytek jsou lidé závislí na heroinu.

Ale kokainové trhy nejsou vůbec zmapované, protože existují lidé, kteří jsou solventní, a nepřicházejí proto při obstarávání drogy do konfliktu se zákonem.

také neexistuje jednota v přístupu k drogám.

Frydrych: Mezinárodní spolupráce se odvíjí od jednotlivých případů, které zasahují do vícero zemí. Existují samozřejmě instituce jako Interpol, Europol, ale tam si je třeba představit, že pokud jde o čas, tak nevede jiná cesta než k přímé policejní spolupráci nebo cestou styčných důstojníků, kteří jsou velmi efektivním nástrojem. Jde v řádech o hodiny a nelze to řešit nějakými zdlouhavými institucionálními procedurami. Řekl bych, že Evropa se poměrně dost unifikovala, že už si umíme vyhovět i justičně, a tím se kontinent hodně zmenšil. Případy, které byly dříve nemyslitelné, že bychom stíhali nějaký skutek po celé Evropě, jsou dnes naprosto běžnou věcí. Dnes se v Evropě málokdo schová a těžko dlouhodobě uniká policii, a proto se to přelévá na další konti-

k nedokonalostem, které nám napomáhají. Kdybychom měli co do činění s organizacemi, které by nechybovaly, bylo by jejich odhalování velmi ztíženo.

Dá se ale náskok, který mají celosvětově působící obchodníci s drogami, vůbec někdy dohnat?

Borovička: Obchodníci s drogami obecně velmi dobře sledují situaci v jednotlivých státech, sledují nás jako své protivníky a vidí velmi přesně naše silné a slabé stránky. My se už dnes umíme dostat do velké míry do jihoamerických zemí, ale tam jsou patrné rozdíly, jež souvisejí s charakterem toho kterého konkrétního režimu v dané zemi. Obecně vzato se lépe spolupracuje s režimy, které jsou spíše orientovány na Spojené státy. Existují ale některé režimy, většinou extrémně levicové, jež z politických důvodů zdůrazňují ja-

kousi kulturní zvláštnost pěstování koky, což je problém, protože to má i zcela konkrétní praktické dopady. K nám jsou dnes vysíláni kurýři nejvíce ze zemí, jako jsou Bolívie nebo Venezuela. Jsou to módní země, protože se ví, že tamní policie buď není schopna anebo není z politických důvodů zcela ochotna postihovat kurýry stejně důsledně, jako je postihuje policie v Peru, Kolumbii a v jiných zemích Jižní Ameriky.

A pak se tu objevil ještě jeden fenomén, a sice to, že světový drogový obchod objevil půvab tropické Afriky, která je sama o sobě charakteristická nestabilitou politických režimů, vyznačuje se velmi slabými strukturami orgánů vymáhajících právo a je pro ni charakteristická všudypřítomná korupce a bída, což jsou ideální předpoklady pro organizovaný zločin. Trendem několika posledních roků je, že velké lodní zásilky nejdou přímo do Evropy, ale tranzitují zejména přes západoafrické země, ale existuje i trend na východě kontinentu, kde se přepravují zásilky heroinu z Afghánistánu, lodě je z Pákistánu dovezou do východoafrických přístavů, a teprve tam se překládají a v dalších nákladech směřují do Evropy. To má z tradičního hlediska význam pro zásobování britského trhu.

V případě kokainových kurýrů hrají velkou roli Nigerijci, kteří jsou rozptýleni po celém světě.

Frydrych: Nigerijci jsou schopni zorganizovat nejenom kurýrní přepravu kokainu, ale jsou i schopni zabezpečovat jev, který se tu objevil krátce před naším vstupem do Schengenu, a to je kurýrní přeprava drog po Evropě jako takové. Fenomén polykačů drog jsme znali do té doby vždy při mezikontinentální dopravě. Oni přitom využívají všeho, čeho mohou, tzn. nemožnosti ověřit jejich totožnost, velké schopnosti parazitovat na azylovém systému EU, protože obvykle deklarují, že pocházejí ze zemí s nestabilními režimy, a tudíž důvody pro udělení azylu existují.

Borovička: Nigerijci patří k významným organizátorům kurýrů i v Česku a velmi přesně si vybírají, na koho se při verbování kurýrů zaměří. Berou přitom v úvahu místo, kde žijí, jejich sociální situaci, tzn., že jdou cíleně do oblastí se

sociálními problémy, kde je výraznější nezaměstnanost, a tím pádem i větší ochota k podstoupení rizika za slib jisté odměny. U nás se to týká oblasti severozápadních Čech, Ostravska, Šumperska atd. Jejich cílem jsou lidé se sociálními problémy, s dluhy, osaměle žijící lidé. Dnes jsou kurýři najímáni z řad důchodců, čímž se snaží zvýšit věrohodnost kurýrů. Čeští kurýři jezdí do Peru, Venezuely, Ekvádoru, Bolívie, Brazílie. Zajímavé ale je, že zřídka k nám jezdí kurýři z Kolumbie, což souvisí s politikou tamní vlády, která je velmi striktně protidrogová a kde existují poměrně sofistikovaná opatření v letecké dopravě – na rozdíl od sousední Venezuely. I když zase na druhé straně Venezuela v poslední době projevila mimořádný zájem na spolupráci, což může ale zase souviset s nějakými politickými zájmy a snahou pronikat do našeho teritoria i zpravodajsky, protože faktem je, že Chávezova vláda je dnes v této oblasti velice aktivní a není zase tak velkým tajemstvím, že je to spojeno s některými dalšími zeměmi. Ukazuje to ale také na to, že trh s drogami je propojený hlubším způsobem i s politikou a s oblastí zpravodajskou.

Bývaly doby, kdy se v médiích objevovaly docela často zprávy o tom, jak se Národní protidrogové centrále podařilo odkrýt drogový gang a zničit ho. Máte představu o úspěšnosti vaší práce?

Frydrych: U kokainu se vychází z odhadů osevních ploch v produkčních oblastech. Tam se říká, kolik se asi tak zhruba vyprodukuje, a druhý odhadovaný údaj říká, kolik jsou orgány vymáhající právo schopny zadržet. Tato čísla nejsou příliš radostná a pohybují se do pěti procent, což je množství, které jsou policisté a celníci schopni stáhnout z oběhu. Není to ale nic, co by okamžitě zase nebylo nahrazeno něčím jiným. Vstupujeme do procesu a snažíme se je minimalizovat, aby byly co nejmenší, aby zasahovaly co nejpozději nedospělé, aby se snížila subjektivní dostupnost drog, a to je naší ambicí. Pak ale existují drogy, zejména syntetické, u nichž se podobné odhady rovnají proctví a o absolutní produkci nemá nikdo představu. U metamfetaminu můžeme vycházet z čísel o tom, co se nám podařilo

skutečně vyhledat. My odhalíme 400 vyroben metamfetaminu, ale experti vycházejí z toho, že to odpovídá třetině reálného stavu.

Pozorovali jste vliv světové hospodářské krize na obchod s drogami nebo všechno běží jako dosud?

Frydrych: U nás se to neprojevilo, ale očekáváme spíš projevy, které budou spojeny se sekundární trestnou činností u lidí, kteří jsou závislí. Statistiky říkají, že u nás máme přibližně 32 000 problémových uživatelů drog, kteří si drogu aplikují nitrožilně; z toho asi 21 000 je na metamfetaminu, zbytek jsou lidé závislí na heroinu. Ale kokainové trhy nejsou vůbec zmapované, protože existují lidé, kteří jsou solventní, a nepřicházejí proto při obstarávání drogy do konfliktu se zákonem. Problémy očekáváme s kupní silou. Pokud míra závislosti nedovolí nějaké omezení v užívání drogy, budou muset prostředky na její obstarání získat nějak jinak. Nepočítáme s tím, že by kvůli krizi bylo drog méně nebo že by to přispělo k naší práci. Na drogovou problematiku nelze pohlížet jako na něco, co by bylo jednou provždy řešitelné, protože problém se dá pouze minimalizovat a dopady se dají snižovat. Ale rozhodně to není jev, který by se dal vymýtit a odstranit ze společnosti, protože se jedná o součást civilizace.

Jakub Frydrych vystudoval sociální pedagogiku. U Policie České republiky působí 19 let. Přešel postupně od okresní úrovně Kriminální služby OŘ Praha 2 až do Národní protidrogové centrály, kde zaujímal různé řídicí pozice. V období 2007 až 2009 působil jako náměstek ředitele Národní protidrogové centrály pro výkon a trestní řízení. V únoru 2009 se stal jejím ředitelem.

Aleš Borovička je absolventem Právnické fakulty UK v Praze. Více než 31 let působí u policie na úseku vyšetřování kriminální policie, z toho 15 let u protidrogové jednotky, posledních více než šest let na úseku mezinárodní spolupráce.

Klimatická konference v Kodani

1 Jak hodnotíte období, které uplynulo od konference v Kjótu z hlediska reálného zlepšení globálního klimatu

MŠ: Musím konstatovat, že přinejmenším dle mého vnímání se globální klima od přijetí Kjótského protokolu nezhoršilo, což ovšem příkládám spíše posunu v oblasti nových technologií. Co se však zhoršilo, je to, že různé zájmové skupiny se snaží z celkového bohatství světa urvat pro sebe co nejvíce. Zneužívají k tomu zvláště v posledních dvou desetiletích různé alarmistické studie varující před globálním oteplováním. Velmi umně využívají marketingové metody, strašení obyvatel a úplatné vědce. Zvláště vědci v boji za nemalé prostředky z různých grantů jsou ochotni a schopni manipulovat se vstupními daty pro své modely. Je úsměvné, jak mnozí klimatologové zapomněli na to, že buď oni sami či jejich kolegové před nemnoha desetiletími bojovali proti globálnímu ochlazování.

JD: Krátce po podpisu Kjótského protokolu v roce 1997 se v časopise Science objevil článek, který zhodnotil, že jen pro udržení dvojnásobné úrovně koncentrací CO₂ v atmosféře oproti období před průmyslovou revolucí by bylo potřeba 30 takovýchto protokolů. Produkce skleníkových plynů v globálním měřítku stále narůstá, a tento trend bude zejména díky rychle se rozvíjejícím ekonomikám například Číny, Indie a Brazílie pokračovat. Kjótský protokol je s ohledem na dobu svého vzniku nedostatečným, avšak nutným prvním krokem. Pokud má být budoucí režim na ochranu klimatu úspěšný, musí zahrnovat všechny velké emitenty a kriticky zhodnotit mnohé nedostatky Kjóta, zejména jeho flexibilní mechanismy.

2 Na první pohled se může zdát, že hlavní konfliktní linie v Kodani kopírují spory chu-

dých a bohatých států, známé například z WTO. Nejde tedy ve skutečnosti především o cenu, jakou si nechají chudší státy od bohatých zaplatit za případné ústupky?

MŠ: O peníze jde vždy až na prvním místě. Možná ještě lépe to vyjádřil Milton Friedman ve své knize „Za vším hledej peníze“. Ano, v situaci neustále se zvyšujícího přerozdělování se jedná o obrovské su-

Miroslav Ševčík

Různé zájmové skupiny velmi umně využívají marketingové metody, strašení obyvatel a úplatné vědce.

my peněz, o kterých chtějí rozhodovat „vyvolení“. Tyto finanční prostředky jsou však vynakládány podstatně neefektivněji, než kdyby o nich rozhodovali ti, kteří bohatství vytvářejí.

JD: Velmi často se hovoří o nedostatku důvěry mezi rozvinutým a rozvojovým světem jako hlavní příčině nedostatečného posunu jednání v rámci OSN. Dělicích čar je však v průběhu současného vyjednávání více (a to i napříč těmito zjednodušenými kategoriemi). Prostředky určené rozvojovým zemím nejsou úplatkem, ale náhradou za skutečnost, že klimatický systém již nelze nadále zahlcovat skleníkovými plyny (podpora přechodu na nízkouhlíkový model rozvoje) a kompenzací za škody, které tyto země nezpůsobily (financování adaptačních opatření).

Jan Doležal

Odvážné politické kroky v oblasti změn klimatu tak nejsou o ušlých, ale naopak o získaných příležitostech.

3 Nestal se vývoj světa příliš nevypočítatelný na to, aby si mohly státy stanovit závazky na delší časové období?

MŠ: Snaha o centralizované administrativní státní byrokratické rozhodování a plánování v tak dlouhém časovém období připomíná budování komunistické společnosti. V reálném životě nejde predikovat chování a rozhodování všech subjektů. Proto splnění závazků, ke kterým se státy hlásí, bude stát obrovské peníze. Ty nespádnou z nebe a víme, že prakticky všechny vyspělé země světa jsou již teď předlužené. Proto považují další neefektivní pumpování peněz do podobných projektů za daleko větší nebezpečí, než kdyby došlo během století k oteplení planety o jeden stupeň. Pokud k oteplování vinou lidské činnosti vůbec dochází.

JD: Výzvou pro každého politika je nabídnout konkrétní program a jasné kroky navzdory nejistotám, ať už se týkají budoucí ekonomické situace, nebo jiných faktorů. Změny podnebí nejsou abstraktním problémem. Mnohé země, a zejména nejchudší komunity, pociťují negativní dopady již v těchto dnech. Fosilní zdroje energie nelze čerpat do nekonečna. Opatření na ochranu klimatu mají přitom mnohé vedlejší pozitivní přínosy, které mnozí politici i soukromý sektor vnímají. Od snižování závislosti na dovozu fosilních paliv, přes zlepšení stavu životního prostředí, až po tvorbu nových pracovních příležitostí. Odvážné politické kroky v oblasti změn klimatu tak nejsou o ušlých, ale naopak o získaných příležitostech.

Miroslav Ševčík je ředitelem Liberálního institutu a vedoucím Katedry hospodářské a sociální politiky Národohospodářské fakulty VŠE v Praze.
miroslav.sevcik@libinst.cz

Jan Doležal pracuje jako analytik rozvojové a klimatické politiky v Pražském institutu pro globální politiku – Glopolis.
dolezal@glopolis.org

Michal Mocek „Haiku Herman“ v čele Evropy

Dvašedesátiletý Belgičan kamery nemiluje. Herman Achille van Rompuy ví, jak se dělá politika v Evropě: bez povyku.

„O vysokou funkci nežádejte, ale staňte se šedivou myší a nabídky přijdou,“ řekl svým spolupracovníkům krátce předtím, než byl jednomyslně zvolen prvním stá-
lým předsedou Evropské rady.

Stejně jednal už v roce 2008, když se stal belgickým premiérem: sám král jej musel požádat, aby převzal čelnou funkci v kolabujícím státě. Za jeho působení v čele vlády se Belgie nezměnila: její problémy přetrvávají. Jen už nehrozí náhlý rozpad. Takle schopnost nechat navenek vše při starém, a přitom zručně „vypustit páru“, mu vynesla další z řady nelichotivých označení, které se na něj přilípaly během dlouhé politické kariéry: je to prý pouhý „lokální anestetik“.

Evropan? Evropan...

Pro bývalého belgického ministra vnitra Johana Vande Lanotta je van Rompuy také evropská hádanka. „Nemám nejmenší představu, co si myslí o Evropě.“

Van Rompuy ale prohlašuje, že Evropa-
nem je už od svých studií na jezuitském gymnáziu. „Když jsem byl žákem ve škole sv. Jana Berchmanse v Bruselu, všichni ještě vzpomínali na válku. Profesori, aby vytvořili evropského ducha, organizovali výměny se studenty z jiných jezuitských gymnázií v Evropě. To mne silně poznamenalo.“ řekl týdeníku Le Vif/L'Express.

Takové vzpomínky působí nevin-
ně, leč britská média „vědí své“: van Rompuye označují za federalistu, který žádal nahrazení národních symbolů symboly Evropské unie. Jeho jediným politickým cílem je prý vytvoření evropského superstátu a „zničení národních identit“.

Nový „Pan Evropa“ Herman van Rompuy (na snímku vpravo) vedle předsedy Evropské komise José Barrosa.

Evropská komise

Veřejnost zatím ví spíše to, že expremiér píše básně v japonském stylu haiku, že se rád stará o svá dvě vnoučata a že žije jednoduše, střízlivě. „Je to člověk skromný a zdrženlivý i starostlivý dědeček – a chce, aby se to vědělo,“ poznamenal ironicky Le Vif/L'Express.

„Haiku Herman“ vystudoval ekonomii. Má i filosofické vzdělání. U věřícího člověka jako on asi neudiví, že diplom získal v tomistické filosofii, vycházející z díla „andělského doktora“, středověkého katolického filosofa Tomáše Akvinského.

Pod praporem konsensu

Na některé žurnalisty sice van Rompuy působí jako „stárnoucí přitroublý hlodavec“, jiní v něm však vidí více: „Rasputina“, „intrikána“ či „Istivého mistra chatrných kompromisů“.

Belgičan je politikem pravého středu, za své priority však označuje ochranu klimatu a snížení nezaměstnanosti v Evropské unii.

Už před svým zvolením vyvolal poprask, když v tajnostmi opředeném Klubu Bilderberg vyzval k vytvoření evropské daně. Řekl tam: „Financování státu blaho-

bytu bude bez ohledu na reformy, které uplatňujeme, vyžadovat nové zdroje. Je třeba seriózně zvážit možnost finančních dá-

vek na evropské úrovni.“ Za použitelný model označil ekologickou daň a také tzv. Tobinovu daň, jež se zaměřuje na výnosy měnových a finančních spekulací.

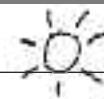
To však lze provést jen se souhlasem států

Evropské unie. Van Rompuy už dal jasné najevo, že nepůjde proti nim. Jeho heslem (a letitou praxí) je konsensus, i když dobře chápe jeho omezení: „Dosahování konsensu má svou pozitivní i negativní stránku. Ta pozitivní je, že vám ostatní důvěřují. Ta negativní znamená, že se vás nikdo nebojí.“

Do čela Unie se „belgický Rasputin“ dostal s podporou Francie a Německa. Pokud zajistí jejich spolupráci, ocitne se v podobném postavení, jaké měl naposledy jistý Jacques Delors – iniciátor jednotného trhu a Evropské unie.

„Dosahování konsensu má svou pozitivní i negativní stránku. Ta pozitivní je, že vám ostatní důvěřují. Ta negativní znamená, že se vás nikdo nebojí.“

Michal Mocek je redaktorem Práva.
michal.mocek@pravo.cz

Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskem: stagnace, nebo na cestě ke zlepšení?

Lukáš Tichý

Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací byly v roce 2009, podobně jako v předešlých letech, ve znamení trvalého nebezpečí z přerušení exportu ruského plynu do Evropy a neschopností najít jednotný názor na klíčové problémy. Na druhou stranu se Bruselu a Moskvě, ve snaze změnit tento nepříznivý stav, podařilo dosáhnout několika společných rozhodnutí. Tyto skutečnosti pak ve svém důsledku mají zásadní význam pro další podobu vzájemné spolupráce, která se může vyvíjet dvojím způsobem. Buď energetická interakce bude zatížena další energetickou krizí a hrozí stagnace, nebo nové události povedou k navrácení důvěry.

Plynová krize v lednu 2009 a energetická (ne)bezpečnost Evropské unie

Ještě na začátku ledna 2009 ovšem nic nenavštěvovalo tomu, že by mělo dojít ke zlepšení energetických vztahů mezi EU a Ruskem poté, co Moskva přerušila dodávky plynu Ukrajině. Energetický spor byl o to více zneklidňující, že dodávky ruského plynu v současnosti pokrývají až 25 procent potřeby Unie. Závislost jednotlivých členských zemí je odlišná a postupně se zvyšuje směrem od západu na východ Evropy, kde státy Unie odebírají až 100 procent své potřeby plynu z Ruska. Přes Ukrajinu pak prochází 80 procent dodávek ruského plynu do zemí EU. Celkově Evropa nakupuje v Rusku zhruba 42 procenta plynu potřebného k vytápění a výrobě elektřiny.

Následkem zastavení dodávek plynu do Evropy přes Ukrajinu zůstala přibližně na dva týdny částečně nebo zcela bez dodávek zemního plynu většina členských i nečlenských států Evropské unie. K obnovení celkového objemu dodávek plynu do Evropy došlo po dvou týdnech na základě dohody mezi ruským premiérem Vladimírem Putinem a jeho ukrajinským protějškem Julijem Tymošenkou.

Plynovou krizí bylo možné chápat jako ekonomickou hru s politickými kartami, čemuž nasvědčoval i fakt, že oba aktéři šli do sporu s určitými cíli a na souboj se velmi dobře připravili. Hlavním cílem Ukrajiny bylo získat co nejvíce za tranzit ruského plynu na Západ při zachování stávající ceny 179 dolarů za 1000 m³ plynu. Kyjev při tom spoléhal na to, že Rusko tlak na obnovení přísunu plynu do Evropy nevydrží a odsouhlasí částku, kterou navrhla Ukrajina. Podobně jako před třemi lety se Ukrajina v celém

sporu pokoušela přesvědčit země Evropské unie, že je obětí ruské agrese, jež se snaží zničit výsledky oranžové revoluce.

Naopak Rusko požadovalo po Ukrajině platit vyšší tržní ceny za dodávky zemního plynu. Kremlu plynová válka zároveň nabízel příležitost, jak Ukrajinu politicky destabilizovat a donutit ji prodat Rusku svou plynárenskou infrastrukturu.

Rusko se také pokoušelo o diskreditaci Ukrajiny v očích Evropské unie. Záměrem bylo vykreslit Kyjev jako nestabilního, neschopného partnera, který neumí dodržet žádné závazky, je nespolehlivý a neumí zajistit ani tranzit energetických surovin. Moskva se zjevně snažila získat větší podporu pro diverzifikaci plynovodů do Evropy (Nord Stream a South Stream), vedoucích mimo Ukrajinu.

Energetický pat summitu EU–Rusko v Chabarovsku

Rusko-ukrajinský spor o ceny plynu následně rozvířil v Evropské unii debatu okolo spolehlivosti Ruska a Ukrajiny jako obchodních partnerů. Nedůvěra Evropské unie ve schopnost Ruska zajistit stabilní dodávky plynu a dohoda Bruselu s Kyjevem o renovaci hlavních ukrajinských plynovodů, bez účasti Moskvy, se pak nejvýrazněji promítly do květnového, v pořadí již 23. summitu EU–Rusko, který skončil podle očekávání nezdarem.

Již samotný výběr místa konání summitu, v ruském dálněvýchodním městě Chabarovsk, 8000 km od Bruselu, blízko hranic s Čínou, měl podle všeho zástupcům EU připomenout, že nejsou jedinými obchodními partnery Ruska v otázce dodávek energie, kde na obou stranách panují protichůdné názory.

Patu dosáhla zejména jednání ohledně energetické spolupráce v rámci Smlouvy o Energetické chartě, kterou Rusko odmítá v současné podobě podepsat s odvoláním, že je ekonomicky nevýhodná a nenabízí dostatečné kompenzace za ruské ústupky. Ratifikace Energetické charty by pro Rusko znamenala ukončení monopolu ruských společností včetně Gazpromu a jednodušší přístup nezávislých exportérů ke zdrojům u Kaspického moře a ve Střední Asii. Tito exportéři by mohli využívat ruských přepravních sítí a vytěžené suroviny vést přímo do Evropy už nikoli přes ruský zásah.

V úmyslu pozměnit obsah charty, popřípadě ji zcela nahradit, představil během summitu prezident Dmitrij Medveděv vlastní návrh „Nového právního rámce pro energetickou spolupráci“, který považuje za nutné vytvořit

nový mezinárodně univerzální a právně závazný dokument, jenž by zahrnoval všechny hlavní producenty, tranzitní země a spotřebitele a pokrýval by všechny aspekty globální energetické spolupráce. V této souvislosti sice Brusel vyjádřil připravenost diskutovat o návrzích Ruska ohledně pravidel energetické spolupráce, ovšem pouze v rámci Energetické charty. Evropská unie tím dala jasně najevo, že nehodlá vytvářet nová pravidla a ustupovat ruským požadavkům.

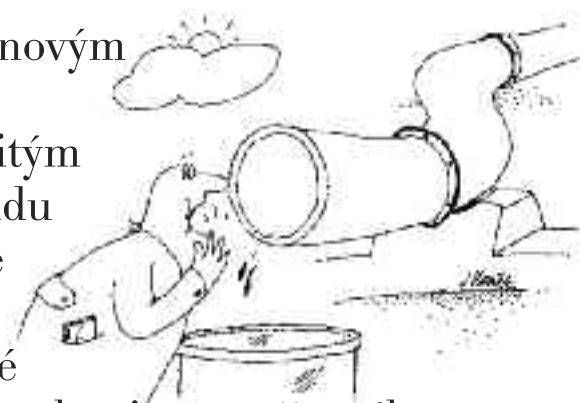
Evropské ústupky ruským úspěchům a stagnace energetických vztahů?

S cílem zajistit energetickou bezpečnost a dokázat Moskvě svou akceschopnost podepsala 13. července 2009 Evropská unie s Tureckem mezivládní dohodu o plynovodu Nabucco, který představuje plán Bruselu, jak se částečně zbavit závislosti na dovozu ruského plynu. Plynovod by měl přivést ročně z kaspických a středoasijských nalezišť do střední Evropy kolem 31 miliard m³ plynu, což představuje asi pět procent unijní spotřeby.

Evropská radost ovšem netrvala ani měsíc, protože již začátkem srpna dojed-

nali ruský premiér Putin a jeho turecký protějšek Recep Erdoğan sérii smluv o spolupráci v energetické oblasti. Moskva podpisem těchto smluv získala zejména souhlas Ankary k tomu, aby pod hladinou Černého moře v tureckých vodách mohl vést plánovaný ruský plynovod South Stream, jenž by přes Balkán směřoval do Itálie a některých střeoevropských zemí. Rusku se tím podařilo vyšachovat Kyjev z tranzitní hry a udělat dů-

Úsilí vyhnout se novým plynovým přestřelkám mezi Ruskem a Ukrajinou pak bylo důležitým impulzem, který 16. listopadu v Moskvě vedl představitele Evropské unie a Ruské federace k podpisu společné dohody o Memorandu na mechanismus včasného varování v rámci Energetického dialogu EU–Rusko.

ležitý krok k posílení role hlavního dodavatele energetických surovin do Evropy.

Ačkoli Turecko tvrdí, že mohou vedle sebe existovat oba konkurenční projekty, je spíše pravděpodobné, že v budoucnu bude stát pouze jeden z těchto plynovodů a Rusko má zatím v diplomacii produktovodů navrch. K původní iniciativě Ruska a Itálie se postupně přidaly Řecko a Srbsko, a co je pro Nabucco smrtící, také země, přes které tento plynovod má vést – Rakousko, Maďarsko a Bulharsko, nejnověji Slovinsko a Francie vyjádřily South Streamu podporu. Rusko bylo stejně úspěšné i v případě severního projektu. Své výhrady proti rusko-německému plynovodu North Stream, který by měl přivádět zemní plyn z ruského Vyborgu pod hladinou Baltského moře do západní Evropy, nedávno stáhly Švédsko a Finsko, Dánsko se dokonce přidalo ke konsorciu, které bude plynovod stavět.

Zůstává otázkou, v čem spočívá zdárný postup Ruska. Odpovědi je jednak stále opakované tvrzení, že zatímco Brusel diskutuje, Rusko aktivně jedná. Současně je jedním z důvodů úspěchu ruské využívání hrozby přerušení objemu plynu k přesvědčení Evropy o nespolehlivosti Ukrajiny.

Poslední z řady rusko-ukrajinských konfliktů se odehrál na začátku listopadu a i tentokrát byly příčinou problémy s úhradou říjnových dodávek ruského plynu. Ukrajinský plynárenský koncern Naftogaz má totiž povinnost vždy k sedmému dni měsíce zaplatit Gazpromu za plyn. Podle vyjádření premiérky Julie Tymošenkové platbu za plyn komplikoval současný prezident Viktor Juščenko, který bránil spolupráci mezi vládou a Národní bankou,

v jejímž držení se nacházejí potřebné rezervy.

Podobně jako v předešlých případech bylo možné pro jednání Ruska nalézt několik důvodů. Gazprom má v důsledku globální ekonomické krize a snížení poptávky po nerostných surovinách finanční potíže. Proto se pokoušel dostat z Kyjeva více peněz za zemní plyn a tlačil na Brusel, aby Ukrajině poskytla půjčku na jeho zaplacení. Za druhé nově vzniklý spor byl pro Rusko příležitostí, jak prostřednictvím energetické dominance ovlivnit na Ukrajině probíhající prezidentské volby, ve kterých prosazuje premiérku Tymošenkovou a netají se svým zájmem vyřadit prezidenta Juščenka.

I když prohlášením ukrajinské premiérky Julie Tymošenkové o zaplacení dluhu ruskému energetickému gigantu Gazprom došlo k vyřešení vzniklé krize, zůstává stále nejisté, na jak dlouho, protože hrozba dalších sporů o plyn a peníze není v nejbližší době rozhodně vyloučena. Zároveň je zřejmé, že pokud vztahy mezi Evropskou unií a Ruskem budou zatíženy novým rusko-ukrajinským konfliktem, může to způsobit stagnaci energetické interakce.

Mechanismus včasného varování a konec plynových krizí?

Úsilí vyhnout se novým plynovým přestřelkám mezi Ruskem a Ukrajinou pak bylo důležitým impulzem, který 16. listopadu v Moskvě vedl představitele Evropské unie a Ruské federace k podpisu společné dohody o Memorandu na mechanismus včasného varování v rámci Energetického dialogu EU–Rusko. Návrh jmenuje evropského komisaře pro energetiku Andrise Piebalga a ruského ministra pro energetiku Sergeje Šmatka koordinátory celého projektu. Nový dokument pak má přispět k zabránění přerušení exportu plynu z Ruska do Evropy a k řízení potenciální krize.

V praxi to znamená povinnost Evropské unie a Ruské federace informovat se s předstihem o možných výpadcích dodávek ropy, plynu a elektřiny, konzultovat vzniklou situaci a navrhnout společný plán pro řešení. Dokument také rozlišuje podmínky, za nichž může být přerušeno export plynu, a to na technické a politické.

Mechanismus včasného varování ovšem neuvádí mezi smluvní strany tranzitní země. Vypuštění Ukrajiny a Běloruska z memoranda je jasným signálem ze strany Bruselu a Moskvy – v budoucnu budeme raději spoléhat na přímé a společné vztahy. Podpis memoranda je hlavně vítězstvím Kremlu, který získal „nový prostředek“ vis-à-vis Ukrajině a nástroj ospravedlnění svého počínání v případě přerušování dodávek plynu do Evropy.

Memorandum zakládající mechanismus včasného varování bylo oficiálně představeno během stockholmského summitu Evropská unie–Rusko, který se uskutečnil 18. listopadu 2009. Ruský prezident pak jako gesto vděku za švédskou podporu South Streamu, představil návrh v oblasti ochrany klimatu, podle kterého se Moskva pokusí do roku 2020 snížit emise CO₂ nikoli o požadovaných 20 procent oproti stavu v roce 1990, ale hned o 25 procent. Na druhou stranu je potřeba s tímto ambiciózním cílem zacházet stejně jako se vším, co ruský prezident slíbí. Rozhodující je totiž to, zda záměr potvrdí i premiér Putin, který určuje mocenskou hru v Rusku.

Evropská unie pozitivně uvítala zároveň vstřícné stanovisko Ruska k uzavření nové

ekonomické a politické dohody, která by částečně upravovala právní rámec energetické spolupráce a nahradila by dosavadní Dohodu o partnerství a spolupráci z roku 1997. Ta vypršela v prosinci roku 2007 s tím, že po uběhnutí této doby bude její platnost každoročně automaticky prodloužena, pokud ji jedna ze stran nevypoví.

Lisabonská cesta ke zlepšení?

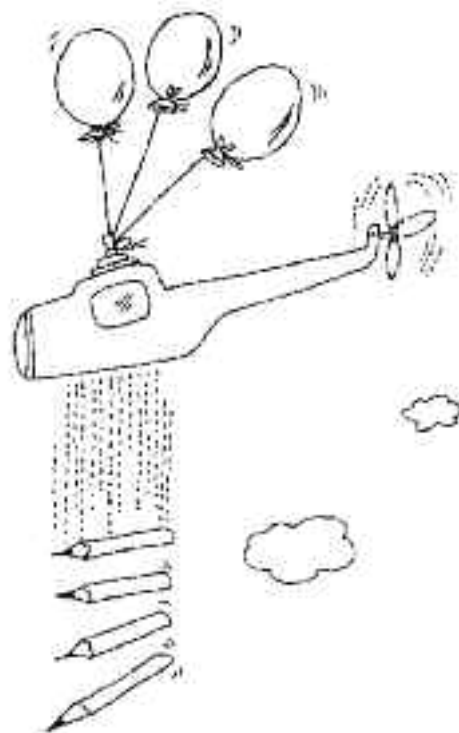
Čtyřladvacátý summit EU–Rusko ve Stockholmu společně se schválením mechanismu včasného varování a dohodou z 19. listopadu mezi Putinem a Tymošenkovou o plynu, která má zajistit bezpečný tranzit ruského plynu do Evropské unie, lze v mnoha ohledech hodnotit jako průlomové a klíčové události pro další spolupráci mezi EU a Ruskem.

Ke zlepšení energetické interakce by měla také přispět Lisabonská smlouva, jež vstoupila v platnost 1. prosince 2009. K posílení koherentní zahraniční politiky Evropské unie a větší kontinuitě Bruselu ve vnějších vztazích zavádí nová smlouva pozici předsedy Evropské rady a vysokého představitele pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Moskva tím na druhou stranu postupně ztratí možnost obcházet Evropskou unii a vést při prosazování vlastních zájmů bilaterální vztahy s vhodnými partnery a ignorovat důležitost těch zemí, které Moskva považuje za nepohodlné.

Na závěr je třeba zdůraznit, že účinnost Lisabonské smlouvy nezmizí rozdílné zájmy členských zemí vůči Rusku, ani se ze dne na den nevyřeší všechny společné problémy. Lisabonská smlouva pouze poskytuje vhodný politický a právní nástroj pro produktivní a vzájemně výhodná jednání mezi Evropskou unií a Ruskou federací. Jestli „lisabonská éra“ přinese zlepšení důvěry a posílení interaktivního partnerství, bude – vedle jiných okolností – záležet pouze na vůli Evropské unie jednat jako jeden hráč a ochotě Ruska to akceptovat.

Lukáš Tichý je interní doktorand Metropolitní univerzity Praha ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů a spolupracovník Asociace pro mezinárodní otázky. tichy@iir.cz

Filip Moravec

Věta Pomáháme afghánskému lidu v rozvoji země a zajišťování stabilního prostředí se stala více než jen mottem, pod které bylo třeba shrnout úsilí České republiky zapojit se do rekonstrukce Afghánistánu. Po více než půldruhém roce působení rekonstrukčního týmu v provincii Lógar v rámci mezinárodních sil NATO ISAF je zřejmé, že Češi mají své pevné místo mezi ostatními důležitými hráči, kteří se podílejí na obnově válkou zničené země.

Skutečnost, že Afghánistán potřebuje pomoc mezinárodního společenství i osm let po pádu radikálního hnutí Tálibán, je právě v Lógaru vidět téměř na každém kroku. Nepřetržité konflikty, v nichž se země zmlátila od začátku sovětské okupace v roce

Český rekonstrukční tým aneb jak postavit Lógar na vlastní nohy

1979, zničily prakticky všechny oblasti veřejného života. Ve zbídačeném stavu se nachází veškerá státní správa, vzdělávací systém, dopravní infrastruktura, zdravotnictví, bezpečnostní složky a jejich materiální zázemí, ale třeba i tak potřebná

součást života, jako je přístup k nezávadné vodě.

Vše se ukazuje ještě výrazněji při jednáních s místními úředníky, zástupci komunit či běžnými obyvateli vesnic. Zejména provinční vládní činitelé se potýkají s ne-

dostatečnou podporou ze strany centrální kábulské vlády a na ní navazující nízkou autoritou u vlastního obyvatelstva.

Současnou situaci potvrzují smutné afghánské statistiky, v nichž Lógar většinou nevybočuje výrazně z průměru. Například školství, které bylo velkým trnem v oku vlády Tálibánu, utrpělo takové rány, že alespoň 65 procent dospělých Afghánců neumí číst a psát (pokud se podíváme jen na ženy, je situace ještě horší – gramotných je jen 16 procent z nich). V některých částech země je stále naprosto běžné, že se celé rodiny bojí posílat děti do škol kvůli výhrůžkám Tálibů. Návštěva afghánské školy pak Středoevropanovi může připomínat středověk – zcela běžné je, že se děti učí ve stanech na zemi, nebo v prachu v hliněných budovách bez oken. Konflikty postihly ale i celkovou ekonomickou sílu země. Afghánistán má 40 procent nezaměstnaných, více než 53 procent lidí žije pod hranicí chudoby, hrubý domácí pro-

Největší výzvou pro mezinárodní společenství je naučit Afghánistán spravovat vlastní záležitosti bez cizí pomoci.

Filip Moravec, PRT Lógar

dukt na obyvatele je asi 700 dolarů, tedy 37krát nižší než v České republice.

Hlavní oblasti, na něž se český rekonstrukční tým soustředí, proto respektují reálné potřeby země. Jedná se především o obnovu vzdělávacího systému, posilování bezpečnosti a role vlády, zdravotnictví, zemědělství, rekonstrukci vodních zdrojů, podporu ženských práv a nezávislých médií.

Hledání správného směru

Recept na Afghánistán není lehké najít a snaží se o to řada organizací již od roku 2001. Diskuse o správné cestě se přitom často dotýkají i provinčních rekonstrukčních týmů (PRT). Podle mezinárodních humanitárních organizací je hlavní problém ve spojení rekonstrukce a vojenské síly. Zástupci provinčních rekonstrukčních týmů se naopak často hájí skutečností, že v některých oblastech se bez ochrany armády nelze obejít. Několik případů únosů či vražd civilních pracovníků potvrzuje, že tento argument platí i v Lógaru, kde Češi působí (pro PRT jsou v provincii partnery zejména americká agentura USAID, pracující rovněž pod ochranou armády, a místní afghánské organizace). V rámci hledání správné cesty, po níž by se Západ měl v Afghánistánu vydat, se odborníci navíc shodují, že rozvojové organizace na rozdíl od provinčních rekonstrukčních týmů často spolupracují pouze s místními vůdci, a prakticky se tak podílejí na oslabování autority vlády.

Mezi různými přístupy hledal své místo i rekonstrukční tým České republiky. V roce 2008, kdy začal v Lógaru pracovat, byl téměř v každé provincii aktivní tým vedený některou členskou zemí ISAF (v současnosti působí v 32 provinciích celkem 26 PRT). Jejich struktura i oblasti působení se přitom liší a orientují jak podle potřeb a bezpečnostní situace v konkrétní provincii, tak podle vlastních rozvojových strategií. Mezi modely provinčních rekonstrukčních týmů lze najít tři hlavní proudy, lišící se v mnoha aspektech. Americké týmy, spravující největší

počet provincií, se například vyznačují výrazným zastoupením členů armády v porovnání s civilními poradci. Naopak Velká Británie spoléhá na rozmístění menších civilních týmů (Britové působí v jihoafghánské provincii Helmand), které komunikují s místními autoritami. Přestože jednotlivé modely se v průběhu času mění podle nabytých zkušeností, podoba českého týmu se zřejmě nejvíce blíží německým týmům působícím v severních provinciích Afghánistánu. Stejně jako německý tým, má i ten český dvouhlavé velení – vedoucí civilní i vojenské části jsou na

V Afghánistánu totiž více než jinde platí, že pokud vesnice či komunita nepřevzme odpovědnost za dar od cizinců, nejenže jej nebude používat, ale pravděpodobně jej bez potíží nechá i zničit.

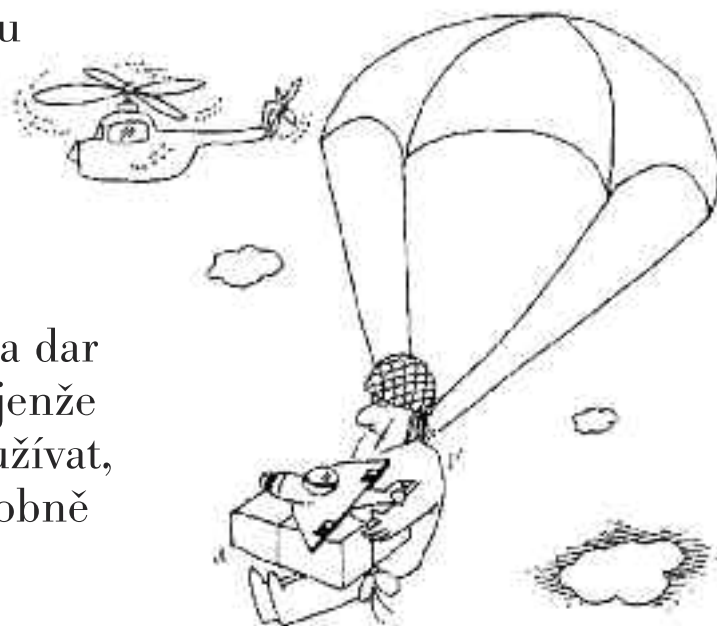
stejně úrovni. Obě formy týmu jsou si podobné i co do počtů. Zatímco ty německé tvoří zhruba 400 vojáků a 20 civilistů, v českém týmu působí v současnosti 275 příslušníků Armády ČR a 10 civilních odborníků.

Jak se dělá rekonstrukce

Přestože vyvolává prvotní překvapení u mezinárodních partnerů z řad ISAF a rozvojových agentur, úhelným kamenem české strategie v Lógaru je hlavní cíl – opustit provincii. Během osmi let od pádu Tálibánu se totiž stále výrazněji ukazovalo, že největší výzvou pro mezinárodní společenství je naučit zemi spravovat vlastní záležitosti bez jakékoliv asistence. Nepřerušovaná linie konfliktu a válek učinila z Afghánistánu jednu z prioritních zemí rozvojové spolupráce pro státy Západu. Od roku 2001 investovaly do země mi-

liardy dolarů, z nichž část utonula v nekontrolovaných vládních strukturách.

Česká rozvojová strategie se tak nesoustřeďuje na velikost a množství vybudovaných projektů, ale na několik zásadních hodnot, které civilní odborníci pečlivě ctí. Zřejmě nejdůležitější z nich je dlouhodobá udržitelnost. Právě na ni se soustředí pozornost při přípravě i v průběhu realizace projektů. Způsobů, jak udržitelnost zaručit, je několik, tím hlavním je však pečlivá komunikace s cílovou skupinou. V Afghánistánu totiž více než jinde platí, že pokud vesnice či komunita nepřevz-

me odpovědnost za dar od cizinců, nejenže jej nebude používat, ale pravděpodobně jej bez potíží nechá i zničit. Příkladem v této oblasti může být stavba dvou dívčích škol na východě provincie, která je jedním z největších projektů podpory školského systému. Díky komunikaci s místní radou starších (šúrou) a konzultacemi s provinční vládou se okolní vesnice nejen podílely na stavbě poskytnutím pracovní síly, ale také zabezpečením klidného prostředí v jejím průběhu.

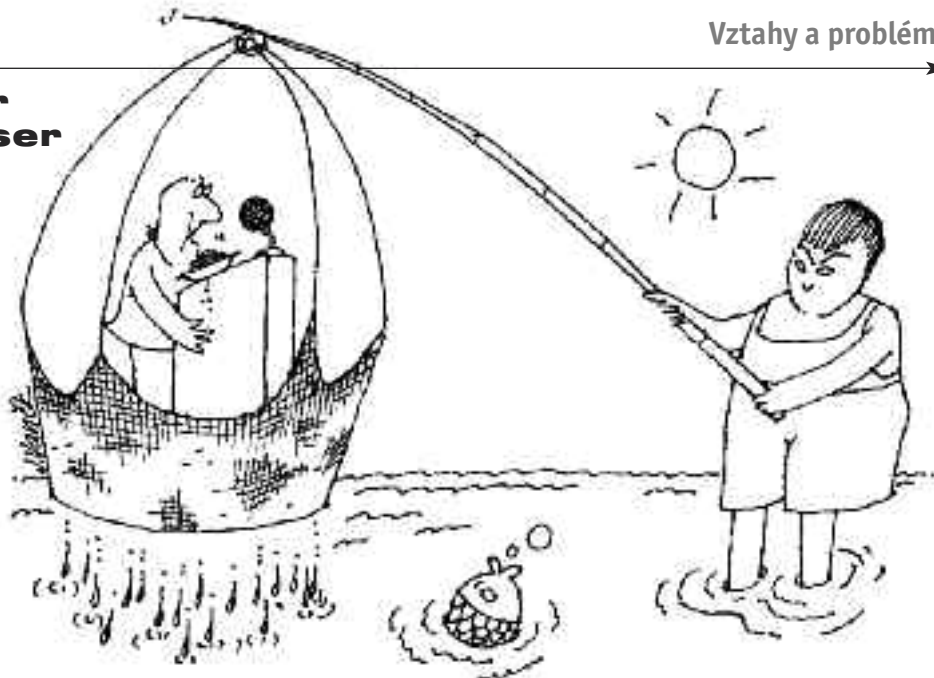
Další pevnou součástí českého přístupu je pak snaha zapojit rekonstrukční projekty do procesu vedeného afghánskou vládou. Prakticky to znamená zejména fakt, že se provinční rekonstrukční týmy řídí hlavními politickými a rozvojovými dokumenty na celonárodní i provinční úrovni (Afghánská národní rozvojová strategie, Provinční rozvojový plán). Než

tedy dojde k realizaci projektu za podpory PRT, musí záměr projít strukturou provinční vlády, největší projekty jsou konzultovány rovněž s ministerstvy centrální vlády. Osmnáct měsíců rekonstrukce ukázalo, že se jedná o účinný nástroj posilování pozice vládních úřadů co do autority i budování jejich vlastních kapacit – afghánští úředníci postupně znovu zjišťují, jak důležitá je komunikace mezi jednotlivými sektory. Uvědomují si, že ne na všechny jejich požadavky přistoupí každý donor, a jsou tak nuceni hledat podporu u svých nadřízených na centrální úrovni. Rekonstrukční tým navíc většinou nepřijímá požadavky na projekty přímo od komunit či osob, ale právě od provinční vlády. Tento postup opět směřuje k jedinému – posílení důvěry obyvatelstva ve vlastní státní správu.

Z výše uvedených součástí české lógarské strategie vyplývá, že jde proti zcela neuváženému investování s cílem rychlého dopadu. Mezi aspekty práce PRT, díky nimž doposud nedošlo k výraznému poškození žádného projektu, patří i boj proti korupci, zaměstnávání místní síly a pečlivá kontrola kvality staveb v průběhu realizace. Díky tomu, že investované prostředky putují přímo k dodavatelům, neexistuje prakticky možnost, že by se rozplynuly jako úplatky pro členy místní vlády. Spoluprací s lógarskými společnostmi (každý den pracuje na stavbách PRT asi 1000 lidí) dochází k významnému posilování místní ekonomiky a zaměstnanosti. Vlastní častá kontrola v průběhu projektu je pak v Afghánistánu prakticky jedinou možností, jak zaručit výslednou kvalitu.

Filip Moravec působí v civilní části českého Provinčního rekonstrukčního týmu v Lógaru.

Petr Kaiser

Má reforma Rady bezpečnosti OSN naději na úspěch?

S jistotou, nikoli však příliš velkou, mírou nadsázky lze konstatovat, že požadavky na reformu Rady bezpečnosti (RB) se datují hned od samého jejího vzniku v roce 1945. Důvodů pro to je celá řada, mj. její specifické postavení v celém systému OSN, její složení a v neposlední řadě její vztah k měnícím se geopolitickým realitám. Hlasy volající po změně nabyly na intenzitě v posledních letech. Pro pochopení celé diskuse je ale vhodné se nejprve krátce ohlédnout po více než šedesátileté historii tohoto klíčového orgánu světové multilaterální diplomacie, jež zaznamenala celou řadu úspěchů, ale též selhání.

Složení a roli Rady bezpečnosti definuje Charta OSN přijatá v roce 1945. Rada bezpečnosti je jedním z orgánů OSN s omezeným členstvím. Jak

známo, má pět členů stálých, disponujících specifickými pravomocemi, mimo jiné právem veta. Složení RB samozřejmě vychází z výsledků druhé světové války. Zavedením institutu stálých členů byla vítězným spojencům svěřena (společná) odpovědnost za udržování světového míru a bezpečnosti. Tím měla být nejen zajištěna akceschopnost nově vzniklé OSN (bez aktivní účasti velmocí s jejich kapacitami a politickým vlivem by záměr udržovat a v případě potřeby prosazovat mír zůstal jen na papíře), ale též jejich aktivní participace v globální politice.

Jsou-li složení a způsob práce RB poplatné době jejího vzniku, je logické, že s tím, jak se geopolitické poměry měnily, začaly stále častěji zaznívat výzvy k její transformaci. K výraznějším změnám však nedošlo po celá desetiletí. Za zmínku stojí snad jen rozšíření počtu nestálých členů, které nabylo účinnosti v roce 1965. Rada bezpečnosti má od té doby 5 členů stálých a 10 členů nestálých (volených na dva roky podle regionálního klíče). S novou naléhavostí se reforma RB připomněla po skončení studené války, kdy se po

Rada bezpečnosti Organizace spojených národů ještě v tradičním složení.

Shannon Stapleton, Globe Media/Reuters

rozpadu bipolárního světa začaly nejen výrazně měnit celosvětové mocenské poměry, ale kdy RB dostala novou příležitost uplatnit svůj potenciál. Na počátku 90. let byla místem přijímání závažných rozhodnutí, což k ní připoutalo zvýšenou pozornost a vzbudilo nová očekávání. Úvahy o reformě dostaly novou dynamiku.

Hlavní témata reformy

V souvislosti s diskusí o transformaci Rady bezpečnosti bylo jistým milníkem rozhodnutí Valného shromáždění (VS) z roku 1993, jímž byla ustavena „Open-ended Group Working Group on Question of equitable representation on and increase in the membership of the Security Council and related matters“ (OEWG), jež se scházela na úrovni stálých představitelů u OSN a jež měla připravit konkrétní návrhy. Ani po více než čtrnácti letech své činnosti však nedospěla k závěrům, které by měly podporu všech členských států. Je snadné sklouznout k ironickým poznámkám na adresu OEWG, jejíž mnohoslovný název

jako by předznamenal, že debaty o reformě Rady bezpečnosti budou nejen mimořádně složité, ale též bezprecedentně zdoluhavé. Avšak důvodů, proč ani OEWG, ani celá řada iniciativ neuspěly, je mnoho. Rozhodně však mezi ně nepatří nedostatek idejí anebo odhodlání velké většiny zemí reformu prosadit. Naopak, bylo předloženo nemálo modelů a konceptů. Co chybělo, byla politická vůle učinit ústupky a otevřít tak cestu ke kompromisu.

Zastavme se jen u několika významnějších iniciativ. Jednu z nich nepochybně představoval tzv. Razaliho plán z roku 1997, tj. návrh tehdejšího předsedy VS (který byl z titulu této funkce zároveň předsedou OEWG v daném roce) na rozšíření Rady bezpečnosti na 24 členů v obou kategoriích členství s tím, že 5 nových stálých členů nebude mít právo veta. Tento návrh neprošel (odmítly jej mj. USA). Další výrazný pokus je pak z roku 2003, kdy tehdejší generální tajemník Kofi Annan ustavil panel mezinárodně respektovaných politiků a diplomatů se za-

dáním analyzovat nové hrozby světové bezpečnosti a navrhnout nezbytné změny systému OSN, jak jim čelit. Tento panel vypracoval též dva modely nového uspořádání Rady bezpečnosti: první model byl velmi blízký Razaliho plánu, druhý model předpokládal rozšíření RB pouze o nestálé členy. Nejdůležitějším politickým impulzem v posledních letech bezpochyby byl poslední summit OSN v roce 2005, kde byla adaptace RB na reality soudobého světa označena za prioritu reformy celého systému. Avšak ani politický impulz summitu nezajistil podstatnější průlom. Přinesl nicméně jistou dynamiku: v roce 2005 byly předloženy ucelené návrhy některých hlavních aktérů reformy, které dodnes zůstávají na jednacím stole. Připomeňme si nyní, kdo tyto hlavní aktéři jsou a co jsou zásadní sporné body.

Hlavní aktéři

Nejaktivněji si v diskusích počínají zástupci tří skupin, z nichž každá v roce 2005 předložila vlastní návrhy formou rezoluce VS. Největší podporu získal doku-

ment G-4, tj. skupiny čtyř zemí aspirujících na křeslo stálého člena (Brazílie, Indie, Japonsko, Německo), jež žádá rozšíření RB v obou kategoriích členství (o šest stálých a čtyři nestálé). K tomuto návrhu se připojilo na 30 států včetně České republiky. Opačný postoj zastává skupina, jež se nazvala *Uniting for Consensus* (její jádro tvoří zhruba desítka zemí, mj. Argentina, Pákistán, Korea, Itálie). Ta naopak prosazuje rozšíření pouze o deset nestálých členů, kteří by však mohli být bezprostředně znovu zvoleni (což nyní Charta zakazuje). Důležitým hráčem je též Africká skupina, jež – stejně jako G-4 – požaduje rozšíření Rady bezpečnosti v obou kategoriích, avšak trvá na právu veta pro nové stálé členy, nebude-li zrušeno pro všechny. Všechny tyto návrhy byly v létě 2005 projednávány v OEKG. Ani jeden z nich ale nebyl předložen ke hlasování ve Valném shromáždění, když se ukázalo, že žádný nemá podporu všech. Pro úplnost dodejme, že stejný osud potkal návrh změny pracovních metod RB předložených v roce 2006 skupinou pěti zemí (Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Kostarika, Singapur a Jordánsko).

Při vyjmenovávání hlavních hráčů se nesmí zapomínat na postoj stávajících pěti stálých členů (označovaných jako P-5), neboť bez jejich souhlasu se žádná reforma neuskuteční (viz dále). Z celé P-5 podporu zásadnějšímu rozšíření Rady bezpečnosti v obou kategoriích deklarovaly Francie a Spojené království Velké Británie a Severního Irsku, a to dokonce na nejvyšší politické úrovni v prohlášení franko-britského summitu v březnu 2008. USA až doposud připouštěly, že jsou změnám otevřeny, avšak menšího rozsahu s tím, že zdůrazňují, že je nutné zachovat efektivitu tohoto orgánu a že budoucí stálí členové musejí navíc splnit řadu kritérií v duchu Charty. Rusko a Čína akcentují nezbytnost nalezení konsenzuálního řešení a zachování akceschopnosti Rady bezpečnosti.

Hlavní body sporu

Výše uvedené návrhy zároveň ukazují, co jsou zásadní body sporu. Jde zejména o rozhodnutí, zda má RB být rozšířena jen o nestálé, anebo též o stálé členy, a ja-

ký bude další osud práva veta. Zastánci reformy v naprosté většině trvají na tom, že bez zvýšení počtu stálých členů nemůže dojít k žádné podstatnější reformě, která by se odrazila ve změně fungování a mocenských poměrů uvnitř tohoto vlivného orgánu. Zdvojnásobení počtu nestálých členů by spíše jen petrifikovalo výsadní postavení P-5 a stávající praxi. Důvody, proč si země seskupené v *Uniting for Consensus* ustavení nových stálých členů nepřejí, jsou nasnadě. Stačí se zamyslet nad jejich postavením jak na regionální úrovni, tak na dynamicky se vyvíjející globální multilaterální scéně, zejména ve vztahu k těm, kdo aspirují na nová stálá místa.

K nejcitlivějším problémům vždy patřilo právo veta, neboť zemím P-5 propůjčuje výsadní postavení. O reformním procesu lze jen zřídka tvrdit něco s jistotou, nicméně je-li něco zřejmé, pak je to skutečnost, že P-5 se svého výsadního práva nikdy nevzdá. V debatách o reformě Rady bezpečnosti tudíž vyvolává zásadní spory. S jistým zjednodušením však lze celý problém rozdělit do dvou kategorií: samotná existence tohoto práva a jeho využití. Definování určitých (sebe)omezení při použití veta (například v situacích, kdy dochází ke genocidě apod.), je jednou z živě diskutovaných opcí. Skupina G-4 jako možný kompromis nabízí, že právo veta by se na nové stálé členy nevztahovalo hned od počátku a že by se o něm definitivně rozhodlo až následně (například na hodnotící konferenci).

Zahájení mezivládního procesu krokem vpřed?

Tyto problémy byly jablky sváru v posledních letech činnosti v OEKG, aniž bylo možné překonat propasti, které se mezi pozicemi klíčových aktérů postupně spíše

prohlubovaly, než zmenšovaly. Státy OSN se přes veškeré úsilí diplomatů v New Yorku nakonec dokázaly shodnout toliko na seznamu hlavních témat, o nichž se má diskutovat. Pro úplnost dodejme, že kromě výše zmíněných témat velikosti budoucí Rady bezpečnosti, kategorií členství, práva veta a pracovních metod k nim ještě patří zajištění rovnoměrného zastoupení regionů OSN, což je problém palčivý zejména pro Afriku, která považuje za historickou nespravedlnost, že nemá žádného stálého člena a relativně málo členů nestálých.

Logickým důsledkem výše popsaného rozložení postojů a stanovisek bylo, že se debaty v OEKG v posledních letech stávaly čím dále více teoretickými a nakonec uvíz-

ly ve slepé uličce. Země dlouhodobě prosazující reformu se za této situace soustředily na to, aby bylo odstartováno skutečné vyjednávání, které by překonalo stadium sterilních výměn názorů o známých stanoviscích a návrzích. To se podařilo až v září 2008, kdy 62. zasedání Valného shromáždění – po mnoha dramatických debatách – rozhodlo o tom, že bude zahájen mezivládní proces, který bude probíhat v newyorském sídle OSN ve formátu neformálního pléna VS. Po několika měsících odkladech byl konečně

zahájen dne 19. února 2009.

Na první pohled je těžké pochopit, proč si reformně orientované země slibovaly průlom od pouhého faktu, že jednání budou z jednoho fóra přenesena na fórum jiné (z pracovní skupiny na jí nadřazené plénum VS). Důvody spočívají v procedurálních pravidlech Valného shromáždění. Rozhodnutí v OEKG se přijímala jednomyslně, zatím co ve VS je možné předložit návrhy ke hlasování. Ke

Mnohaleté debaty o reformě Rady bezpečnosti probíhají v reálném kontextu její každodenní činnosti, jež v posledních letech narůstá. Podstatnou součástí agendy tohoto orgánu je, že autorizuje vysílání mírových misí. Uplynulé desetiletí lze bez přehánění nazvat desetiletím peacekeepingu.

schválení rezoluce je nutné získat nadpoloviční většinu hlasujících. Avšak v případech, kdy by bylo nutné měnit Chartu (což je případ změn ve složení Rady bezpečnosti), je nutné – podle článku 108 – získat dvoutřetinovou většinu s tím, že dvě třetiny států OSN (a všechny země P-5) musí tuto změnu ratifikovat. Z procedurálního hlediska se tudíž může zdát, že přenesením jednání do Valného shromáždění došlo k zásadní změně. Z hlediska politického však existuje více okolností, které tuto jednoduchou úvahu komplikují a které samozřejmě ovlivnily celý dosavadní mezivládní proces. Uvedme jen některé.

Jestliže si „reformisté“ vepsali do štítu jako jedno z ústředních hesel svého usilování zajistit, aby nová RB byla demokratičtější a spravedlivěji reprezentovala geopolitické rozložení na prahu 21. století, je jasné, že tak zásadní rozhodnutí, jako je její rozšíření, by měla podpořit, anebo alespoň akceptovat rozhodující většina členských států OSN („*should garner the widest possible support*“, jak zní užívaná formule). Nezanedbatelnou okolností je ale též výše zmíněná skutečnost, že žádná změna Charty (jíž by si změna a složení RB vyžádala) není možná bez ratifikace v zemích P-5. Shrnutí: silové prosazení nějakého návrhu formou rezoluce Valného shromáždění schválené dvoutřetinovou většinou samo o sobě konečný úspěch nezaručí.

V únoru 2009 zahájený mezivládní proces si nicméně na počátku stanovil poměrně ambiciózní cíle. Jeho program v rámci 63. zasedání Valného shromáždění (jež skončilo v polovině září tohoto roku) zahrnoval celkem tři kola, z nichž každé bylo dále rozčleněno do jednání zaměřených na jednotlivá témata reformy (viz výše) či na jejich vzájemné souvislosti. O nově probuzeném zájmu členských zemí svědčí málokdy vidaný počet vystupujících na těchto zasedáních. Navzdory počátečnímu optimismu se však mezi-

vládní jednání velmi brzy začala podobat tomu, co se po dlouhá léta předtím odehrávalo v OEWG. Tato skutečnost byla velkým zklamáním pro reformně orientované země. Na druhou stranu se postupně ukazovalo, že jejich řady se rozrůstají. Za zmínku také stojí, že dva stálí členové, Francie a Spojené království Velké Británie a Severního Irska, stále jednoznačněji začali podporovat hlavní principy reformního návrhu G-4.

Může „prozatímní model“ jednání odblokovat?

Bylo učiněno několik pokusů, jak celý proces odblokovat. Jedním z nich bylo (znovu)uvedení tzv. dočasného modelu („*intermediate model*“), tj. řešení, které by bylo členskými státy přijato na omezenou dobu s tím, že bude následně podrobeno revizi, jak se osvědčilo (například na hodnotící konferenci konané 10–15 let od přijetí rozhodnutí). Pojem „*intermediate model*“ („*intermediary approach*“) se na jednací stůl dostal v závěrech zprávy „*task force*“ založené na pokyn tehdejšího předsedy 62. Valného shromáždění (a zároveň předsedy OEWG) v roce 2008, jež měla za úkol jeho jménem připravit podklad, který by byl přijatelný pro členské státy OSN. Principy „dočasného modelu“ však zazněly v různých kontextech již dříve, mj. ve výše zmíněné deklaraci franko-britského summitu z března toho roku.

Smyslem takového přístupu je, že by měl otevřít prostor pro větší flexibilitu, neboť případné rozhodnutí může být následně revidováno. V praxi by takový přístup mohl znamenat, že by byla (prozatímně) zavedena kategorie „dlouhodobého členství“, jež by umožnila, aby země v této kategorii byly opakovaně znovuzvoleny (funkční období by mělo být delší než pouhé dva roky). Tím by se jejich působení v Radě bezpečnosti přiblížilo postavení stálých členů. Avšak s jednou důležitou výjimkou: neměli by po tuto přechodnou dobu právo veta. Zároveň by však tito aspiranti na stálé členství mohli ostatním prokázat, že jejich působení v RB přispívá k jejímu poslání, tj. prosazování míru a bezpečnosti, jak to požaduje článek 23 Charty.

Dočasný / prozatímní model dosud nezískal výraznější podporu. Spojené státy argumentovaly, že je obtížné předpokládat dvě potenciální změny Charty v krátkém období po sobě (mj. potřeba souhlasu s ratifikací v Kongresu). Afrika deklarovala neměnnost svých cílů i to, že není připravena odstoupit od požadavků týkajících se práva veta. Ani všechny země G-4 se nevyslovily jasně pro (za určitých podmínek by jej akceptovalo Německo; Brazílie a Japonsko však byly opatrné; Indie pak přinejmenším značně zdrženlivá). Příčiny tohoto chladného přijetí jsou analogické těm, proč se nepodařilo pokročit v reformě obecně: klíčoví aktéři nejsou stále ochotni učinit ústupky. Kromě toho se řada států zřejmě obává, že „prozatímní“ řešení by se mohlo stát „konečným“.

Reform fatigue

Jaké jsou tedy šance na úspěch reformy Rady bezpečnosti? Vezmeme-li v úvahu prostý fakt, že úsilí v tomto směru nepřineslo hmatatelné výsledky za více než 15 let, bylo by jistě příliš optimistické předpovídat jakékoli revoluční zvraty v brzké době. V tomto kontextu připomeňme, že reforma RB je součástí širšího reformního procesu celého systému OSN, jenž zahrnuje mj. „revitalizaci“ činnosti Valného shromáždění, restrukturalizaci Sekretariátu, reformu rozvojových agentur atd. Výsledky všech těchto procesů jsou, jak známo, daleko za očekáváním. Mezi newyorskými diplomaty se stále patrněji šíří „*reform fatigue*“. Na druhou stranu je všem zúčastněným zřejmé, že pokud si má Rada bezpečnosti zajistit legitimitu a vliv v současném světě a hlavně v budoucnu, budou muset zásadnější změny přijít, ať dříve, anebo později. Nikdo zároveň nepochybuje o tom, že bez reformy RB nebude možné ani uvažovat o tolik potřebné modernizaci celé OSN. Již dávno nazrálé rozhodnutí však stále závisí na politické vůli a dohodě členských států. Dosavadní proces nicméně připravil solidní základ, který by v případě, že dojde k potřebným politickým rozhodnutím, umožnil rychlý postup vpřed.

Nezapomeňme však, že debaty o reformě Rady bezpečnosti probíhají v reálném kontextu její každodenní činnosti. Pod-

Informace o reformě Rady bezpečnosti

- www.reformtheun.org
- www.un.org/ga

Michal Mravinač

Evropská politika Davida Camerona

Evropská politika vůdce Konzervativní strany Davida Camerona říká více o situaci uvnitř strany než o zájmech britské veřejnosti.

statnou součástí agendy tohoto orgánu je, že autorizuje vysílání mírových misí. Uplynulé desetiletí lze bez přehánění nazvat desetiletím *peacekeepingu*. Na čtyřech z pěti kontinentů, převážně však v Africe, nyní v celkem 18 operacích působí více než 110 000 vojáků, policistů a civilních expertů. Jejich počet se od roku 1999 zosminásobil. Tyto mise mají přímý dopad na životy stovek milionů lidí. Přes některé – někdy vážné – neúspěchy, napomohly k ukončení konfliktů, často neobyčejně brutálních, v řadě států a regionů. Umožnily tamním lidem uspořádat demokratické volby a začít obnovovat svou zemi (jeden údaj pro dokreslení: pod patronací mírových misí bylo za posledních deset let odzbrojeno na 400 tisíc povstalců). I když se však v oblasti vysílání mírových misí projevuje nárůst agendy Rady bezpečnosti nejmarkantněji, nelze ji na ni v žádném případě redukovat. Na základě svého mandátu se zabývá aktuálními ohroženími světového míru a bezpečnosti. Za všechny závažné globální problémy, které jsou nyní na jejím jednacím stole, připomeňme jen iránský a severokorejský jaderný program. Není proto třeba zvlášť zdůvodňovat, proč je její adaptace na potřeby 21. století, při zachování či spíše posílení její efektivity, tak důležitým úkolem.

Jaký by měl být v této situaci postoj české diplomacie? Česká republi-

ka vždy patřila k těm, kdo aktivně podporují potřebné reformy OSN. Deklarujeme-li společně s dalšími zeměmi Evropské unie, že zastáváme koncept efektivního multilateralismu (jak jej mj. definuje unijní bezpečnostní strategie), připojujeme se tím k těm, kdo usilují o zefektivnění a modernizaci systému OSN. Evropská unie sice nemá jednotný postoj k tomu, jak konkrétně by měla transformace Rady bezpečnosti vypadat (důvody byly naznačeny výše), všechny členské země se nicméně shodnou na tom, že její přizpůsobení novým úkolům a výzám je prioritou. Je v logice tohoto přístupu, že Lisabonská smlouva předpokládá další aktivizaci role Evropské unie v tomto orgánu. Česká diplomacie má komparativní výhodu v tom, že není přímo zainteresovaná na konkrétním řešení budoucí struktury Rady bezpečnosti. Můžeme proto jasně zaujmout postoj země, která přispívá k formulaci věcných řešení. Usilování ve prospěch lepšího fungování Rady bezpečnosti a celého systému OSN je současně pro naše partnery pozitivním signálem a zařazuje nás na odpovídající místo na multilaterální scéně.

Petr Kaiser je zástupcem stálého představitele České republiky u OSN. Dlouhodobě se věnuje bezpečnostní politice.

Postoj Velké Británie k evropské integraci je tradičně ambivalentní. S trochou nadsázky je možné říci, že britská veřejnost je k evropské politice buď netečná, nebo z ní má obavu. Při čtení místního tisku mě nepřestává překvapovat, jak intenzivně se britský mediální diskurz vymezuje proti Evropské unii. Na druhé straně britští politici, diplomaté a vysocí úředníci patří mezi mistry v bruselských politických manévrech. Britské firmy mohutně profitují z absence bariér na vnitřním trhu Evropské unie. Veřejný i soukromý sektor vyniká ve schopnosti čerpat velké množství prostředků z evropských fondů i přesto, že Velká Británie patří v současnosti mezi ekonomicky

lární ideologii a populismu před ekonomickým a politickým pragmatismem.

Po dvanácti letech vládnutí labouristů ve Velké Británii se zdá, že vítězství konzervativců v příš-

V otázce Lisabonské smlouvy Cameron ukázal více pragmatismu, když po jejím schválení v České republice přestal trvat na svém předchozím slibu podrobit ji po vítězných volbách referendu.

tích volbách je neodvratitelné. David Cameron, který se stal jejím vůdcem v roce 2005, přetvořil konzervativce v dynamickou politickou stranu, která opět dokáže zapůsobit na voliče. Aby získal přízeň mladých voličů, přiměl Cameron svou stranu opustit se od některých konzervativních dogmat. Jeho pragmatismus mu umožnil zmocnit se tradičních labouristických témat, jako je ochrana životního prostředí, státní zdra-

votní péče, či rovná práva pro páry stejného pohlaví. Vyčpělá labouristická vláda Gordona Browna mu přitom významně usnad-

Předseda britských konzervativců David Cameron.

Stefan Wermuth, Globe Media/Reuters

nila práci. Přestože Konzervativní strana zatím neprokázala, že má konkrétní představu, jak této zemi vládnout, labouristé nezvládli voliče přesvědčit, že to dovedou lépe. Jednou z mála oblastí, kde Cameron ukázal karty, je právě vztah k evropské integraci. Zde se však zdá, že jeho pragmatismus ustoupil tradičním ideologickým instinktům protievropského křídla jeho strany.

Konzervativci pohlížejí na Evropu idelogicky

V červnu 2009 David Cameron schválil vystoupení konzervativních europoslanců

z největší frakce Evropského parlamentu *Evropské lidové strany-Evropských demokratů (EPP-ED)* a založení nové frakce *Evropských konzervativců a reformistů*. Tato skupina zahrnuje nejen českou ODS, ale také některé radikální pravicové elementy z Polska a pobaltských zemí, známé díky rasistickým či xenofobním postojům. Jejím vůdcem byl ustaven polský europoslanec strany Práva a spravedlnosti Michal Kamiński, jenž se proslavil zejména svými homofobními názory. Je až trapné pozorovat, jak se konzervativní politici snaží ospravedlnit své nové spojence na britské

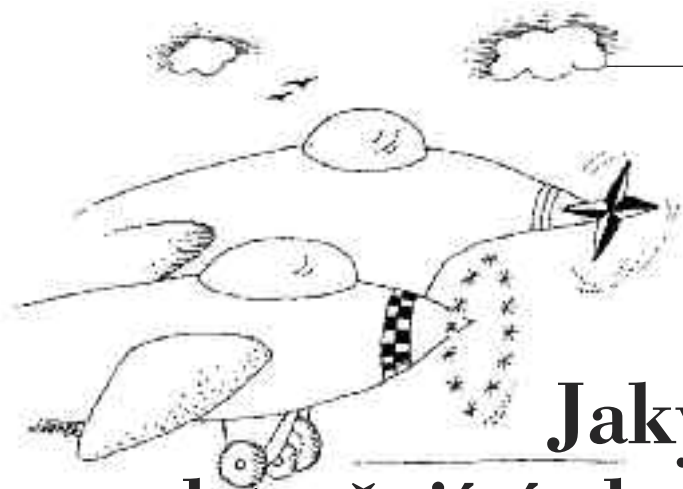
domácí scéně, která se vyznačuje úzkostlivou politickou korektností. Vystoupením z EPP-ED Cameron splnil svůj slib té části Konzervativní strany, která považuje EPP-ED za nástroj eurofederalistické konspirace. Tím však efektivně marginalizoval potenciální budoucí vládní stranu Velké Británie v Evropském parlamentu, což bude mít negativní dopad na její schopnost hájit národní zájmy v Evropské unii.

Zpátečka ve věci Lisabonské smlouvy

V otázce Lisabonské smlouvy Cameron ukázal více pragmatismu, když po jejím schválení v České republice přestal trvat na svém předchozím slibu podrobit ji po vítězných volbách referendu. Toto byl rozumný krok, neboť zpětné odmítnutí Lisabonu by mohlo ohrozit britské členství v Evropské unii. Politický manifest Konzervativní strany je nicméně k evropské integraci otevřeně nepřátelský. Evropská unie je prezentována jako organizace, proti jejímuž plíživému nahlodávání britských svobod je nutné se bránit speciálními zákony o suverenitě země. Tento postoj může do budoucna vážně omezit manévrovací schopnosti konzervativní vlády v Radě EU.

Ostudná aliance s pochybnými partnery v Evropském parlamentu a izolacionistická politika vůči EU vnáší pochybnosti o upřímnosti příklonu Konzervativní strany k liberálním a tolerantním hodnotám, jimiž si získává mladé voliče. Na druhou stranu Cameron možná obětoval z jeho pohledu méně důležitou evropskou politiku na oltář tradičních hodnot své strany, aby prosadil posun v oblastech, které budou mít větší vliv na jeho šanci stát se premiérem. Nabízí se však otázka: Pokud už nyní musí činit takovéto ústupky tvrdé stranické linii, jak bude odolávat nátlaku, až jeho popularita překročí zenit? Lze se jen domnívat, z čeho bude muset slevit, pokud se stane premiérem Velké Británie.

Michal Mravinač pracuje pro South East England Development Agency ve Velké Británii. V letech 2005 až 2008 vyučoval na Metropolitní Univerzitě v Praze. michalmravinac@seeda.co.uk

Jaký bude odstrašující charakter nové Strategické koncepce NATO?

Miroslav Tůma

Dne 4. dubna 2009 schválil summit NATO, který se konal v rámci 60. výročí vzniku této bezpečnostní organizace, *Deklaraci o alianční bezpečnosti*. Text Deklarace by měl předznamenávat možné znění nové Strategické koncepce NATO.

Začátkem srpna 2009 se také uskutečnila první tisková konference nového generálního tajemníka NATO, bývalého dánského premiéra Anderse Fogh Rasmussena. Kromě vyjmenování dobře známých aliančních priorit, zahrnujících pomoc Afghánistánu, vztahy NATO-Rusko, spolupráci se zeměmi Středomořského dialogu a Istanbulske kooperační iniciativy a rovněž situaci v Kosovu, obsahovala také další důležité sdělení. Týkalo se zahájení procesu vytváření nové alianční Strategické koncepce (dále Koncepce) a jak bylo zdůrazněno prostřednictvím co nejširších konzultací. Koncepce by měla nahradit stávající dokument z roku 1999, který již neodpovídá, po dvaceti letech od ukončení studené války, existující mezinárodněpolitické situaci, rozšířenému počtu členských zemí

a potřebě účinnější alianční reakce na bezpečnostní hrozby a výzvy.

Expertní skupina

Hnacím motorem avizované široké veřejné diskuse je Rasmussenem jmenovaná skupina dvanácti expertů, v čele s bývalou americkou ministryní zahraničí Madeleine Albrightovou. Skupinu tvoří zástupci velkých i malých zemí NATO a svou strukturou nabízí relativně rovnovážné zastoupení jak aliančních, tak nealiančních představitelů, včetně soukromého sektoru, „think tanků“ a akademické komunity. Skupina má vést široké konzultace nejen v aliančním rámci, ale i vně NATO. Konzultačními partnery budou, kromě vládních představitelů, rovněž „think tanky“, nevládní organizace a různé mezinárodní organizace. V dubnu 2010 skupina předloží vý-

sledky těchto konzultací generálnímu tajemníkovi NATO a poté by měla následovat závěrečná fáze jednání s aliančními zeměmi. Předpokládá se, že novou Strategickou koncepci by mohl schválit alianční summit na podzim téhož roku v Portugalsku. Průběh konzultací ke znění textu může každý sledovat a své připomínky rovněž zasílat na webovou adresu <http://www.nato.int/strategic-concept/index.html>.

Jak uvedla Madeleine Albrightová na loňské červencové konferenci v Bruselu, věnované zmíněnému vytváření nové Koncepce, bude mj. zapotřebí, aby její text byl stručný a srozumitelný, a to nejen v aliančních zemích, ale na celém světě. Podle jejího vyjádření důležité přitom je, jak bude alianční úsilí vnímáno například v Dillí, Islámábádu, Pretorii, Káhiře, Brasílii a Peking. Zdůraznila přitom, že koaliční kolektivní obrana, formulovaná ve známém pátém článku Washingtonské smlouvy, zůstane i nadále nosným prvkem a hlavní součástí nové Koncepce. Ačkoli se o tom M. Albrightová nezminila, dá se předpokládat, že podstatnou změnu dozná odstrašující (deterenční) prvek alianční vojenské kapacity, jehož významnou součástí, v kombinaci s konvenčními silami, jsou jaderné zbraně. Ve stávající Strategické koncepci je problematika úlohy jaderných zbraní v aliančním odstrašování zmíněna především v čl. 62–64. Například podle čl. 62 je *základní účel aliančních jaderných sil politický, tj. zachovat mír a zabránit nátlaku a jakékoli válce. Měly by současně u potenciálních agresorů vzbuzovat nejistotu o povaze reakce spojenců na vojenskou agresi*. Podle čl. 63 *„jaderné síly umístěné v době míru v Evropě a podléhající NATO představují základní politickou a vojenskou vazbu mezi evropskými a severoamerickými členy Aliance*. V čl. 64 se mj. uvádí, že *... NATO si zachová, na minimální úrovni odpovídající současnému bezpečnostnímu prostředí příslušné podstrategické síly rozmístěné v Evropě, skládající se z dvouúčelových letounů a malého počtu britských bojových hlavíc Trident. Tyto zbraně by však neměly být za normálních okolností rozmístěny na lodích a útočných ponorkách*.

Zmíněný alianční deterenční prvek dlouhodobě kritizuje většina nejader-ných států, nevládní organizace a různí kontrolně-zbrojní experti za rozpor s duchem Smlouvy o nešíření jaderných zbraní (NPT), protože je založen na ujednáních o sdílení jaderných zbraní s nejadernými státy (*nuclear sharing arrangements*), i když by k němu mělo dojít až v době válečného konfliktu. Kritici současně poukazují na skutečnost, že stávající znění uvedených článků, v případě jeho použití skupinou jiných států či státem jedním k obhajobě držení JZ, by zřejmě bylo pro samotné NATO, ale i většinu dalších států rovněž těžko přijatelné. Rozhodujícím a základním tmelem euroatlantického spojení by proto mělo spíše být důsledné sdílení a prosazování společných hodnot než jaderné zbraně.

Hodnotící konference Smlouvy o nešíření jaderných zbraní

V současné době jsou americké podstrategické jaderné zbraně v počtu cca 200 kusů (letecké pumy B61) rozmístěny na amerických leteckých základnách v Turecku, Belgii, Německu, Nizozemsku a Itálii. V posledních letech došlo k úplnému stažení těchto zbraní z Řecka (2001) a Velké Británie (2008) a částečnému stažení z Německa v roce 2005. Ve prospěch úplného stažení jaderných zbraní z Německa se v roce 2009 například vyslovili čtyři bývalí přední němečtí politici (Helmut Schmidt, Richard von Weizsäcker, Egon Bahr, Hans-Dietrich Genscher) v lednové výzvě na podporu úplného jaderného odzbrojení. Po vytvoření nové německé vládní koalice CDU/FDP v listopadu 2009 se podpora uvedenému záměru, včetně vizi světa bez jaderných zbraní, stala rovněž součástí koaliční dohody.

Hlavním důvodem pro předpokládanou změnu znění deterenčního prvku je relativně nadějný vývoj v úsilí o výrazné snížení počtu strategických jaderných zbraní ve vlastnictví Spojených států a Ruské federace a snaha o získání celosvětové podpory vizi světa bez jaderných zbraní. Postupná a očekávaná dlouhodobá realizace tohoto zá-

měru, odvozeného ze smluvního mezinárodněprávního základu, při existenci efektivního verifikačního a kontrolního dohledu, společně s přijímáním dalších opatření, např. vytvářením jaderné palivových bank pod správou Mezinárodní agentury pro atomovou energii (MAAE), by mohla vytvořit základní překážku šíření těchto nejnichevějších zbraní. Hrozba šíření je přitom dávána do souvislosti nejen s úsilím teroristů o získání těchto zbraní, ale rovněž s obavou z možných proliferačních důsledků očekávané jaderné renesance, kdy by opět mohlo dojít k zneužití mírového využívání jaderné energie pro vojenské účely. Rozšířil by se tak počet zemí vlastnících tyto zbraně, a to se všemi bezpečnostními riziky na regionální a globální úrovni.

S uvedeným odzbrojovacím procesem souvisí rovněž plánované změny v jaderné doktríně Spojených států, kde se očekává snížení významu jaderných zbraní pro národní obranu. Zatím není známo, zda se k obdobnému kroku odhodlá také ruská strana. V úvahu je třeba současně brát nadcházející důležitou hodnotící konferenci Smlouvy o nešíření jaderných zbraní, která se bude konat v sídle OSN v New Yorku ve dnech 26. 4.–21. 5. Mezi další možná praktická opatření k vytvoření příznivé atmosféry před konferencí lze uvést případnou ratifikaci Smlouvy o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (CTBT) Spojenými státy a Čínou, zahájení jednání o smlouvě zakazující výrobu štěpných materiálů pro vojenské účely (FMCT) na Konferenci o odzbrojení v Ženevě, přijetí závazku všemi jadernými státy o nepoužití jaderných zbraní jako první, snížení stavu nejvyšší bojové pohotovosti těchto zbraní, deklarování právně závazných bez-

pečnostních záruk jaderných zemí pro nejaderné státy aj. Jak známo, byl to právě loňský projev amerického prezidenta Baracka Obamy z 5. dubna v Praze, ve kterém současná americká administrativa jednoznačně podpořila uvedený záměr. Projevu předcházely výzvy významných minulých i současných politiků USA, Velké Británie, Itálie a Německa aj., a to bez rozdílu politické příslušnosti, včetně dalších více než sta prominentních osob sdružených v akci Global Zero, a rovněž další iniciativy vyvíjené na podporu zmíněného cíle (viz například vytvoření Mezinárodní komise k jadernému nešíření a odzbrojení, iniciovaná předsedy vlád Austrálie a Japonska).

**Ve znění Deklarace
o alianční
bezpečnosti,
zmíněné v úvodu, je
mj. odstavec
zdůrazňující
pokračující úlohu
NATO jako
základního
transatlantického
bezpečnostního
konzultačního fóra
a platnost V. článku
Washingtonské
smlouvy týkajícího se
společné obrany.**

Bezkonkurenční rozsah alianční vojenské síly

Případné opětné nálepkování současné administrativy Spojených států konzervativními představiteli a apologety předchozí Bushovy převážně silové a unilaterální politiky ze zbabělosti či vzdávání se Rusku nebo jiné zemi, jako tomu bylo v případě amerického ustoupení od původního záměru na rozmístění prvků protiraketové obrany v Polsku a České republice, bude jednoznačně účelové a znovu v naprostém rozporu s širším hodnocením světové bezpečnostní situace a poměru vojenských sil Aliance a jejich hypotetických vyzyvatelů. Jak známo, samotný vojenský rozpočet USA v přibližné výši 600 mld. USD představuje objem všech vojenských rozpočtů ostatních zemí a je například několikrát vyšší než vojenské rozpočty Ruské federace a ČLR. Když k tomu přičteme konvenční vojenskou kapacitu dalších aliančních členských zemí, včetně

nezávislé jaderné síly Francie a Velké Británie, může dojít k závěru, že tato vojenská síla je a dlouhou dobu bude ve světě naprosto bezkonkurenční.

Ve znění *Deklarace o alianční bezpečnosti*, zmíněné v úvodu, je mj. odstavec zdůrazňující pokračující úlohu NATO jako základního transatlantického bezpečnostního konzultačního fóra a platnost V. článku Washingtonské smlouvy týkajícího se společné obrany. Zmiňuje rovněž alianční odstrašující prvek, který formuluje následovně: *Odstrašení, představované kombinací jaderných a konvenčních kapacit, zůstává klíčovým prvkem naší celkové strategie*. Následující věta oznamuje pokračování působení specifické úlohy NATO při posilování kontroly zbrojení a podpory jaderného a konvenčního odzbrojení, v souladu se smlouvou NPT, stejně tak jako neproliferačního úsilí. Problematika jaderného sdílení se tak již v textu jednoznačně neobjevuje, což by mohlo vytvářet předpoklad k postupnému stažení všech amerických jaderných zbraní z evropského území. Jaké však bude konečné znění pasáže věnované aliančnímu odstrašení, ukáže průběh a výsledek probíhajícího konzultačního procesu.

Miroslav Tůma je externím spolupracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů a člen Rady pro mezinárodní vztahy.

tuma@iir.cz

Česko a Rakousko po konci studené války

Příspěvky ve sborníku vycházejí z přednášek rakouských historiků, politologů a ekonomů v rámci semestrálního kurzu na Institutu mezinárodních studií FSV UK a jejich českých kolegů na univerzitě vídeňské.

V úvodním textu se O. Rathkolb věnuje politickému vývoji v Rakousku od roku 1989. Konstatuje mj., že rakouské politické strany se v debatě o budoucnosti neutrality „anachronicky“ soustředí na vstup do NATO a vyhýbají se tématu podstatnějšímu – bezpečnostní a obranné dimenzi Evropské unie; v diskusi se tak odrážejí primárně vnitropolitické ideologie, nikoli zahraničněpolitické a bezpečnostní zájmy. M. Gehler se zaměřil na první dekádu rakouského členství v Evropské unii. Sankce proti Vídni, vyhlášené čtrnácti státy EU po nástupu vlády ÖVP-FPÖ roku 2000, prokázaly podle Gehlera izolaci Rakouska, jež se v Unii nemohlo opřít o silného partnera či „skupinu přátel“. Snahy ministryně zahraničí B. Ferrerové-Waldnerové vytvořit regionální „strategické partnerství“ s novými členy EU ze středovýchodní Evropy pak ztroskotaly na vnitropolitických tlacích (zejména FPÖ). Autor upozorňuje i na faktor veřejného mínění: podle průzkumu z roku 2005 měli Rakušané k EU nejméně kladný přístup z členských států: pozitivně z nich Unii vnímalo 24 procenta (průměr EU: 44 procenta). Jako největší negativisté se Rakušané projeví i v otázce rozšiřování: proti vstupu Turecka bylo 80 procent dotázaných (v EU 55 procent), vstup Rumunska a Bulharska odmítlo 72 a 69 procent respondentů (v EU byla většina pro). P. Volf je autorem studie o rakouské migrační politice od roku 1989. Zákon o zaměštnávání cizinců (1975) nebyl přizpůsoben novějším ustanovením o pobytu cizinců; ne každý cizinec s legálním pobytem v Rakousku tak zde smí legálně pracovat. Zásadní legislativní úpravy si vynutily směrnice Rady EU z roku 2003 o právu na sloučení rodiny a o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícím rezidenty. Ty byly prostřednictvím balíku zákonů z roku 2005 imple-

mentovány „na nejnížší možné úrovni“. Důsledkem je i řada případů („*Bleiberechts-Fälle*“), kdy byli cizinci i po mnohaletém pobytu vyhoštěni i na základě správních deliktů. Proti evropskému trendu jde podle Volfa zpřísnění podmínek pro udělení občanství v důsledku novely zákona o státním občanství (2006).

Další texty rakouských autorů pojednávají

Gernot Heiss, Kateřina Králová, Jiří Pešek, Oliver Rathkolb (ed.):

Tschechien und Österreich nach dem Ende des Kalten Krieges. Auf getrennten Wegen ins Neue Europa

Albis international, Ústí nad Labem 2009.

504 stran, ISBN 978-80-86971-91-9

o hospodářském vývoji v Rakousku ve sledovaném období, významu země v kontextu rozšiřování EU, vztazích se sousedy, politických stranách, o sociálním vývoji a ústupu sociálního státu, vzdělávací politice, ale i o současné literatuře a divadle.

Přehled o politickém, hospodářském a sociálním vývoji v České republice, zahraniční a evropské politice, ale i o vývoji kultury a médií, vzdělávací politice či o rasismu a xenofobii poskytují rakouskému čtenáři příspěvky přednášejících z FSV UK (O. Tůma, M. Kunštát, J. Ryjáček, V. Handl, K. Králová, P. Mlsna, J. Pešek, B. Köpplová, J. Jiráček, A. Pelánová). O. Konrád se zaměřil na českou historiografii o rakouském sousedovi (poukazuje na „mizivý“ zájem o období 1938–1945 i dobu poválečnou) a analogicky na rakouský pohled na Českou republiku. Mezi pracemi k soudobým dějinám zde dominují tituly k době poválečné, z toho asi polovina se zaměřuje na vysídlení Němců a tzv. Benešovy dekrety (jde převážně o texty z prostředí vyhnaneckých organizací).

Kvalitní publikaci lze vytknout jen redakční práci – krom překlepů se v některých příspěvcích setkáme i s chybně uvedenými jmény. Poněkud nešťastně působí tvrzení J. Ryjáčka, že vzhledem ke společnému zájmu české politiky na úspěšném zvládnutí evropského předsednictví je „vcelku jasné, že se [Topolánková] vláda udrží až do příštích řádných voleb v červnu 2010“.

Daniel Putík

Daniel Putík je doktorandem Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v oboru moderní dějiny.

ucaaa@seznam.cz

Je to život na tom světě, že by člověk utek.

František Ladislav Čelakovský

Ze čtenářského deníku

„Víte, co je to Evropa?“

„Ano,“ řekl Lot, „je to světa-díl.“

„Samostatný světadíl, který nepatří k Asii, k Africe, k Americe ani k Austrálii. Není vám to nápadné?“

„Co by na tom bylo nápadného?“

Quido vstal, přistoupil k oknu a podíval se starostlivě ven. Asi se chtěl přesvědčit, že za oknem je pořád Evropa anebo jestli americké, asijské, africké a australské uši neposlouchají, o čem se tu povídá. Pak se otočil a řekl: „Evropa se skládá především z románských, germánských a slovanských národů, a ty zase mají pořád co dělat v Asii, Africe, Americe a v Austrálii. Víte proč?“

„Asi proto, aby mohly vykořisťovat jiné národy?“

„Nesmysl, to je nepřátelská propaganda. Románské, germánské a slovanské národy jsou vyvolené, aby konečně sjednotily a organizovaly svět. Jenže ty vyvolené národy nemají nikdy klid, a proto nemohou pochopit, že jsou vyvolené. Víte co potřebují?“

„Myslíte jako, že by se germánské, slovanské a románské národy mělo na určitou dobu zavřít do blázinců?“

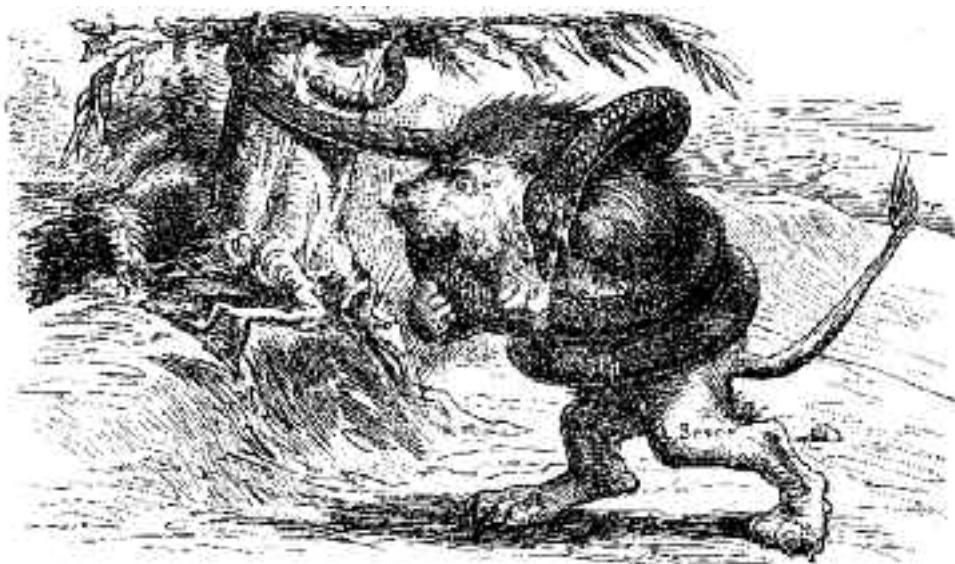
„Ne, to nemyslím, to by bylo trochu nákladné. A pak – nikdy nevíme, co by tyto národy udělaly, kdyby měly najednou klid a svobodu myslet, co je napadne.“

Nikolaj Terlecký

Don Kichot ze Sodomy

(Cramerius, Curych 1986)

Mezinárodní politika a karikatura

Potraví Spojené obce severoamerické ještě dlouho v takovémto objetí?

Bíč, 6/1864 (19. 3.). Vydavatel Jos. R. Vilímek, Praha.

V americké občanské válce (1861–1865) bojovaly na jedné straně Spojené státy americké (tzv. Unie, Sever) a na druhé Konfederální státy americké (tzv. Konfederace, Jih). Od jara 1864 sice začala vítězit armáda Unie, do jejíhož čela byl jmenován generál Grant, je však pochopitelné, že Evropa, resp. česká veřejnost, v době, kdy čtrnáctideník Bíč obrázek otiskl, viděla válku ještě jako nekončící „bratrovražedný“ boj, zanechávající za sebou jen spálenou zemi.

Homo politicus zaslechl...

Klasická venkovská hospoda. Chlapi v montérkách sedí u stolu hned u pípy a jako štamgasti mají každý svůj půllitr, který by si personál nedovolil dát někomu jinému. Občas na polepeném stole přistane letka malých zelených, aby řeč lépe odsejala.

Starší, neholený muž, s klasickou hadovkou na hlavě, komentuje: Jak může někoho napadnout hodnotit úspěšnost našeho předsednictví Evropské unie tou hatmatilkou, které obyčejný člověk nerozumí?

A jak bys to teda Fanouši udělal ty?, ptá se soused zleva.

Chlapi, nejefektivnější by to bylo pomocí klasické tabule, na níž se budoucí řezníci učí

rozeznávat druhy masa. Z historických důvodů by sice bylo lepší pracovat s vepřovým, ale to by mohlo vyvolat nějaký špatný výklad kvůli náboženství. Takže bych použil maso hovězí, kráva je přece jen důstojnější zvíře.

To, co se výrazně povedlo, to je vysoký roštěnec, nízký roštěnec, svičková.

To, o čem se dá celkem mluvit, to je krk, plec, ořech, svrchní a spodní šál.

A totální průšvihy, to je přední a zadní kliška a hrudí.

Fanouši, ty seš hlava, říká soused zprava. Tebe by měli vzít rovnou do Bruselu. Ale na druhé straně, když uděláš guláš z roštěnce nebo ze svičkové, tak bude stát za starou belu. Ale z klišky, to je gulášek!...